

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΕΣΚΛΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ»**

**ΜΠΑΡΔΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
Α.Μ. 0108213**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΕΚΟΣ**

**ΒΟΛΟΣ
2012**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 10717/1
Ημερ. Εισ.: 28-08-2012
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΔΕ
2012
ΜΠΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Ανδρουλάκη Γιώργο, ο οποίος δέχτηκε να είναι ο πρώτος επιβλέπωντας καθηγητής και με παρότρυνε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα. Οι συμβουλές του ήταν καθοριστικές και με βοήθησαν στο να ολοκληρώσω το παρόν πόνημα. Ακόμη, θέλω να ευχαριστήσω και τον δεύτερο επιβλέποντα, τον κ. Μπενέκο, ο οποίος συμφώνησε στο να υποστηρίξει την εργασία μου.

Δεν θα μπορούσα να παραβλέψω να δώσω ευχαριστίες στην οικογένειά μου, που με στήριζε και με στηρίζει όλα αυτά τα χρόνια αλλά και τους φίλους μου, οι οποίοι ήταν δίπλα μου όποτε τους χρειάστηκα και περάσαμε μαζί μοναδικές στιγμές. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους συνεργάτες μου στο εργαστήριο ΕΜΔΔΕΓ για τις ωραίες στιγμές, που περάσαμε ένα ολόκληρο εξάμηνο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι Βλάχοι, όνομα με ποικίλες απόψεις για την προέλευσή του, εμφανίστηκαν στα δυτικά και κεντρικά Βαλκάνια κατά τον 18^ο αιώνα και σταδιακά άρχισαν να επεκτείνονται στην υπόλοιπη χερσόνησο, όπου και ανέπτυξαν δραστηριότητες. Δεχόμενοι πολλές επιρροές από τους υπόλοιπους πληθυσμούς άρα και πολιτισμούς, μπόρεσαν να δημιουργήσουν ένα δικό τους πολιτισμό, ο οποίος είτε άφησε απέξω επιδράσεις ορισμένων πολιτισμών, είτε δέχθηκε στοιχεία από άλλους, που βοήθησαν στην οριστική διαμόρφωσή του. Μπόρεσαν να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη δική τους γλώσσα, προερχόμενη από τη λατινική αλλά κατά τα άλλα σχετιζόμενη περισσότερο με την ελληνική. Γενικά είναι ένα κράμα λατινικής και ελληνικής, μία ελληνολατινική γλώσσα, με ό, τι αυτό συνεπάγεται για τη μορφή της.

Με αφορμή τη γλώσσα τους, αμφισβητήθηκε έντονα η ελληνικότητα των Βλάχων, γι' αυτό και υπήρξαν πολλές κινήσεις προπαγάνδας εκ μέρους των Ρουμάνων, κυρίως, με την πρόφαση, ότι η γλώσσα είναι συγγενής της ρουμανικής. Τελικά δεν είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτές οι κινήσεις και οι Βλάχοι παρέμειναν στην Ελλάδα δημιουργώντας οικισμούς. Τέτοιοι πληθυσμοί υπάρχουν στην κεντρική και βόρεια κυρίως Ελλάδα, ανάμεσα στους οποίους είναι και το Σέσκλο. Παρά τους πολλούς οικισμούς, η βλάχικη γλώσσα, κινδυνεύει με συρρίκνωση και αφανισμό.

Μέσω της ερευνητικής διαδικασίας, αποδεικνύεται, αν οι κάτοικοι του Σέσκλου είναι όντως Βλάχοι, αν ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα, αν τη χρησιμοποιούν πολλοί από αυτούς σε καθημερινή βάση και αν είναι διατεθειμένοι να κάνουν ή να υποστηρίξουν ορισμένες κινήσεις για τη διατήρηση της γλώσσας τους. Ακόμη, εκφράζουν τη δική τους άποψη για το ποια γλώσσα είναι πιο κοντά στη βλάχικη, η ελληνική ή η ρουμανική και αποδεικνύεται, αν η δική τους άποψη είναι όμοια με των επιστημόνων.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

- Βλάχοι
- Αρμάνοι-Αρωμόνοι-Αρμάνοι
- Βλάχικη γλώσσα
- Κουτσοβλαχικό ζήτημα
- Αρβανιτόβλαχοι
- Σέσκλο
- Διατήρηση
- Αλλαγή

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ.....	9
1.1 Πολιτισμική σύνθεση της βαλκανικής χερσονήσου.....	9
1.1.1 <i>Η εμφάνιση των Βλάχων</i>	10
1.1.2 <i>Η προέλευση και η σημασία του όρου «Βλάχος»</i>	11
1.1.3 <i>Η ονομασία Αρωμόνοι-Αρμάνοι</i>	12
1.1.3.1 Ονόματα και Φυλές Αρωμόνων.....	13
1.1.3.2 Οι Αρβανιτόβλαχοι.....	13
1.1.3.3 Οι Ρουμανόβλαχοι.....	14
2. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ.....	15
2.1 Η αντιμετώπιση των Βλάχων, στον απόηχο του κουτσοβλαχικού ζητήματος.....	18
3. Η ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΟΦΩΝΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	18
3.1 Ποιος είναι Βλάχος σήμερα στην Ελλάδα.....	18
3.2 Η χωροθέτηση των Βλάχων στον Ελληνικό χώρο.....	19
3.2.1 <i>Οι Βλάχοι στη Θεσσαλία</i>	20
3.2.2 <i>Οι βλάχικοι πληθυσμοί της Μαγνησίας</i>	20
3.2.2.1 <i>Οι Αρωμόνοι Βλάχοι του Σέσκλου (Αρβανιτόβλαχοι-Φρασαριώτες ή Φαρσαριώτες)</i>	21
3.2.2.2 <i>Η βλαχοποίηση του Σέσκλου</i>	23
4. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ: ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗ/ΒΛΑΧΙΚΗ.....	24
4.1 Τι είναι τα βλάχικα;.....	25
4.2 Η εμφάνιση της Αρωμούνικης γλώσσας-Τα πρώτα βλάχικα.....	25
4.3 Παράγοντες διαφοροποίησης της λαϊκής λατινικής.....	26
4.4 Η θέση της Αρωμούνικης στις γλώσσες της Βαλκανικής.....	27
4.4.1 <i>Οι διαλεκτικές ομάδες της Αρωμουνικής</i>	29
4.5 Ποια η σχέση βλάχικης και ελληνικής γλώσσας;.....	29
4.5.1 <i>Σχέσεις αρμάνικης/βλάχικης και μακεδονικής γλώσσας</i>	32

4.5.2 Σχέσεις αρμάνικης/βλάχικης και τσακωνικής	32
4.6 Ποιες είναι οι σχέσεις της Βλάχικης/Αρμάνικης γλώσσας με τη ρουμανική;	33
5. Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	35
5.1 Η προφορικότητα της Αρωμουνικής ως εμπόδιο στη διατήρηση και εξέλιξή της	35
5.2 Τα γραπτά κείμενα ως αναγκαιότητα για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας..	37
5.2.1 Γραπτές πηγές της βλάχικης γλώσσας.....	39
5.3 Η επιβίωση της βλάχικης γλώσσας μέσω του προφορικού και γραπτού λόγου ...	41
5.4 Η διατήρηση της βλάχικης γλώσσας μέσα από την πολιτική των κυβερνήσεων .	42
5.5 Η διατήρηση της βλάχικης γλώσσας μέσα από τη διδασκαλία της στα ελληνικά σχολεία και πανεπιστήμια.....	42

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	46
6.1 Γενικό ερευνητικό ερώτημα.....	46
6.2 Υποθέσεις της έρευνας	46
6.3 Χρόνος εφαρμογής έρευνας.....	47
6.4 Δειγματοληπτικό πλαίσιο	47
6.5 Μέσα συλλογής ερευνητικών δεδομένων.....	47
7. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	48
7.1 Δημογραφικά αποτελέσματα των κατοίκων του χωριού.....	49
7.2 Τα στοιχεία της έρευνας για τη γνώση και τη χρήση της βλάχικης γλώσσας	52
7.3 Τα στοιχεία της έρευνας για τη διατήρηση και την ενδεχόμενη αλλαγή της βλάχικης γλώσσας.....	60
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77
Ξένη Βιβλιογραφία.....	77
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	77
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	79

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες, εύλογα αναρωτιέται κανείς τι συμβαίνει σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου σε μία χώρα πέρα από την κρατούσα μονόγλωσση πληθυσμιακή ομάδα, υπάρχουν και περιοχές όπου διαβιούν άτομα τα οποία έχουν και τη δική τους ιδιαίτερη κουλτούρα, νοοτροπία και πάνω απ' όλα τη δική τους γλώσσα. Η ανάγκη για την εξακρίβωση της ταυτότητας των Βλάχων, η ανάγκη για διατήρηση της γλώσσας τους αλλά και η τυχόν αλλαγή της, οδήγησε στη συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας. Υπάρχουν πολλές εργασίες αλλά και βιβλία που αναφέρονται στους Βλάχους, αλλά συγκεκριμένα για τους Βλάχους του Σέσκλου υπάρχουν πολύ λίγα τεκμήρια. Ωστόσο, έρευνες που να αφορούν τους Βλάχους του Σέσκλου υπάρχουν ελάχιστες, γεγονός που βοήθησε στην επιλογή του θέματος αλλά και του συγκεκριμένου τόπου.

Οι Βλάχοι, όντας μία ξεχωριστή και ιδιαίτερη ελληνική πληθυσμιακή αλλά και πολιτισμική ομάδα, έχουν δεχθεί πολλά σχόλια και επικρίσεις σχετικά με την καταγωγή τους αλλά και τη γλώσσα τους. Κάθε ιδιαίτερος πολιτισμός έχει την ανάγκη να διατηρεί τα πολιτισμικά του στοιχεία προκειμένου να μπορούν να χαρακτηρίζεται αλλά και να διατηρείται με την πάροδο των χρόνων. Αυτό αποτελεί αδήριτη ανάγκη για τους Βλάχους, αφού δεδομένου ότι δεν έχουν μία γλώσσα γραπτή, πρέπει να γίνουν ενέργειες για να διατηρηθεί πάση θυσία ο πολιτισμός τους και η γλώσσα τους. Η εμφάνιση των Βλάχων στα Βαλκάνια, γέννησε πολλές απορίες στην επιστημονική κοινότητα αναφορικά με την εθνική και κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν. Οι ίδιοι οι Βλάχοι, αυτοχαρακτηρίζονται να μεν ως Αρμάνοι αρχικά, αλλά ειδικά θέλουν να είναι Έλληνες. Και πράγματι είναι Έλληνες, αφού η γλώσσα τους είναι ελληνολατινική, προερχόμενη, βέβαια, από τον ανατολικό κλάδο των ρωμανικών γλωσσών, σε σχέση με την προέλευση της ελληνικής, η οποία να μεν ανήκει στον βαλκανικό γλωσσικό δεσμό, αλλά αποτελεί μέλος ενός ανεξάρτητου κλάδου της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας γλωσσών. Πέρα από τη γλώσσα, όμως, στοιχείο βασικό, που τους «κάνει» Έλληνες, είναι και η θρησκεία τους (χριστιανοί ορθόδοξοι), την οποία έλαβαν μέσω της ελληνικής γλώσσας.

Στο βιβλιογραφικό μέρος γίνεται, επομένως, μία προσπάθεια να παρουσιασθεί ο χρόνος και ο τόπος εμφάνισης του βλάχικου πληθυσμού, η προέλευση της ονομασίας του, καθώς επίσης και οι διαφορετικοί πληθυσμοί Βλάχων που υπάρχουν ακόμα και σήμερα στο ελληνικό έδαφος. Μέσα σε αυτούς τους πληθυσμούς υπάρχει και ο βλάχικος πληθυσμός του Σέσκλου, ο οποίος είναι και το δείγμα της έρευνάς μας. Ακόμη, στο πρώτο μέρος της εργασίας, το βιβλιογραφικό, γίνεται μία εκτενής αναφορά στα χαρακτηριστικά της βλάχικης γλώσσας αλλά και στους κινδύνους που αυτή μπορεί να αντιμετωπίζει ή θα κληθεί να αντιμετωπίσει στο μέλλον. Η διατήρηση και η αλλαγή της γλώσσας αυτής είναι ανάγκη να μελετηθεί και να διερευνηθεί.

Παράλληλα με αυτά τα βασικά στοιχεία προσδιορισμού των Βλάχων και πέρα από τη γλώσσα τους, γίνεται αναφορά και στις προσπάθειες για τη δημιουργία βλάχικου κράτους από κάποιους πληθυσμούς εκτός Ελλάδας, κινήσεις που αντιμετωπίστηκαν με σκεπτικισμό αλλά δεν απέδωσαν, όπως αποδείχτηκε. Αυτές οι

κινήσεις, έδωσαν αφορμή για να αρχίσουν να αντιμετωπίζονται οι βλάχικοι πληθυσμοί με φόβο, ως φορείς ενός ξένου προς τα ελληνικά δεδομένα πολιτισμού.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, το ερευνητικό, εξετάζεται το κατά πόσο ένας βλάχικος πληθυσμός, ομιλεί την βλάχικη γλώσσα και πόσο καλά, αλλά και αν υπάρχουν ενδείξεις για διατήρηση αυτής της γλώσσας από τους ίδιους τους κατοίκους. Γι' αυτό και επιχειρείται να διαπιστωθεί αν οι νέοι μπορούν να βοηθήσουν ως προς αυτήν την κατεύθυνση. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίων, τα οποία περιείχαν, πέρα από τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων(φύλο, ηλικία, μόρφωση, οικογενειακή κατάσταση, εργασία, τόπος κατοικίας), και στοιχεία για τη διατήρηση της γλώσσας αλλά και τη γνώση της γλώσσας από τους ίδιους τους κατοίκους. Όλα αυτά παρουσιάζονται με πίνακες και γραφήματα, τα οποία βοηθούν στην καλύτερη διαπίστωση των αποτελεσμάτων.

Μετά από την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας, παρατίθενται τα συμπεράσματα και από τη βιβλιογραφική έρευνα αλλά και από την εμπειρική. Η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των βιβλιογραφικών πηγών, που χρησιμοποιήθηκαν αλλά και την παράθεση του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της δειγματοληπτικής έρευνας.

1. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ

Αν μελετήσει κανείς τα βιβλία της ιστορίας, θα διαπιστώσει, ότι τα εδάφη της βαλκανικής χερσονήσου, από αρχαιότατων χρόνων, αποτελούσαν ένα μωσαϊκό πληθυσμών, διαφορετικών μεταξύ τους με τα δικά τους πολιτισμικά στοιχεία και χαρακτηριστικά. Αν η βαλκανική παρομοιαζόταν με ένα κράτος, τότε σίγουρα θα ήταν υπερεθνικό, που θα περιελάμβανε πλήθος λαών και εθνοτήτων. Οι συχνές επιδρομές των εχθρών στη διάρκεια της ιστορίας είχαν ως αποτέλεσμα την εισροή ξένων λαών στα εδάφη της χερσονήσου, με αποτέλεσμα την αλληλεπίδραση των πληθυσμών των διαφορετικών κρατών που αναπτύχθηκαν. Πολιτισμοί διαφορετικοί ήρθαν σε επαφή, με του Έλληνες, τους Ρωμαίους, τους Οθωμανούς-Τούρκους, να έχουν σε διαφορετικά χρονικά σημεία τον έλεγχο της βαλκανικής χερσονήσου. Πέρα όμως από τον έλεγχο της περιοχής, βρίσκονταν και σε διαρκή αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Κάποια πολιτισμικά στοιχεία κυριαρχούσαν και κάποια άλλα όχι. Σύμφωνα με τον Μ. Β. Λεφτσένκο¹, στο βυζαντινό κράτος, που είχε τον έλεγχο της περιοχής κατά το 10^ο αι., «η ελληνική γλώσσα ήταν η κυρίαρχη αλλά μονάχα στην επίσημη ζωή. Μεγάλο τμήμα του εδάφους της αυτοκρατορίας δεν το κατείχαν οι Έλληνες, αλλά διάφορες λαότητες που διατηρούσαν τη γλώσσα τους. Στο Ευρωπαϊκό τμήμα της αυτοκρατορίας, εκτός από του Έλληνες, ζούσαν κατά τον 10^ο αιώνα Αλβανοί, Βλάχοι, Αρμένιοι, Τούρκοι γύρω από τη λίμνη της Οχρίδας και Μαρδαίτες στη Θράκη και τη Θεσσαλία» (Λεφτσένκο σε Έξαρχο, 2001:162). Ακόμη, στα εδάφη ζούσαν πέρα από τους Έλληνες και τους Ρωμαίους και Σέρβοι, Άραβες, Μακεδόνες, Αρβανίτες, Ρουμάνοι, Θράκες, Ιλλύριοι, πληθυσμοί από τη Μέση Ανατολή και τη βόρεια Αφρική καθώς και άλλοι πληθυσμοί από εδάφη της νοτιοανατολικής κυρίως Ευρώπης. Είναι αναμενόμενο, οι λαοί αυτοί να είχαν διαφορετική πολιτισμική και εθνική προέλευση και επομένως να μην είχαν αρκετά κοινά στοιχεία που να τους ενώνουν, άρα να χαρακτηρίζονται σαν μία ενιαία πολιτισμική και εθνική οντότητα.

Όπως ένα κράτος το οποίο έχει υποστεί μεγάλες μεταβολές ως προς την έκταση, τον πληθυσμό, τις πολιτισμικές παραδόσεις κ. ά., και είναι λογικό να περιλαμβάνει πληθυσμούς διαφορετικής προέλευσης και διαφορετικών πεποιθήσεων και πολιτισμικών υποβάθρων, έτσι και τα εδάφη της βαλκανικής αποτελούσαν τον πυρήνα γέννησης διαφορετικών πληθυσμών και πολιτισμικών ομάδων. Επιπρόσθετα, οι συνεχείς πόλεμοι και οι συνεχείς επεκτάσεις των κρατών προς άλλα εδάφη, οδηγούν στην ένταξη εντός της βαλκανικής, διαφορετικών πληθυσμών.

1.1 Πολιτισμική σύνθεση της βαλκανικής χερσονήσου

Στη βαλκανική χερσόνησο, οι ελληνικοί πληθυσμοί, θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχουν παρουσία χιλιάδων χρόνων και ως εκ τούτου δέχθηκαν θα λέγαμε και τις μεγαλύτερες επιδράσεις από ξένους λαούς και πολιτισμούς. Από τα δυτικά οι Ρωμαίοι, από τα ανατολικά, αργότερα, οι Οθωμανοί-Τούρκοι, και γενικά από κάθε πλευρά της, η σημερινή Ελλάδα δέχθηκε πολλές πολιτισμικές κυρίως, επιρροές.

¹ Ιστορία του Βυζαντίου (σύντομο δοκίμιο), εκδ. Νέα Ελλάδα, 1951

Ωστόσο, ορισμένα στοιχεία παρέμειναν σχεδόν αλώβητα, με κυρίαρχο αυτό της γλώσσας. Κάθε πληθυσμός, παρά τις επιδράσεις που δέχεται από άλλους πληθυσμούς, καταβάλλει προσπάθειες να ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους προκειμένου να διατηρήσει την αυτονομία του. Αυτό γίνεται μέσω της γλώσσας, της θρησκείας, των εθίμων και των ηθών. Τα δύο τελευταία, όμως δεν έχουν τη δύναμη που έχει η γλώσσα στην επίδραση της πολιτισμικής σύνθεσης ενός λαού. Παρ' όλα αυτά και η ελληνική γλώσσα δέχθηκε επιρροές από τη λατινική, στα πρώτα χρόνια της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η λατινική, ως γλώσσα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, όπως ήταν φυσικό, είχε εξέχουσα θέση σε όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής, κυρίως όμως στη διοίκηση του κράτους. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί, πως η ελληνική γλώσσα εξακολουθούσε να παίζει σημαντικό ρόλο, κυρίως στους τομείς της εκπαίδευσης και της μόρφωσης των κατοίκων. Κατά τη διάρκεια της εξουσίας του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, οι άρχοντες χρησιμοποιούσαν τη λατινική και ο λαός χρησιμοποιούσε την ελληνική. Στην καθημερινή ζωή, όμως, η ελληνική γλώσσα είχε εξέχουσα θέση λόγω της ανάγκης για καθημερινή επικοινωνία. Με την πάροδο των χρόνων άρχισε η σταδιακή εκτόπιση της λατινικής και περιορίστηκε και εδαφικά αλλά και πολιτισμικά.

1.1.1 Η εμφάνιση των Βλάχων

Μέσα στο μωσαϊκό πληθυσμών που αναφέρθηκε παραπάνω, άρχισε σταδιακά να εμφανίζεται και μία άλλη πολιτισμική ομάδα, η οποία χρησιμοποιούσε μία γλώσσα διαφορετική από τις μέχρι τότε γνωστές γλώσσες (λατινική, ελληνική, κ.α.). Ήταν μία γλώσσα «κράμα» ελληνικής και λατινικής. Άλλωστε, από τα πρώτα χρόνια της ρωμαϊκής κυριαρχίας στην Ελλάδα, δηλαδή από το 146 π. Χ., είχε αρχίσει σταδιακά ο γλωσσικός εκλατινισμός των περιοχών της βαλκανικής χερσονήσου. Ωστόσο, οι Έλληνες σε καμία περίπτωση δεν έπαψαν να νιώθουν Έλληνες και σε καμία περίπτωση δεν έχασαν την ελληνική τους ταυτότητα. Σύμφωνα με τον Γιώργη Έξαρχο (2001:62)², «γλωσσικός εκλατινισμός συνετελέσθη στους λαούς της Βαλκανικής μετά το 146 π. Χ., που οι Ρωμαίοι πέρασαν στις χώρες ανατολικά της Αδριατικής. Η διαδικασία αυτή συνετελέσθη σε έντονο βαθμό έως τα χρόνια του Ιουστινιανού και σε μικρότερο βαθμό έως το 10ο αιώνα, κυρίως σε ελληνικούς πληθυσμούς λόγω των πρότερων σχέσεων των κατοίκων της Ιταλίας με τους κατοίκους της Ελληνικής χερσονήσου, και σε μικρότερα πληθυσμιακά τμήματα των Ιλλυρίων και των Θρακών». Οι πληθυσμοί αυτοί της βαλκανικής, που μιλούσαν και ελληνικά αλλά και τη λατινική, ή θα μπορούσαμε να πούμε έναν συνδυασμό και των δύο γλωσσών, είναι οι ελληνολατινόγλωσσοι Έλληνες από τους οποίους προέκυψαν οι Βλάχοι και συνάμα η βλάχικη γλώσσα, που είναι ένα μείγμα των δύο γλωσσών, αλλά αποτελεί μία εντελώς διαφορετική γλώσσα με τους δικούς της κανόνες.

Σε αυτά τα χρόνια και μέχρι τον 18^ο αιώνα, όπου και εμφανίστηκε η πρώτη γραπτή φράση στα βλάχικα, οι Βλάχοι δραστηριοποιούνταν σε αυτόν το χώρο, χωρίς ωστόσο, να ταυτίζεται από την αρχή του εκλατινισμού, η ονομασία Βλάχος με τους

² Γ. Έξαρχος, Οι Αρμάνοι (Ελληνόβλαχοι), 2001

πληθυσμούς που εκλατινίσθησαν. «Η πρώτη μνεία», σύμφωνα με τη διατριβή του Αχιλλέα Λαζάρου (Αχ. Λαζάρου, 1986:18-19), οφείλεται εις τον Κεδρηνόν όστις αναφερόμενος εις τα μέλη της οικογενείας του διαβοήτου Συμεών, ηγεμόνος των Βουλγάρων, λέγει τα εξής: «Τούτων δε των τεσσάρων αδελφών Δαβίδ μεν ευθύς απεβίω, αναιρεθείς μέσον Καστορίας και Πρέσπας κατά τας λεγομένας Καλάς Δρυς μετά τινών Βλάχων οδιτών». Ακόμη, πρέπει να τονισθεί, πως, αν και πολλοί υποστηρίζουν ότι οι Βλάχοι είναι απόγονοι των Ρουμάνων, αυτή η πληθυσμιακή ομάδα, εμφανίστηκε πρώτα στον Ελληνικό χώρο κατά τη διάρκεια του 13^{ου} αιώνα, και μετά από 2 περίπου αιώνες εμφανίστηκαν Βλάχοι στο ρουμανικό χώρο. Άλλωστε, λαμβάνοντας υπόψη κανείς το νομαδικό και κτηνοτροφικό βίο των Βλάχων, στα βουνά της Πίνδου, καταλαβαίνει εύκολα, πως δεν υπήρχε λόγος να μετακινηθούν πληθυσμοί από τα πεδινά εδάφη της σημερινής Ρουμανίας, στα «άγρια» βουνά της Πίνδου στην Ελλάδα.

1.1.2 Η προέλευση και η σημασία του όρου «Βλάχος»

Αρχικά, πρέπει να τονιστεί, πως το όνομα «Βλάχος» προέκυψε από άλλους λαούς, εκτός βλαχόφωνων πληθυσμών, καθώς οι Ελληνολατινόγλωσσοι δεν δέχονται την ονομασία Βλάχος. Στα πρώτα χρόνια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, σύμφωνα με τον Γ. Έξαρχο «Βλάχος σημαίνει λατινόγλωσσος. Κατά τους πρώτους αιώνες [της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας] Βλάχοι είναι όλοι οι υπήκοοι της απέραντης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, διότι απλούστατα χρησιμοποιούν τη λατινική γλώσσα. Δηλαδή, και οι Ουαλοί και οι Βέλγοι και οι Γάλλοι και οι Ιταλοί και οι άλλοι [λατινόφωνοι] της Βαλκανικής χερσονήσου είναι Βλάχοι» (Έξαρχος, 2001: 83-86)³. Περνώντας τα χρόνια όμως, είναι φανερό πως η σημασία του όρου ξέπεσε γλωσσικά και αναφέρεται πια σε δίγλωσσους πληθυσμούς, ορισμένων περιοχών. Στην Ελλάδα, είναι σωστό ο όρος Βλάχος, να αναφέρεται στους δίγλωσσους κατοίκους της ελληνικής χερσονήσου και όχι στους κατοίκους που ασχολούνται με γεωργικές ή άλλου είδους εργασίες που σχετίζονται με τη γη και έχουν κάποια περίεργη προφορά.

Η προέλευση της ονομασίας «Βλάχος» σύμφωνα με απόψεις ιστορικών και γλωσσολόγων μπορεί να προέκυψε από την αιγυπτιακή λέξη «φελάχ (φελάχος)» που σήμαινε τον ποιμένα (ποιμενική και νομαδική ζωή των Βλάχων) (Παπαζήσης, 1976:7), από τη λατινική λέξη «Volci». (Volci > Ουόλσκοι > Βλάχοι) ή από την αρχαία ελληνική λέξη «Βλάχαν» που σήμαινε το βάτραχο (Έξαρχος, 2001:83-86.). Εμείς συμφωνούμε κυρίως με την άποψη, που υποστηρίζει και ο Αχ. Λαζάρου (Λαζάρου, 1986:126), ο οποίος κλείνει προς την αποδοχή της αρχής της από το Volcae. «Οι Volcae αυτοί, ήσαν δύο κέλτικα φύλα που μιλούσαν τη Λατινική και κατοικούσαν τη Γαλατία. Η γενίκευση του ονόματος έγινε με τους Γερμανούς, που το μετέδωσαν στους Σλάβους (Vlah) και από αυτούς πέρασε στους Βυζαντινούς». Ο Λαζάρου, αναφέρει, επίσης, ότι οι Βλάχοι είναι Έλληνες που εκλατινίστηκαν, με τον ίδιο τρόπο που υπάρχουν Έλληνες εκσλαβισμένοι, εκτουρκισμένοι και εξαραβισμένοι.

³ Γ. Έξαρχος, Οι Αρμάνοι (Ελληνόβλαχοι), 2001

Αν και οι απόψεις για τη σημασία και την προέλευση και τη σημασία του ονόματος «Βλάχος» είναι αρκετές, αυτό που έχει σημασία είναι ότι οι ίδιοι οι Βλάχοι προτιμούν και δέχονται μία άλλη ονομασία, τον όρο Αρωμόνοι-Αρμάνοι, αλλά χρησιμοποιούν τον όρο Βλάχοι (τον ανέχονται θα λέγαμε) για να δηλώνουν την ταυτότητά τους. Παρά τη διαφορά που έχουν οι όροι Βλάχοι και Αρμάνοι, σήμερα οι δύο όροι ταυτίζονται, αλλά στα πρώτα χρόνια της εμφάνισης της ονομασίας «Βλάχος» η σημασία των όρων δεν ήταν όμοια.

1.1.3 Η ονομασία Αρωμόνοι-Αρμάνοι

Οι ίδιοι οι Βλάχοι προτιμούν να αποκαλούνται Αρμάνοι-Αρωμόνοι, ονομασία που εμφανίστηκε και χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον Gustav Weigand, ο οποίος εισήγαγε τη λέξη Aromunen (Weigand,2001:17). Σύμφωνα με τον Weigand, η λέξη Αρωμόνος προέρχεται από το στερητικό α + το Romanus της λατινικής [α+Romanus=Ar(o)manu(s)=Αρωμόνος]. Ρωμάνος ήταν ο λατινόφωνος κάτοικος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και Ρωμαίος ο ελληνόφωνος κάτοικος. Άρα, το στερητικό -α μπροστά από το Romanus δηλώνει τον μη Ρωμάνο, το μη λατινόφωνο, δηλαδή τον ελληνόφωνο, ο οποίος πέρα από τα λατινικά μιλούσε και ελληνικά, ήταν δηλαδή δίγλωσσος (Λαζάρου,1986:55). Γι' αυτό και οι ίδιοι οι Βλάχοι προτιμούν τη συγκεκριμένη ονομασία. Η λέξη Αρωμάνος δεν έχει καμιά ιστορική σύνδεση με τους όρους Romania, Roman (= Ρουμανία, Ρουμάνος), καθώς αυτοί είναι λόγια κατασκευάσματα του 19ου αιώνα, που επιβλήθηκαν μετά την ίδρυση του ρουμανικού κράτους. Άλλωστε, οι ίδιοι οι Βλάχοι δηλώνουν πως είναι Έλληνες και ουδεμία σχέση έχουν με άλλα έθνη. Πέρα όμως από την άποψη του Weigand για τους Αρμάνους, υπάρχουν και άλλες απόψεις οι οποίες διαφέρουν από την άποψη που παραθέσαμε εδώ. Ο Ρουμάνος γλωσσολόγος Capidan, θεωρεί τους Αρωμόνους Ρουμάνους λόγω της προέλευσης της ονομασίας (A+ Romanus). Όμως, πολλοί Ρουμάνοι ειδικοί αμφισβητούν τη συγκεκριμένη πορεία σκέψης του Capidan, γιατί έτσι και άλλοι κάτοικοι της Ευρώπης θα ήταν Ρουμάνοι (Ρωμάνοι Ραιτίας-Ελβετίας). Επιπλέον, οι Μεγλενίτες και οι Τσιντσάροι αγνοούν τον όρο Romanus, άρα με αυτό το σκεπτικό δεν είναι Ρουμάνοι. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Αχ. Λαζάρου, (1986:131-133) «στις περιοχές του Δούναβη είχε εκπέσει η ονομασία Ρουμάνος και οι περισσότεροι την απέφευγαν. Στις ελληνικές περιοχές χρησιμοποιούνταν οι όροι Ρωμός, που δήλωνε το άτομο με την ιδιότητα του Ρωμαίου Πολίτη και μιλούσε την ελληνική μόνο και ο όρος Armanu, που δήλωνε το άτομο που είχε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη αλλά μιλούσε πέρα της ελληνικής και την λατινική, άρα ήταν δίγλωσσος».

Από την άλλη, ο Ρώσος βυζαντινολόγος Βασίλιεφ τονίζει ότι ο όρος Armanu δεν μπορεί να προέκυψε από το A+Romanus=Ar(o)manu(s) και στη συνέχεια η λέξη Αρμανία (η Ελλάδα στα Βυζαντινά χρόνια ονομαζόταν Αρμανία) (Εξαρχος, 2001:71). Επισημαίνει, ότι είναι πιο σωστό να λέμε ότι προέκυψε αυτή η ονομασία από το Araman=Βλάχος και Aramani=Βλάχοι σύμφωνα με τους Πίνδιους και τους Ολύμπιους, και από το (A)Ramen=Βλάχος και (A)Rameni=Βλάχοι σύμφωνα με τους

Αρβανιτόβλαχους. Στα βλάχικα η λέξη araman ή aramen σημαίνει την κοιτίδα, τον τόπο μόνιμης εγκατάστασης, του εδραίου, του παλαιόθεν τόπου κατοικίας. Επίσης, ο ίδιος ιστορικός-βυζαντινολόγος προσθέτει μία άλλη άποψη για την προέλευση του ονόματος. Θεωρείται ότι προήλθε από τους Arimanni της Ιταλίας, οι οποίοι ήταν στρατιώτες και εξέφραζαν την πολιτική οργάνωση της Βόρειας Ιταλίας. Arimanni ήταν οι στρατιώτες και Arimannia ήταν οι τόποι εγκατάστασής τους. Το γεγονός ότι οι κατοικίες των Αρμάνων Βλάχων ήταν σε κλειστά μέρη και απόμερα οδήγησε στην ονομασία Arimanni=Armani και η περιοχή εγκατάστασης Arimannia=Armania.(Εξαρχος, 2001:68-73)⁴

Παρά τις διαφορετικές απόψεις περί προέλευσης του ονόματος των Αρμάνων, σήμερα η άποψη του Weigand είναι η επικρατέστερη και αυτή υποστηρίζουμε και εμείς.

1.1.3.1 Ονόματα και Φυλές Αρωμόνων

Οι Αρωμόνοι-Αρμάνοι, δεν είχαν την ίδια ονομασία σε όλες τις περιοχές που ζούσαν και ζουν, παρά τη γενική χρήση του όρου για τους λατινόγλωσσους κατοίκους της βαλκανικής, κυρίως, χερσονήσου. Υπάρχουν διαφορετικές φυλές και ονόματα Αρωμόνων. Ο Weigand επισημαίνει στο έργο του ότι «Αρωμόν» είναι το μοναδικό όνομα που το χρησιμοποιούν όλες οι φυλές αυτού του λαού» (Weigand, 2001:306). Στους Αρωμόνους, έχουν δοθεί διάφορες ονομασίες από τους κατοίκους των περιοχών, όπου διαμένουν. «Στην Βοσνία και στη Δαλματία λένε «Βλάχους» τους Ελληνορθόδοξους Σλάβους και στην Ιστρία έτσι λένε μια ομάδα Σλάβων που ζουν νότια του Μόντε Ματζιόρε. Στην Ελλάδα, τουλάχιστον στην Αττική και τη Βοιωτία ως «Βλάχους» γενικά θεωρούν τους ανθρώπους της εξοχής ανεξάρτητα αν είναι Αλβανοί ή Αρωμόνοι. Ακόμη, η λέξη «Βλαχοποιημένες» μπορεί να χαρακτηρίσει και τους δύο λαούς» (Weigand, 2001:306).

Στην Ελλάδα, οι ονομασίες που επικρατούν είναι πάρα πολλές. Βλάχοι, Κουτσόβλαχοι, Αρβανιτόβλαχοι, Φαρσεριώτες ή Φρασαριώτες, Ελληνόβλαχοι, Μπουρτζόβλαχοι, Τσιντσάροι, Μακεδονόβλαχοι, Γραικολατίνοι, Μογλενίτες, Καράβλαχοι ή Μαυρόβλαχοι, Μοσχόβλαχοι, Καραγκούνιοι ή Καραγκούνηδες, Γραικόβλαχοι, Ρουμανόβλαχοι κ.ά.. Κάθε μία από αυτές τις ονομασίες έχει και τη δική της σημασία και προέλευση, αλλά εμείς θα επικεντρωθούμε μόνο στους Αρβανιτόβλαχους.

1.1.3.2 Οι Αρβανιτόβλαχοι

«Πρώτος ο Νικόλαος Κασομούλης χρησιμοποιεί αυτόν τον όρο, και αναφέρεται στους ποιμένες ή βλαχοποιημένες κατοίκους της Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας, τους οποίους διαιρεί σε Αλβανιτόβλαχους ή Αρβανιτόβλαχους και Γραικόβλαχους. Αλβανιτόβλαχοι ή Αρβανιτόβλαχοι γιατί κατάγονται από τις περιοχές γύρω από τη

⁴ Γ. Έξαρχος, Οι Αρμάνοι (Ελληνόβλαχοι), 2001

Μοσχόπολη⁵, οι οποίες γειτνιάζουν με την Αλβανία και ομιλούν τη βλάχικη διάλεκτο και την αλβανική, χωρίς να γνωρίζουν πλήρως την ελληνική. Είναι φτωχοί, αγράμματοι και έχουν δικά τους ήθη και έθιμα. Είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και δεν παντρεύονται με Γραικούς. Σήμερα, Αρβανιτόβλαχοι είναι οι ελληνολατινόγλωσσοι, που κατάγονται από την περιοχή Φράσαρη της Βόρειας Ηπείρου (Ν. Αλβανία) και μαζί με άλλους Βλάχους της Ελλάδας, ομιλούν ιδιώματα της ελληνολατινικής γλώσσας. Στο ίδιο συμφωνεί και ο Αλεξάκης, αναφέροντας πως «οι Αρβανιτόβλαχοι συνδέονται με την περιοχή της Αλβανίας, ιδίως με τη Φράσιση, ή Φράσια[...], μια δυναμική κωμόπολη με 600 περίπου οικογένειες, χωρισμένη σε δύο συνοικίες». (Αλεξάκης σε Αυδίκου, 2010:66). Στη δυτική Στερεά Ελλάδα οι αρβανιτόβλαχοι λέγονται καραγκούνιοι, και καραγκούνηδες λέγονται οι πεδινόι Θεσσαλοί.» (Εξαρχος, 2001: 34-37)

«Οι ίδιοι οι Αρβανιτόβλαχοι αυτοπροσδιορίζονται ως «Ρμένιοι Φρισιρότς», δηλαδή Βλάχοι Φρασαριώτες ή Φαρσαριώτες. Αυτός ο προσδιορισμός έχει να κάνει με τη μακρινή καταγωγή τους και την αρχική εστία εκκίνησής τους, το χωριό Φράσιση (Frasher) στην περιοχή της Πρεμέτης στη Βόρεια Ήπειρο-Νότια Αλβανία» (Οι Βλάχοι της Μαγνησίας, Έκδοση της Εταιρείας Κοινωνικής Παρέμβασης και Πολιτισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μαγνησίας, 2008:109). Την ίδια άποψη φαίνεται πως υποστηρίζει και ο Weigand, ο οποίος αναφέρει πως, «οι Έλληνες αποκαλούν τους Φρασαριώτες «Αρβανιτόβλαχους» επειδή έρχονται από την Αλβανία και γνωρίζουν και τα αλβανικά. (Weigand, 2001:308). Είναι φανερό η χρήση του όρου Φρασαριώτες για τους Αρβανιτόβλαχους, δεικτική της καταγωγής τους, γεγονός που επιτρέπει τη διάκριση από Βλάχους καταγόμενους από άλλες περιοχές, όπως το Περιβόλι Γρεβενών, η Γράμμουστα, η Σαμαρίνα Γρεβενών και άλλες περιοχές. Σήμερα, ο κύριος όγκος των Αρβανιτόβλαχων βρίσκεται στη Θεσσαλία, στην Ήπειρο, στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία αλλά και στη Στερεά Ελλάδα. Στη Θεσσαλία, οι Αρβανιτόβλαχοι συναντώνται κυρίως στην περιοχή του Αλμυρού, σε περιοχές του Τυρνάβου, των Τρικάλων και στο Σέσκλο Μαγνησίας.

1.1.3.3 Οι Ρουμανόβλαχοι

Πολλοί πληθυσμοί στην Ελλάδα, και όχι μόνο, αποκαλούν τους Αρωμόνους-Βλάχους ως Ρουμανόβλαχους. Η χρήση του επιθέτου αυτού, έχει μία βάση, καθώς οι περισσότεροι στις μέρες μας υποστηρίζουν την άποψη περί ρουμανικής καταγωγής των Βλάχων, λόγω της βλάχικης γλώσσας, η οποία, όπως τονίζουν, έχει πληθώρα ομοιοτήτων με τη ρουμάνικη. Ακόμη, επικρατεί η άποψη, ότι, από τη Ρουμανία, κατέβηκαν πληθυσμοί προς τις ελληνικές περιοχές, λόγω επιδρομών ξένων λαών, και εγκαταστάθηκαν σε αυτές, με αποτέλεσμα να μεταφέρουν και τη γλώσσα τους σε αυτά τα μέρη, μεταδίδοντάς την στους ντόπιους πληθυσμούς, οι οποίοι αναγκάστηκαν να την μάθουν και να τη χρησιμοποιούν. Αυτή η αντίληψη είναι εκ διαμέτρου αντίθετη με την πραγματικότητα, αφού βλαχόφωνοι πληθυσμοί κινήθηκαν

⁵ Μεγάλο κέντρο της περιοχής της Αλβανίας, που γνώρισε ιδιαίτερη άνθιση τον 18^ο αι., με μεγάλο βλάχικο πληθυσμό και έντονη πολιτισμική δραστηριότητα.

προς το βορρά και όχι από το βορρά (Ρουμανία) στο νότο (Ελλάδα). Σε αυτή τη μετακίνηση οφείλεται και η ομοιότητα της βλάχικης γλώσσας με τη ρουμανική. Πρέπει, παρ' όλα αυτά, να τονιστεί, ότι ο χαρακτηρισμός αυτός, ίσως έχει τις ρίζες του και σε γεγονότα παλαιότερων εποχών (αρχές 20^{ου} αιώνα), όταν η Ελλάδα ταλανιζόταν πέρα από τα άλλα προβλήματα και από το Κουτσοβλαχικό ζήτημα, το οποίο σχετίζεται άμεσα με τη ρουμανική προπαγάνδα κατά των Βλάχων.

Ο Johann Thunmann το 1774, αναφέρει τη γνώμη ότι «μεταξύ των Αρωμόνων και των Ρουμάνων ουδεμία φυλετική σχέση υφίσταται. Οι μεν Ρουμάνοι είναι Γετοδάκες⁶ εκλατινισθέντες, τους οποίους ο Αυρηλιανός μετέφερε εις την Βαλκανικήν, οι δε Αρωμόνοι κατάγονται εξ αυτοχθόνων των περιοχών της Θεσσαλίας, Μακεδονίας και Θράκης, οι οποίοι επίσης είχαν εκλατινισθή» (Λαζάρου, 1986:149).

Γενικά, κυριαρχεί η πεποίθηση ότι οποιαδήποτε αναφορά γίνεται σε βλάχικους πληθυσμούς απευθύνεται σε πληθυσμούς μη ελληνικούς, χωρίς καμία σχέση με την ελληνική κουλτούρα και τον ελληνικό πολιτισμό, άρα και καμία σχέση με την ελληνική γλώσσα.

2. ΤΟ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ

«Οι προσπάθειες για την ύπαρξη μιας εθνικής ταυτότητας οδήγησαν στον καθορισμό των κριτηρίων της ύπαρξης σταθερότητας και διατήρησης μιας ενιαίας αντίληψης για τη δημιουργία μιας εθνικής συνείδησης. Η εθνική ταυτότητα συγκροτείται σε αντιπαράθεση με την ετερότητα και τη διαφορά, άρα σε αντιπαράθεση με το ξένο, το απειλητικό, το εχθρικό, το απειλητικό. Είναι η δύναμη που διατηρεί τη συνοχή της κοινωνίας και αυξάνει το κύρος της. Γιατί εκείνο που ενώνει τους ανθρώπους δεν είναι η αγάπη- είναι μάλλον το κοινό μίσος ενάντια στους άλλους». (Εξαρχος, 2001:180-189). Αυτό αναδεικνύει την ανάγκη ύπαρξης ιδεολογικής και εθνικής ταυτότητας για τις ομάδες ανθρώπων που προσπαθούν να διατηρηθούν μέσα στο χρόνο και να αντιμετωπίσουν κάθε προσπάθεια αλλοτρίωσης και εξάλειψης από τις κυρίαρχες ομάδες. Μερικά από τα κριτήρια, που βοηθούν στην ενίσχυση και στον χαρακτηρισμό της εθνικής ταυτότητας είναι τα εξής: η φυλή και η καταγωγή, με την έννοια της κοινής καταγωγής και της ανάγκης για διαιώνιση, το έδαφος, με την έννοια του κοινού τόπου που αποτελεί το σπίτι των ανθρώπων, η εργασία με την έννοια της από κοινού κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, η γλώσσα καθώς αυτή αποτελεί το εργαλείο της διατήρησης της κοινής κληρονομιάς και της ενσάρκωσης συγκεκριμένων τρόπων σκέψης, η κουλτούρα, με την έννοια της κοινής ιστορικής παράδοσης και της κοινής κουλτούρας, η θρησκεία, με την έννοια της ύπαρξης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών που αποτελούν τον οδηγό για τις κοινωνικές ομάδες προκειμένου να πορευθούν προς την εθνική τους συγκρότηση, και

⁶ Οι Γέτες μαζί με τους Δάκες αποτελούσαν τα βορειότερα θρακικά φύλα που ήταν εγκατεστημένα στις περιοχές πέραν του Ίστρου (Δούναβη)

το κράτος με την έννοια της κοινής βούλησης των ατόμων και ομάδων για την κοινωνική τους οργάνωση.

Με βάση τα παραπάνω, δικαιολογημένα υπήρξε προσπάθεια απομάκρυνσης των Ελληνόβλαχων από την πατρογονική τους εστία, που είναι η Ελλάδα, και η ενσωμάτωση τους στη ρουμανική συνείδηση και κουλτούρα, από την οποία απέχουν πολύ.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, κρίνεται αναγκαία η αναφορά στο κουτσοβλαχικό ζήτημα, το οποίο σχετίζεται άμεσα με το πώς οι σημερινοί Έλληνες αντιλαμβάνονται και αντιμετωπίζουν τους κατά τόπους βλάχικους πληθυσμούς. Η αρχή του ζητήματος, βρίσκεται πολύ μακριά από τα σημερινά δεδομένα, και επηρέασε τα πολιτικά και κοινωνικά τεκταινόμενα της Ελλάδας στα τέλη του 19^{ου} και περισσότερο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Το κουτσοβλαχικό ζήτημα, συνδέεται σχεδόν σε όλο το φάσμα του, με τις κινήσεις της τότε ρουμανικής κυβέρνησης, που προσδοκούσε στην αναγνώριση των Βλάχων ως Ρουμάνων και γιατί όχι την προσάρτηση εδαφών στα δικά της εδάφη. Η κίνηση αυτή των Ρουμάνων, σαφώς και βρήκε αντίθετη την Ελλάδα, από τις πρώτες κιόλας προπαγανδιστικές κινήσεις, αλλά με ρουμανικούς διπλωματικούς ελιγμούς κατόρθωσε να φέρει με το μέρος της Ρουμανίας, τις Μεγάλες Δυνάμεις και την Υψηλή Πύλη.

Η αρχή του ζητήματος αυτού, βρίσκεται στις πεποιθήσεις πολλών ιστορικών της εποχής, ότι οι Βλάχοι κινήθηκαν προς νότο κατερχόμενοι από τα εδάφη της Ρουμανίας και εγκαταστάθηκαν στα ελληνικά εδάφη της Μακεδονίας, κυρίως. Από την άλλη, υπήρχαν και οι απόψεις άλλων ιστορικών, που τόνιζαν την εντοπιότητα των Κουτσοβλάχων στα εδάφη της Πίνδου (Δυτ. Μακεδονία-Ηπειρος), οι οποίοι υπηρέτησαν για πάρα πολλά χρόνια στις λεγεώνες των Ρωμαίων και στη συνέχεια δημιουργούσαν νέες πολιτείες. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας ταυτίζεται με την άποψη εκείνων που αναφέρονται στην εντοπιότητα των Κουτσόβλαχων και χαρακτηριστικά αναφέρει: «Προσωπικά δέχομαι, ότι οι θεωρίες που γενικά ασπάζονται την εντοπιότητα των Κουτσοβλάχων είναι εκείνες που στηρίζονται περισσότερο στα ιστορικά γεγονότα, δέχομαι ότι αυτές είναι εκείνες που λύνουν τις από περισσότερες απορίες. Αλλά και αν δεχόμουν ακριβώς το αντίθετο, αν δεχόμουν δηλαδή ότι οι Κουτσόβλαχοι είναι Ρουμάνοι που μετοίκησαν προς νότον εδώ και δέκα ως δεκαπέντε αιώνες-πράγμα που σε κανέναν ιστορικό γεγονός δεν στηρίζεται-, πάλι το ζήτημα δεν θα άλλαζε από την πολιτική του πλευρά. Εφ' όσον έχουμε έναν πληθυσμό που κατά τους τελευταίους αιώνες έζησε-χωρίς καμιά απολύτως πίεση-σαν ένα γνήσιο τμήμα του Ελληνισμού, δεν νομίζω ότι μπορεί να έχει οποιαδήποτε πολιτική σημασία τούτη ή εκείνη η εθνολογική προέλευσή του». (Αβέρωφ-Τοσίτσας, 1992:18-19).

Το κουτσοβλαχικό ζήτημα, αποτελούσε το βασικό πυλώνα εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής της Ρουμανίας, η οποία προσπαθούσε να το ανάγει σε ζήτημα εθνικό για το οποίο έπρεπε να συμβάλουν και οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής. Προς αυτήν την κατεύθυνση-της εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής-σύμφωνα με τον Αβέρωφ, η ρουμανική κυβέρνηση δαπανούσε πολλά χρήματα για την ίδρυση σχολείων σε περιοχές της Μακεδονίας, όπου ζούσαν μεγάλοι κουτσοβλάχικοι πληθυσμοί, πραγματοποιώντας πολλά ταξίδια. Το πρώτο ταξίδι έγινε από τους

Ηλιάδη-Ραντουλέσκου και Δημήτρη Μπολιντινεάνου. Ο Ηλιάδης-Ραντουλέσκου, συγκεκριμένα, κάνει μία αναφορά στους Βλάχους ήρωες της ελληνικής επανάστασης, λέγοντας: «Μπότσαρη, Γρίβα, Τζαβέλλα, τέκνα της Πίνδου! Αίμα της Ιταλίας, Ρουμάνοι της Μακεδονίας, αδελφοί των αδελφών μας, χαίρετε! Ελευθερώσατε την εκφυλισμένην Ελλάδα!» (Αβέρωφ-Τοσίτσας, 1992:24-25).

Προκειμένου, όμως, το κουτσοβλαχικό ζήτημα, να έχει σταθερή κατεύθυνση και επιθυμητά αποτελέσματα για τους Ρουμάνους, έγιναν κάποιες κινήσεις εναντίον της ελληνικής πλευράς. Η ρουμανική κυβέρνηση ενίσχυε οικονομικά την εκπαίδευση των παιδιών, δωρεάν, πέρα από τα δημοτικά και στα γυμνάσια προκειμένου να συνεχίσουν μετά τη μόρφωση τους στα πανεπιστήμια της Ρουμανίας, στα οποία φοιτούσαν πάλι δωρεάν. Παρ' όλα αυτά, τα ρουμανικά σχολεία ορισμένες φορές δεν είχαν καθόλου μαθητές και δέχονταν τη σθεναρή αντίδραση αυτών που είχαν φοιτήσει σε ελληνικά σχολεία. Πέρα από τα σχολεία, η ρουμανική προπαγάνδα, στράφηκε προς την ίδρυση Κουτσοβλαχικής Εκκλησίας, στην οποία θα έστελνε και Ρουμάνους ιερείς. Δεδομένης της ισχύος της Ελληνικής Εκκλησίας στις περιοχές της Μακεδονίας, και λαμβάνοντας υπόψη ότι οι κάτοικοι των χωριών είχαν συνηθίσει τη λειτουργία από Έλληνες ιερείς και σε ελληνική γλώσσα, η ίδρυση της εκκλησίας δεν προχώρησε. Τέλος, η ρουμανική κυβέρνηση προσπαθούσε με κάθε μέσο να προχωρήσει τη δημιουργία ενός κουτσοβλαχικού κράτους, το οποίο θα είχε την πολιτική αναγνώριση και υπόσταση των υπόλοιπων κρατών, περιλαμβάνοντας τα εδάφη της Δυτικής Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Θεσσαλίας έως το Δομοκό. Και πράγματι, «με ιραδέ της 22^{ας} Μαΐου 1905 ο Σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ, υποκύπτων στις πιέσεις των Κεντρικών Δυνάμεων, αναγνώρισε τις κουτσοβλαχικές κοινότητες της Μακεδονίας, τους αναγνώρισε δηλαδή τη ρουμανική εθνότητα» (Αβέρωφ-Τοσίτσας, 1992:53-54). Εδώ πρέπει ωστόσο να προστεθεί, η αντίδραση των Βλάχων των Τυράνων, όταν τους επισκέφθηκε ο Ρουμάνος διπλωμάτης Μποριλιάνο, προκειμένου να τους εντάξει στην κίνηση υπέρ των Ρουμάνων: «Οι βλαχόφωνοι των Τυράνων, πιστοί στην ελληνική ιδέα, με σθένος απάντησαν, ότι τίποτε το κοινό δεν συνέδεε την Ρουμανία μ' αυτούς, οίτινες, στερρώς εχόμενοι των πατρών, δεν θα επιτρέψωσι σκάνδαλα και ζιζάνια, και ότι αι υποσχέσεις αυτού περί ιδρύσεως σχολής με πολλά γλώσσας, και Εκκλησίας μεγαλοπρεπούς, και προστασίας ισχυράς υπό την αιγίδα της Ρουμανίας, σκοπούσης, ως είπε, να συστήση και Προξενείον εν Δυρραχίω, δεν δύνανται να μειώσωσι την απεριόριστον αγάπην των προς την Ελλάδα. Πρόσθεσαν επίσης πως κάθε απόπειρα δελεασμού τους με χρήματα ή άλλα μέσα θα ναυαγούσε, όπως είχε γίνει στο παρελθόν. Ακόμη και αυτή η βία αν χρησιμοποιούταν από τους βέηδες της περιοχής, όπως είχε γίνει πριν πέντε χρόνια, ύστερα από συμφωνία των βέηδων με τη ρουμανική κυβέρνηση, δε θα απέδιδε». (Λαζάρου, 1986)

Από το 1905 και μετά, οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Ρουμανία κλονίστηκαν σε σημείο που να διακοπεί κάθε επαφή των δύο χωρών στην εξωτερική πολιτική έως ότου ήρθε ο Ελευθέριος Βενιζέλος στην εξουσία της Ελλάδας και έδωσε στο ζήτημα μία άλλη διάσταση, αφού προχώρησε σε κινήσεις υποχώρησης της Ελλάδας.

2.1 Η αντιμετώπιση των Βλάχων, στον απόηχο του κουτσοβλαχικού ζητήματος.

Αυτό που έχει σημασία είναι ότι οι Βλάχοι, όντας πληθυσμοί ελληνικοί, έγιναν αντικείμενο πολιτικών σκοπιμοτήτων λόγω της γλώσσας τους και λόγω των πολιτισμικών τους χαρακτηριστικών. Το κομμάτι της γλώσσας, ειδικά, είναι αυτό που επιδρούσε και επιδρά σημαντικά σε οποιαδήποτε προσπάθεια απομάκρυνσης των βλάχικων πληθυσμών από την ελληνική πατρογονική τους εστία. Κανείς, όμως, δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι το ζήτημα αυτό αποτέλεσε την αρχή για την αντιμετώπιση των Βλάχων ως μη Ελλήνων αλλά ως Ρουμάνων, άποψη που κυριαρχεί μέχρι τις ημέρες μας, σε ορισμένους πληθυσμούς. Πρέπει να καταστεί σαφές, ότι σημασία δεν έχει, πως αντιλαμβάνονται οι υπόλοιποι τους Βλάχους, αλλά πως αισθάνονται οι ίδιοι οι Βλάχοι για την καταγωγή τους. Γιατί, μηδαμινή σημασία έχει αν θεωρούμε εμείς τους Βλάχους ως Έλληνες και οι ίδιοι θεωρούν τους εαυτούς τους Ρουμάνους και το αντίστροφο. Άλλωστε, οι περισσότεροι σύγχρονοι Έλληνες, ταυτίζουν τους Βλάχους με τους άξεστους κι αμόρφωτους κτηνοτρόφους και ανθρώπους της υπαίθρου, παραγνωρίζοντας ότι η λέξη βλάχος διαφέρει από την ομόηχη λέξη Βλάχος, η οποία αναφέρεται σε μία ξεχωριστή πληθυσμιακή ομάδα, με τα δικά της χαρακτηριστικά.

3. Η ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΟΦΩΝΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ .

3.1 Ποιος είναι Βλάχος σήμερα στην Ελλάδα

Ήδη από τα βυζαντινά χρόνια, οι Βλάχοι είχαν εγκατασταθεί σε περιοχές των Βαλκανίων, στις οποίες υπάρχουν απομεινάρια βλάχικων πληθυσμών ακόμη και σήμερα. Αν παρατηρήσει κανείς την πληθυσμιακή σύνθεση της σημερινής Ρουμανίας, της Σερβίας, των Σκοπίων, της Αλβανίας και της Ελλάδας, θα αντιληφθεί ότι βλάχικοι πληθυσμοί, αλλά όχι κατ' ανάγκην βλαχόφωνοι, ζουν και δραστηριοποιούνται σε αυτές τις περιοχές. Βέβαια, τονίζουμε, ότι αναφερόμενοι σε βλάχικους πληθυσμούς στην Ελλάδα, κυρίως, δεν σημαίνει ότι απευθυνόμαστε σε όλους αυτούς, οι οποίοι χρησιμοποιούν και τη βλάχικη γλώσσα. Μπορεί να την κατανοούν αλλά μπορεί και να μην έχουν καμία επαφή μαζί της. Αρκεί όμως, που αναγνωρίζουν τη βλάχικη καταγωγή τους και αυτό έχει, ίσως, τη μεγαλύτερη σημασία, προκειμένου να εντάσσονται στους βλάχικους πληθυσμούς. Ο Δ. Χριστόπουλος, σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στη Λάρισα, στις 6 και 7 Ιουνίου του 1998, ερωτηθείς για το ποιος είναι Βλάχος στην Ελλάδα σήμερα, επισημαίνει, «ότι Βλάχος, είναι αυτός ο οποίος πέρα από την ελληνική γλώσσα ξέρει και μιλάει και τη βλάχικη. Ωστόσο, προχωρά και περισσότερο, τονίζοντας, ότι δεν μπορούμε να αποφύγουμε και εκείνους, ο οποίοι, δεν μιλούν τη βλάχικη γλώσσα των γονέων τους, αλλά νιώθουν μία ιδιαίτερη επιθυμία να τη μάθουν και να ασχοληθούν με την πολιτιστική ταυτότητα που αυτή η γλώσσα σηματοδοτεί και περιβάλλει. Επιπλέον, αναφέρει, ότι υπάρχουν άνθρωποι, οι οποίοι προσδιορίζονται ως Βλάχοι, απλά και

μόνο λόγο της γενεαλογικής τους συγγένειας τους με βλάχικες οικογένειες, και υπάρχουν κάποιοι οι οποίοι δηλώνουν Βλάχοι λόγω καταγωγής αλλά χωρίς να τους ενδιαφέρει η γλώσσα.» (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, 2001:126-127).

3.2 Η χωροθέτηση των Βλάχων στον Ελληνικό χώρο.

Στην Ελλάδα, από τη Θράκη και τη Μακεδονία ως την Πελοπόννησο, μπορεί κάποιος να συναντήσει βλάχικους πληθυσμούς. Ωστόσο, υπάρχουν συγκεκριμένες περιοχές στις οποίες ο πληθυσμός των Βλάχων είναι μεγάλος και άξιος καταγραφής και αναφοράς.

Η παρουσία των Βλάχων στην Ελλάδα, πρέπει να αναζητηθεί σε παλαιότερα χρόνια, όταν οι μετακινήσεις πληθυσμών ήταν συνηθισμένη και πόσο μάλλον των Βλάχων, οι οποίοι το χειμώνα ζούσαν στον κάμπο και το καλοκαίρι κατευθύνονταν προς τα βουνά, λόγω της νομαδικής τους ζωής και των κτηνοτροφικών ασχολιών τους. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, περιοχές της Ελλάδας όπου είχαν ακμάζοντα βλάχικο πληθυσμό ήταν «η Κλεισούρα, τα Σέρβια, η Σαμαρίνα, το Περιβόλι, η Φούρκα, το Μέτσοβο και άλλες περιοχές της Πίνδου και της Δυτικής Μακεδονίας» (Παπαζήσης, 1976:21,25).

Σε αυτή τη χωροθέτηση των Βλάχων αλλά προσθέτοντας περισσότερες περιοχές, αναφέρεται και ο Αχιλλέας Λαζάρου, επισημαίνοντας: «Μόνιμοι δε εγκαταστάσεις, διατηρούμενοι κατά το πλείστον μέχρι των ημερών μας, ευρίσκονται κυρίως εις τας παρωρείας της Πίνδου Αγία Παρασκευή, Γαρδίκιον, Σιράκον, Καλαρίται, Περτούλιον, Μέτσοβον κ.α. εις την βορειότεραν συνέχειάν της, του Βοΐου και του Γράμμου. Αβδέλλα, Περιβόλιον, Βασιλική, Σαμαρίνα, Κρασιά, Φούρκα, Γράμμοστα, Δένσκο κλπ. [...]. Ωσαύτως εις ορεινάς διαβάσεις Ολύμπου και Πιερίων, Κοκκινοπλός, Λιβάδιον Βερμίου, Σέλι επί του Ορβήλου, της Ροδόπης...» (Αχιλλέας Λαζάρου, 1986:166).

Αυτά τα βλαχοχώρια αποτελούν τους πυλώνες και τις περιοχές ανάπτυξης εμπορικών δραστηριοτήτων, οι οποίες έγιναν γνωστές σε όλη τη Βαλκανική αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι πολλοί λόγιοι και εγγράμματοι άνθρωποι κατάγονταν από τα χωριά της Πίνδου και της Ηπείρου. Στις μέρες μας «οι μητροπολιτικές εγκαταστάσεις των Βλάχων συγκεντρώνονται κατά μήκος της Πίνδου και, σύμφωνα με τα σημερινά γεωγραφικά και πολιτικά σύνορα των χωρών, η συντριπτική πλειοψηφία των μητροπολιτικών οικισμών και των εγκαταστάσεων των Βλάχων βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος. Τουλάχιστον ένα 80% των μητροπολιτικών οικισμών και εγκαταστάσεων των Βλάχων που έχουν μεσαιωνικές ρίζες, ρίζες που χάνονται μέσα στους αιώνες, βρίσκονται στην Ελλάδα. Ένα μικρότερο ποσοστό, αλλά σίγουρα παρηκμασμένο, βρίσκεται στη Βόρεια Ήπειρο, στην περιοχή της Μοσχόπολης. Από τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες, μονάχα δύο μητροπολιτικοί οικισμοί βρίσκονται στην Π.Γ.Δ.Μ.. Δεν μπορούμε να μιλάμε για την ύπαρξη μητροπολιτικών οικισμών των Βλάχων στη Βουλγαρία, στη Σερβία και τη Ρουμανία. Οι Βλάχοι που ζουν σε αυτές τις τρεις χώρες βρέθηκαν εκεί με τη διασπορά». » (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, 2001:87).

Υπάρχουν, ακόμη, περιπτώσεις, όπου τα ονόματα των χωριών αναφέρονται με τα βλάχικα ονόματά τους, από τους κατοίκους της εκάστοτε περιοχής, πέρα από την ελληνική ονομασία τους. Μερικά από αυτά είναι «η Μέρου (Μηλιά Μετσόβου), το Αμίντσιου (Μέτσοβο), η Γκόπισια, η Πεστερίτσα, το Περλεπέ, το οποίο δεν υπάρχει σήμερα, η Χούμα, ένα χωρίο κοντά στο Σκρα, η Νιάγουστα (Νάουσα), η Πορόια και η Ράμνα». (Εξαρχος, 2001:156). Πρέπει να τονιστεί, πως οι ονομασίες αυτές δεν υφίσταται σήμερα αλλά αναφέρονται στις αρχές του προηγούμενου αιώνα.

Εκτός, όμως από τα χωριά της Πίνδου (Ηπειρος, Δυτ. Μακεδονία, Δυτ. Θεσσαλία), υπάρχουν και άλλες περιοχές με σημαντικό βλάχικο πληθυσμό, όπως είναι μερικά χωριά στην οροσειρά του Βερμίου (Κεντρική Μακεδονία), στην Ανατολική Μακεδονία Θράκη (χωριά των Σερρών) και στη Θεσσαλία.

3.2.1 Οι Βλάχοι στη Θεσσαλία

Αναφορικά με τη Θεσσαλία, βλαχόφωνοι πληθυσμοί συγκεντρώνονται σήμερα στα χωριά της Λάρισας, της Καρδίτσας αλλά και της Μαγνησίας. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όπως αναφέρει ο Weigand, στη Θεσσαλία είχαμε αρκετά χωριά με αποκλειστικά αρωμούνικες οικογένειες όπως ο Μπαχτσές (Αγ. Γεώργιος Ιωλκού), το Σέσκλο, το Τόιβασι (Καλοχώρι Λάρισας), Σουφλάρι (Κυπαρισσία) κοντά στο Τόιβασι. Ωστόσο, ο ίδιος αναφέρεται και σε περιοχές με μεικτό πληθυσμό, όπως ο Βόλος, η Άλλη Μεριά Βόλου (Βλαχομαχαλάς), το Βελεστίνο, το Αβδουλάρ (Νέο Περιβόλι), ο Αλμυρός ή Κυρτσίνη, το Καρατζόλι (Αργυροπούλι), η Λάρισα, τα Τρίκαλα, το Φανάρι, η Καρδίτσα, ο Τύρναβος κ.α. (Weigand, 2001:327).

Η Θεσσαλία, πέρα από την Ήπειρο, θεωρείται ως γενέτειρα πολλών Βλάχων, και γι' αυτό το λόγο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας ήταν γνωστή και ως Μεγάλη Βλαχία. Πάντως, οι κυριότεροι πληθυσμοί Βλάχων στη Θεσσαλία, συγκεντρώθηκαν στα Δυτικά και στην περιοχή του Ολύμπου και κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού κατέβαιναν και στις άλλες περιοχές, με αποτέλεσμα να προκύψουν και μεικτές οικογένειες, οι οποίες εγκαταστάθηκαν μόνιμα σε αυτές τις περιοχές, πέρα από τις καθαρά «βλάχικες».

3.2.2 Οι βλάχικοι πληθυσμοί της Μαγνησίας

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, βλάχικους και βλαχόφωνους πληθυσμούς στη Μαγνησία, συναντούμε στο Βόλο, στην Άλλη μεριά, στον Αλμυρό, στο Βελεστίνο και στο Νέο Περιβόλι. Όλες αυτές είναι οι σημερινές ονομασίες των χωριών. Οι πληθυσμοί αυτοί, όντας απομακρυσμένοι από τις πατρογονικές εστίες των Βλάχων, μάλλον προέκυψαν εξαιτίας του νομαδικού τρόπου ζωής της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, η οποία εγκαταστάθηκε εδώ με την πάροδο των χρόνων. Οι βλαχόφωνοι Έλληνες της Μαγνησίας, έχουν αφήσει το δικό τους στίγμα στην πολιτιστική φυσιογνωμία της περιοχής, και αποδεικνύουν για ακόμη μια φορά ότι οι Βλάχοι βρίσκονται σε περισσότερες περιοχές από αυτές που πολλοί φαντάζονται.

Συγκεκριμένα για την περιοχή του Βόλου, ο Weigand, αναφέρει, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που συγκέντρωσε σε ένα ταξίδι του στην περιοχή στις 14-19 Μαρτίου 1890, ότι «ο πληθυσμός των Αρωμόνων δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικός, αλλά αυξάνεται σημαντικά το χειμώνα και όταν γίνονται τα καθιερωμένα παζάρια. Οι περισσότεροι από αυτούς δεν κατοικούν μέσα στην πόλη αλλά κυρίως στα περίχωρά της, δηλαδή στα χωριά, όπου και εγκαταστάθηκαν μόνιμα εγκαταλείποντας τα δάση των βουνών και ασχολούνταν πια με τη γεωργία.» (Weigand, 2001: 238).

3.2.2.1 Οι Αρωμόνοι Βλάχοι του Σέσκλου (Αρβανιτόβλαχοι-Φρασαριώτες ή Φαρσαριώτες).

Από τους σημαντικότερους πληθυσμούς Βλάχων στη Μαγνησία, είναι αυτοί που διαμένουν στο Σέσκλο. Το Σέσκλο ή Σέσκουλο, κατά τους ντόπιους, βρίσκεται 15 χιλιόμετρα δυτικά του Βόλου, είναι ένα χωριό με μακρά ιστορία και «οφείλει το όνομά του στο φυτό σέσκλο (παζί), του οποίου χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι η άσχημη μυρωδιά του» (Αυδίκος,2010:22). Ο πρώτος οικισμός της περιοχής, είναι αυτός που αναπτύχθηκε στη νεολιθική εποχή και βρίσκεται ακόμη και σήμερα σε έναν λόφο πολύ κοντά στο σημερινό χωριό. Ο νεολιθικός οικισμός έκανε ευρύτατα γνωστό το χωριό στις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Ωστόσο, σήμερα, οι περισσότεροι, γνωρίζουν το Σέσκλο για το νεολιθικό του οικισμό, αγνοώντας την βλάχικη κοινότητα που ζει εκεί. Τεκμήρια, πάντως, «για την ύπαρξη οργανωμένου οικισμού στα νεώτερα χρόνια δεν έχουμε. Η πρώτη γραπτή αναφορά γίνεται στο βιβλίο δωρητών (1530-1797), το οποίο βρέθηκε στη μονή Δούσικου των Τρικάλων. Ανάμεσα στους δωρητές περιλαμβάνεται και κάποιος Σεσκλιώτης». (Ζαχαρίου σε Αυδίκο,2010:26). Πάντως, ο Αυδίκος συνεχίζει και αναφέρει, πως, όποιο μέρος της χρονολογικής περιόδου λάβουμε ως αναφορά, η κατοίκηση της περιοχής τοποθετείται πιο έγκυρα στην μεταβυζαντινή περίοδο, στα χρόνια δηλαδή της οθωμανικής κυριαρχίας.

Πρέπει να τονιστεί, πως αν και η πλειοψηφία των κατοίκων του χωριού είναι βλάχικης καταγωγής, υπάρχουν και οικογένειες μη Βλάχων, των λεγόμενων Γραικών, οι οποίοι και αντιμετώπισαν προβλήματα στα πρώτα χρόνια της συμβίωσης με τους Βλάχους. Σήμερα, οι Γραικοί ή Γκραϊκοί, κατά τους ντόπιους, είναι ελάχιστοι και οι περισσότεροι έχουν εγκατασταθεί στα αστικά κέντρα, γεγονός που επέτρεψε και οδήγησε στη μετατροπή του Σέσκλου σε καθαρά βλάχικο χωριό. Πότε, όμως και πόσοι είναι οι άνθρωποι που κατοίκησαν στο Σέσκλο; Αυτό το ερώτημα το θέτει ο Αυδίκος και δίνει ο ίδιος μία απάντηση. «Δεν υπάρχουν ασφαλείς πηγές για την προέλευση όσων μετακινήθηκαν στο χωριό. Το βέβαιο είναι ότι στην περιοχή μετακινούνταν οι νομάδες Αρβανιτόβλαχοι, που χρησιμοποιούσαν το Σέσκλο για τη χειμωνιάτικη διαμονή τους» (Φορφόλιας και Τσούτσας σε Αυδίκο, 2010:65).

Από την άλλη, όσον αφορά τους πρώτους Βλάχους στο Σέσκλο, φαίνεται πως «εγκαταστάθηκαν γύρω στα 1850 και ήταν Αρβανιτόβλαχοι-Φρασαριώτες». (Οι Βλάχοι της Μαγνησίας, Έκδοση της Εταιρείας Κοινωνικής Παρέμβασης και Πολιτισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μαγνησίας, 2008:121). Υπάρχουν, όμως,

και άλλες πηγές που υποστηρίζουν την πρώτη εμφάνιση των Βλάχων στο χωριό κοντά στο 1905. «Το 1905 έγινε η πρώτη αγοραπωλησία αυλαγά, από Γραϊκό σε Βλάχους. Πωλήτρια «η Ελένη, χήρα Αναγνώστου Δημουλά το γένος Ιω. Δημουλά εις τα οικιακά ασχολούμενη, κάτοικος Βόλου» και αγοραστές οι «Γεράσιμος Πίνας, Σπύρος Μόσου, Απόστολος Γκάγκας, Αθανάσιος Μπέτσος και Ζήκος Καπουράνης, άπαντες αρχιποιμένες και κάτοικοι Σεσκούλου του Δήμου Φερών[...]» (Αυδίκος,2010:168). Είναι φανερό, επομένως, πως στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα τοποθετείται η εγκατάσταση των πρώτων Βλάχων στο Σέσκλο.

Στα πρώτα χρόνια «συγκατοίκησης» Βλάχων και Γραικών, υπήρχαν πολλές αντιδράσεις των δεύτερων ως προς τον πληθυσμό των πρώτων. Όπως αναφέρει ο Στέργιος Φώτου, Βλάχος του Σέσκλου, «οι ντόπιοι (ενν. οι Γραικοί), δεν επέτρεπαν στους Αρβανιτόβλαχους να προβούν σε καμία είδους δραστηριότητα αφού δεν είχαν κανένα δικαίωμα στη συγκεκριμένη περιοχή, όπου είχαν έρθει να εγκατασταθούν» (Οι Βλάχοι της Μαγνησίας, Έκδοση της Εταιρείας Κοινωνικής Παρέμβασης και Πολιτισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μαγνησίας, 2008:121). Οι Γραικοί, ήταν οι κατεξοχήν κάτοικοι του χωριού, ώσπου άρχισαν να απομακρύνονται από αυτό όταν ήρθαν οι βλάχικοι πληθυσμοί, κατερχόμενοι από τα βουνά της Πίνδου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο χωριό. Σε αυτό, οδηγεί και η αναφορά του Weigand στο Σέσκλο, το οποίο επισκέφθηκε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στο Βόλο στα τέλη του 19^{ου} αιώνα.: «ένα ακόμη χωριό, το τρίτο στη σειρά (ενν. του ταξιδιού) είναι το Σέσκου, που βρίσκεται δυτικά (ενν. του Βόλου) και που αριθμεί 40 οικογένειες όλοι τους Φαρσεριώτες που στη Θεσσαλία λέγονται και Κατσαούνιοι ή Κατσαούνηδες. Ασχολούνται με τη γεωργία και κτηνοτροφία, όμως παραμένουν και το καλοκαίρι με τα κοπάδια στη Θεσσαλία». (Weigand, 2001:239). Πριν αποκτήσουν την ιδιότητα για μόνιμη εγκατάσταση στο χωριό, οι φτωχοί Βλάχοι μετακινούνταν προς τα χωριά του Πηλίου, καθώς η κύρια ασχολία τους ήταν η κτηνοτροφία. Η ημινομαδική τους ζωή, τους καθιστούσε φτωχότερους έναντι των Γραικών, οι οποίοι έλεγχαν το μεγαλύτερο μέρος των πλουτοπαραγωγικών πηγών της περιοχής, κυρίως χωράφια.

Καθώς τα χρόνια περνούσαν, οι βλάχικες οικογένειες του Σέσκλου ολοένα και αυξάνονταν. Η πολύ κοντινή απόσταση, όμως, του χωριού με την πόλη του Βόλου, είχε ως αποτέλεσμα τις επιγαμίες με πληθυσμούς μη βλάχικους, γεγονός που οδήγησε στην εισροή εντός του χωριού και άλλων πληθυσμών. Ωστόσο, οι πληθυσμοί αυτοί είναι ελάχιστοι, καθώς είναι πιο συχνό το φαινόμενο της μετακίνησης των Βλάχων στην πόλη, παρά η μετακίνηση των κατοίκων της πόλης στο Σέσκλο. Σήμερα, στο χωριό κατοικούν περίπου, 800-900 κάτοικοι, όλων των ηλικιών, οι περισσότεροι Βλάχοι στην καταγωγή, με τους μεγαλύτερους κυρίως από αυτούς να είναι και βλαχόφωνοι. Όσο πιο μικρή η ηλικία, τόσο πιο μεγάλη είναι και η απομάκρυνση από τη γνώση της βλάχικης γλώσσας. Παρ' όλα αυτά, πολλοί νέοι του χωριού, μπορούν και κατανοούν, χωρίς να ομιλούν, τη βλάχικη γλώσσα.

3.2.2.2 Η βλαχοποίηση του Σέσκλου

Είναι λογικό, μετά από κάποια χρόνια συνύπαρξης Βλάχων και γραικών και με τη συνεχή αύξηση του πληθυσμού των πρώτων, να υπάρξει αφομοίωση από την πλευρά των δεύτερων κάποιων στοιχείων του πολιτισμού των Βλάχων. Μετά τον πόλεμο του 1940, «οι Γραικοί στρέφονται με μεγαλύτερη ένταση προς την πόλη. Έτσι, οι Αρβανιτόβλαχοι έχουν τη δυνατότητα να κάνουν αγορές χωραφιών και να κυριαρχήσουν σε όλα τα επίπεδα. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι οι νέοι Γραικοί μαθαίνουν βλάχικα είτε λόγω της γειννίας με Βλάχους και της παρέας που έκαναν μαζί τους, είτε λόγω της ανάγκης για ανάπτυξη των επαγγελματικών δραστηριοτήτων». (Αυδίκος, 2010:307). Έτσι, βλέπουμε πως άρχισε η σταδιακή ενσωμάτωση των Βλάχων, αλλά και της γλώσσας τους στον κοινωνικό ιστό του χωριού με αποτέλεσμα να μπορούμε να μιλάμε στη συνέχεια για πλήρη βλαχοποίηση του πληθυσμού.

«Τα βλάχικα γίνονται στη μεταπολεμική περίοδο η δεύτερη γλώσσα για τους Γραικούς, γεγονός που υποδηλώνει την πολιτιστική ηγεμονία των Αρβανιτόβλαχων» (Αυδίκος,2010:307).

Στη συνέχεια και καθώς τα χρόνια πέρασαν, ιδρύθηκε και ο πολιτιστικός σύλλογος του Σέσκλου, και συγκεκριμένα το 1984, με τον οποίο καθιερώθηκε και επίσημα η βλάχικη ταυτότητα του χωριού και «στόχευε στο να απεικονίσει την ομοιογενή συλλογικότητα (ενν. των Βλάχων)». (Πανόπουλος σε Αυδίκος,2010:308). Έτσι, μαζί μετά τα χωριά του Βελεστίνου και του Αλμυρού, προστέθηκε και το Σέσκλο στους πληθυσμούς των Βλάχων της Μαγνησίας. Εκτός όμως από την ίδρυση του συλλόγου, έχουμε και την πλήρη «βλαχοποίηση των πανηγυριών» (Αυδίκος,2010:308), που λαμβάνουν χώρα στο χωριό.

Βασικό χαρακτηριστικό των δράσεων του πολιτιστικού συλλόγου, είναι η προσπάθεια για την απενοχοποίηση της πολιτισμικής ταυτότητας των Βλάχων. Και μιλάμε για απενοχοποίηση, γιατί οι περισσότεροι τους έβλεπαν σαν φορείς ξένης κουλτούρας που προσδοκούν την απομάκρυνση κάθε στοιχείου ελληνικότητας από τη συγκεκριμένη περιοχή. Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε τα λόγια ενός από τους προέδρους του πολιτιστικού συλλόγου, όπως τα κατέγραψε ο Αυδίκος. «ο Σύλλογος είναι πολιτιστικός και όχι Βλάχικος. Το φτιάξαμε επειδή μεγαλώσαμε σε καθαρά βλάχικο στοιχείο. Πρώτα τα βλάχικα και μετά όλα τα άλλα. Μεγαλώνοντας αποφασίσαμε όλα αυτά να τα κρατήσουμε και να τα μεταδώσουμε[...]. Όταν πηγαίναμε στο σχολείο μας λέγανε να μη μιλάμε βλάχικά και μας τιμωρούσανε». (λόγια Γεωργίου Λιάμα, Αυδίκος,2010:310).

Είναι φανερό, πως δέχτηκαν πολλές πιέσεις οι Βλάχοι της περιοχής, αλλά μέσα από τις κατάλληλες δράσεις φορέων και κατοίκων κατάφεραν να κερδίσουν την θέση που τους αξίζει στην τοπική κοινωνία, μία θέση ίση με των υπόλοιπων κατοίκων.

4. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ: ΑΡΩΜΟΥΝΙΚΗ/ΒΛΑΧΙΚΗ

Κάθε ομάδα (πολιτισμική, πολιτική, κοινωνική, εθνική κ.λπ.) προκειμένου να προσδιορισθεί μέσα στον κοινωνικό ιστό και κατ' επέκταση να διατηρηθεί παρά τις όποιες διαφορές τις, έχει τα δικά της χαρακτηριστικά, τα οποία αποτελούν και τα στοιχεία διαφοροποίησης από τις υπόλοιπες ομάδες. Μέσα στον ελλαδικό χώρο, διάσπαρτες σε κάθε γωνιά του, ανθίζουν και επιβιώνουν διάφορες εθνικές και πολιτισμικές ομάδες, κάθε μία από τις οποίες δραστηριοποιείται με το δικό της μοναδικό τρόπο. Όπου και αν κοιτάξει κανείς, ότι και αν διαβάσει θα παρατηρήσει ότι κάθε γωνιά της πατρίδας μας είναι γεμάτη από ομάδες ανθρώπων, οι οποίες δημιουργήθηκαν και εγκαταστάθηκαν σε διαφορετικά χρονικά πλαίσια η καθεμία και με την επίδραση διαφορετικών παραγόντων. Η περιοχή εγκατάστασης και ο χρόνος είναι συνυφασμένα με τα ιστορικά γεγονότα της εποχής της εγκατάστασης σε συνδυασμό με τις εκάστοτε πολιτικές συγκυρίες. Η προέλευση των διαφορετικών αυτών ομάδων, ακολούθησε μια διαφορετική πορεία, η οποία μπορεί και να διήρκεσε από μερικά χρόνια μέχρι ολόκληρες δεκαετίες αλλά και αιώνες. Όλοι γνωρίζουμε πώς, η ελληνική γη, πατήθηκε από πολλούς κατακτητές και γνώρισε σκληρούς πολέμους, παρ' όλα αυτά η δύναμη της κοινής προέλευσης και καταγωγής είναι αυτή που κράτησε το λαό συσπειρωμένο και αλληλέγγυο ενάντια σε κάθε τι ξενόφερτο και αλλοτριωτικό.

Λαμβάνοντας υπόψη, την ανάγκη διατήρησης της εθνικής ταυτότητας και συνάμα ενός κοινού πολιτισμού, η παρούσα εργασία θα ασχοληθεί με την ελληνική καταγωγή των Βλάχων, την ελληνικότητα της βλάχικης γλώσσας καθώς επίσης και την πορεία που αυτή ακολούθησε από την εμφάνιση των βλάχικων πληθυσμών μέχρι τις μέρες μας, καθώς, όπως φαίνεται, η βλάχικη γλώσσα διανύει τις τελευταίες δεκαετίες, αν όχι τα τελευταία χρόνια ύπαρξης της. Προκειμένου όμως να γίνει πλήρως κατανοητή η θέση της βλάχικης γλώσσας στην σημερινή κοινωνία, είναι αναγκαίο να γίνει μία συστηματική μελέτη και αναφορά στην πορεία της συγκεκριμένης γλώσσας μέσα στο χρόνο, η οποία συνδέεται άμεσα με την πορεία των βλάχικων πληθυσμών στο βαλκανικό χώρο γενικότερα και στον ελλαδικό ειδικότερα. Άλλωστε, η ελληνική γλώσσα δεν ήταν πάντοτε κυρίαρχη σε μία περιοχή όπως είναι σήμερα. Υπήρχαν πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους διάλεκτοι. Η σημερινή κοινή νέα ελληνική αποτελεί ενιαίο όργανο έκφρασης των Νεοελλήνων για τον λόγο ότι αυτή διδάσκεται στο πλαίσιο της επίσημης παρεχόμενης δωρεάν κρατικής εκπαίδευσης και προωθείται από τα έντυπα και ηλεκτρονικά ΜΜΕ, τα πάσης φύσεως φιλολογικά, παιδαγωγικά, επιστημονικά εγχειρίδια και τη νεοελληνική λογοτεχνία. Η γλώσσα αυτή είναι κτήμα και «εργαλείο» όλων των Νεοελλήνων, αλλά δεν είχαν έτσι ανέκαθεν τα πράγματα.

Πολλοί θεωρούν τη γλώσσα ως το όργανο-φορέα αλτρωτικών, σοβινιστικών και εθνικιστικών ιδεολογιών, γι' αυτό και πασχίζουν να εξαφανίσουν τις μη «επίσημες» και μη κρατικές γλώσσες που ενδεχομένως υφίστανται εντός των ορίων μιας κρατικής οντότητας. Αυτή η λογική είναι κυρίαρχη τουλάχιστον επί δύο αιώνες τώρα και αποτελεί τη βασική αιτία παντελούς εξαφάνισης διαφόρων ολιγότερο ομιλουμένων ή ολιγότερο διαδεδομένων γλωσσών στους κόλπους των

δημιουργηθέντων κρατών κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Σε μία ευρωπαϊκή χώρα, όπως η Ελλάδα, σε συνθήκες κυριαρχίας του κοινωνικού κομφορμισμού, σε μία κοινωνία μαζικοποιημένη και απομακρυσμένη από τις παραδόσεις, η ανάγκη ανάδειξης της κατάστασης στην οποία βρίσκονται μερικά από τα θεμελιώδη στοιχεία της ελληνικής κουλτούρας φαντάζει αδήριτη.

4.1 Τι είναι τα βλάχικα;

Ο όρος αυτός έχει μια διττή σημασία. Στη νότια Ελλάδα, ο όρος «βλάχικα» αναφέρεται περισσότερο στα χωριάτικα των ελλήνων της υπαίθρου, ενώ οι κάτοικοι της βόρεια χώρας με το συγκεκριμένο όρο αναφέρονται στη νεολατινική διάλεκτο που ομιλούν οι Αρωμόνιοι (Αρμάνοι), οι γνωστοί ως Κουτσόβλαχοι (Βλάχοι). (Γ. Έξαρχος, 2001:227). Πέρα από αυτή τη διάκριση, υπάρχουν Έλληνες που θεωρούν τα βλάχικα ως παρακλάδι της ρουμάνικης ή ως μία γηγενή νεολατινική γλώσσα που έφθασε στη βόρεια Ελλάδα μέσω της Ιταλίας και διαδόθηκε με τη βοήθεια της Εγνατίας οδού.

4.2 Η εμφάνιση της Αρωμόνικης γλώσσας-Τα πρώτα βλάχικα

Αν κάποιος διερευνήσει τα χαρακτηριστικά της γλώσσας των Βλάχων, θα διαπιστώσει ότι αυτή είναι το βασικό χαρακτηριστικό και πολιτισμικό στοιχείο που έμεινε από την εποχή της συνύπαρξης Ελλήνων και Ρωμαίων από την κυριαρχία των δευτέρων στον ελληνικό χώρο από το 146 π. Χ. και έπειτα. Ωστόσο, οι απαρχές της γλώσσας είναι άγνωστες με σιγουριά. Πάντως το βέβαιο είναι, ότι η διαμόρφωσή της και η διαφοροποίησή της από τη λατινική γλώσσα έγινε κάποια στιγμή τα τελευταία χρόνια π. Χ. και κυρίως τους πρώτους αιώνες μ. Χ. Ο Πλάτωνας είχε αναφέρει ότι «η γλώσσα διδάσκει ιστορία». Αν αυτό το απόφθεγμα του αρχαίου φιλοσόφου είναι σωστό, τότε «η αρμάνικη/βλάχικη γλώσσα αποτελεί το βασικό αν όχι το μοναδικό ζωντανό στοιχείο του ελληνό-ρωμαϊκού πολιτισμού», αναφέρει ο Γ. Έξαρχος. Επιπλέον, ο Κων/νος Κούμας στο έργο του «*Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*» (Βιέννη, 1832) αναφέρει: «Οι Ρωμαίοι επί οκτώ εκατονταετηρίδας από του Άλβιος έως τας ερήμους της Αφρικής, καθυποτάξαντες τα έθνη και αναμίζαντες δια των αποικιών τους ταύτας, εισήγαγον κατά φυσικόν λόγον εις αυτά και την γλώσσαν των. Η Ιλλυρία αποκατεστάθη επαρχία (Ρωμαϊκή) το 219 π.Χ., η Μακεδονία και η Ήπειρος το 167 π.Χ. και η Ελλάς το 146 π.Χ. . Επί αιώνας έγεμεν από στρατεύματα ρωμαϊκά, επάρχους και άρχοντας Ρωμαίους. Αποτέλεσμα τούτων ήτο ότι οι Μακεδόνες, Θεσσαλοι, Έλληνες έμαθαν την γλώσσαν των νικητών των και πολλοί έχασαν την ιδικήν των. Εις μόνον τας μεγάλας πόλεις αντείχεν η ελληνική γλώσσα αι τα βουνά της Ιλλυρίας απέκρουσαν την αλλόφυλλον, οι δε κάτοικοι χωρίων και κοιλάδων ανέμιζαν τας εγχωρίους γλώσσας των με την ρωμαϊκήν και ούτω κατασκεύασαν ανάμικτόν τι παραμόρφωμα διαλέκτου, σψζόμενον εισέτι εις πολλά μέρη της Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας και Ελλάδος. Όλοι ούτοι οι λαοί, ονομάζονται με κοινόν όνομα Βλάχοι.» (Κούμας σε Έξαρχο, 1994:22-23).

Άρα, είναι φανερό πως η βλάχικη/αρμάνικη γλώσσα προήλθε από την επίδραση της λατινικής γλώσσας στην ελληνική, αλλά κατά βάση αποτελεί μία ξεχωριστή γλώσσα, της οποίας τα περισσότερα στοιχεία είναι ελληνικά. Εισήλθαν λέξεις της λατινικής στην ελληνική κατά τη διάρκεια της κοινής διαβίωσης των δύο μεγάλων αυτών πολιτισμών. Παρά την κυριαρχία όμως των Ρωμαίων σε όλο τον ελλαδικό χώρο, η γλώσσα αυτή πρωτοχρησιμοποιήθηκε στα βουνά της Πίνδου, στον Όλυμπο, στο Γράμμο από τους ορεσίβιους κατοίκους.

Πέρα από τον Κων/νο Κούμα, υπάρχουν και αρκετοί άλλοι ιστορικοί, οι οποίοι αποδεικνύουν την ισχυρή παρουσία των βλάχικων πληθυσμών στα εδάφη της βαλκανική χερσονήσου και υποστηρίζουν την ύπαρξη μιας γλώσσας διαφορετικής από τις μέχρι τότε γνωστές και διαδεδομένες γλώσσες. Ο Γ. Έξαρχος στο βιβλίο του «Αυτοί είναι οι Βλάχοι» (1994:25), αναφέρει μερικούς από αυτούς. Ο Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, ιστορικός του 7^{ου} μ. Χ. αιώνα, αναφέρεται σε κάποια εκστρατεία των Βυζαντινών εναντίον των Αβάρων, και συγκεκριμένα στην εκστρατεία στη Θράκη (579-582 μ. Χ.) και επισημαίνει ότι κάποια στιγμή ακούστηκε η φωνή ενός ημιονηγού: «...τη πατρώα φωνή... τόννα, τόννα, φράτερ...». Αυτές οι τρεις λέξεις έχει καθιερωθεί να θεωρούνται ως οι πρώτες λέξεις στα βλάχικα, τις οποίες διατηρεί και ένας άλλος ιστορικός, ο Θεοφάνης (8^{ος} μ. Χ. αιώνας). Τέλος, άλλος ένας ιστορικός-χρονογράφος είναι και ο Γεώργιος Κεδρηνός, που έζησε τον 11^ο μ. Χ. αιώνα, ο οποίος αναφέρεται στην ύπαρξη εκλατινισμένων πληθυσμών, των Βλάχων δηλαδή.⁷

4.3 Παράγοντες διαφοροποίησης της λαϊκής λατινικής

Η γεωγραφική κατανομή των γλωσσών που προέκυψαν από τη λατινική, η δημιουργία των γλωσσών που προέκυψαν από την λατινική αλλά και η διαφοροποίηση μεταξύ τους, είναι λογικό να επηρεάστηκαν από ποικίλους παράγοντες. Ο Ντίνας αναφέρει, ότι αρχικά η διάφορη χρονολογία των ρωμαϊκών κατακτήσεων έπαιξε σημαντικό ρόλο στο πώς επηρεάστηκαν οι διάφορες περιοχές. Αναμενόμενο ήταν περιοχές που κατακτήθηκαν πρώτες, όπως η Ιταλία, να δέχθηκαν περισσότερες και μακροχρόνιες επιδράσεις σε αντίθεση με άλλες περιοχές, όπως η Δακία, οι οποίες κατακτήθηκαν τελευταίες και άρα δέχθηκαν πολύ λιγότερες επιδράσεις. Ακόμη, καθοριστικό ρόλο, σύμφωνα με τον Ντίνια, έπαιξε επίσης η διαφορά του γλωσσικού υποστρώματος: «θρακικό-δακικό στη σημερινή Ρουμανία, κελτικό στη Δυτική Ευρώπη, βασκικό και ιβηρικό στην Ισπανία» αλλά και το γλωσσικό επίστρωμα, το οποίο δεν ήταν ίδιο σε κάθε περιοχή: «γερμανικό κυρίως στη σημερινή Γαλλία, αραβικό στην Ιβηρική Χερσόνησο, σλαβικό στη Ρουμανία» (Κοντοσόπουλος σε Ντίνια, 2006:2). Επιπλέον, ο Ντίνιας αναφέρει ότι και η πολιτιστική ταυτότητα, οι κοινωνικές συνθήκες και η δομή της κοινωνίας, το εμπόριο, οι διοικητικές και οι πνευματικές σχέσεις μεταξύ της κεντρικής διοίκησης και τον υπόδουλων και υπηκόων της αυτοκρατορίας, αποτελούν επίσης σημαντικούς παράγοντες δημιουργίας και διαφοροποίησης των γλωσσών της ρωμανίας.

⁷ Βλ. 1.1.1 Η εμφάνιση των Βλάχων

4.4 Η θέση της Αρωμούνικης στις γλώσσες της Βαλκανικής

Η αρμάνικη γλώσσα, όντας μία γλώσσα που γεννήθηκε και κυριάρχησε στα εδάφη της Βαλκανικής χερσονήσου κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} κυρίως αιώνα, είναι λογικό να έχει αρκετές ομοιότητες με τις γλώσσες που υπήρχαν πριν από αυτή, καθώς κατά τη «γέννησή» της δέχθηκε αρκετές επιδράσεις, που συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της μορφής της. Η βλάχικη/αρμάνικη γλώσσα ανήκει στις Ρωμανικές γλώσσες, δηλαδή στις γλώσσες που αναπτύχθηκαν με την κυριαρχία των Ρωμαίων και ισχυροποιήθηκαν μετά την αποσύνθεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Εξέχουσα θέση στις ρωμανικές γλώσσες έχει η λατινική, γλώσσα την οποία μιλούσαν όλοι, δούλοι, κάτοικοι και άρχοντες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, και από αυτήν προήλθαν όλες οι υπόλοιπες γλώσσες. Λόγω της επεκτατικής πολιτικής όμως των Ρωμαίων και εξαιτίας των επιδρομών τους σε άλλους λαούς, η λατινική μεταδόθηκε σε άλλους πολιτισμούς και πληθυσμούς με αποτέλεσμα να έρθει σε επαφή με άλλες γλώσσες και έτσι να δημιουργηθούν νέες, από την ανατολική μεσόγειο έως την Ιβηρική χερσόνησο, μέσα στις οποίες είναι και η Αρωμουνική/Βλάχικη. Πολλές από τις σημερινές γλώσσες, τις οποίες ομιλούν εκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως ανήκουν στις ρωμανικές γλώσσες (πορτογαλική, ισπανική, γαλλική), πράγμα που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι «σήμερα περίπου 170 εκατομμύρια Ευρωπαίοι μιλούν γλώσσα ή διάλεκτο που προέρχεται από τη λατινική» (Ντίνας,2006:1).

Ο Αχ. Λαζάρου αναφέρει, ότι στην αρχή οι Ρωμανικές γλώσσες δεν περιελάμβαναν την Αρωμουνική. Ο διαχωρισμός αφορούσε στη Ρουμανική (Βαλκανο-ρωμανική), στις: Δαλματική, Ιταλική, Σαρδική, Ραιτορρωμανική (Ιταλο-ρωμανική), στις: Γαλλική, Γαλλο-προβηγκιανή, Προβηγκιανή και Γασκονική, Καταλανική (Γαλλο-ρωμανική) και στις Ισπανική και Πορτογαλική (Ιβηρο-ρωμανικές). (Tagliavini σε Λαζάρου,1986:168-169). Αργότερα, η Ρουμανική διαχωρίζεται σε τέσσερις βασικές διαλέκτους, τη Δακορρουμανική, την Αρωμουνική, την Μεγλενίτικη, και την Ιστρορρουμανική. Σ' αυτό συμφωνεί και ο Κολτσίδας, τονίζοντας ότι «η λατινική, με βάση τα γλωσσικά ιδιώματα που υποδούλωσε, δημιούργησε τον ανατολικό κλάδο της λαϊκής λατινικής, ο οποίος έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μορφολογικά, συντακτικά και μορφολογικά. Από αυτόν τον κλάδο δεν προήλθε μόνο η κουτσοβλαχική (αρωμούνικη) και η δακορρουμανική αλλά και η ιστρορρουμανική και η μογλενιτική» (Κολτσίδας, 1994).

Επί της σημασίας του όρου διάλεκτος, όπως παρατηρεί ο A.Graur, «οι περισσότεροι των συμμετασχόντων εις την γλωσσολογικήν συζήτησιν εκφράζονται διαφορομένως άλλα γράφουν και άλλα εννοούν: «Οι γλωσσολόγοι μας», λέγει ο Graur, «οι οποίοι φρονούν ότι η Αρωμούνικη, η Μεγλενορρουμανική και η Ιστρορρουμανική είναι διάλεκτοι της ρουμανικής γλώσσης έπρεπε να προσθέσουν και εν τέταρτον ιδίωμα, το δακορρουμανικόν. Αλλ' ούτοι λέγοντες ρουμανικήν γλώσσαν εννοούν τω όντι την Δακορρουμανικήν και νομίζουν ότι η Αρωμουνική και τα λοιπά ιδιώματα είναι παραλλαγαί τινες υποδεέστεραι, αι οποίαι πάραυτα δέον να εγκαταλειφθούν». (Graur σε Λαζάρου, 1986:171).

Ακόμη, όσον αφορά το αν η βλάχικη γλώσσα είναι όντως γλώσσα ή διάλεκτος, τονίζουμε ότι είναι γλώσσα αυτόνομη, προερχόμενη από τη λατινική και δεχόμενη

επιδράσεις από την ελληνική και τη ρουμανική. Ξεκάθαρος ορισμός για τη «γλώσσα» δεν υπάρχει. Ένας σαφής ορισμός είναι αυτός της Bussman, η οποία ερμηνεύει την έννοια της γλώσσας ως «ένα φωνητικό-ακουστικό σύστημα συμβατικών σημείων για την διατύπωση και συναλλαγή απόψεων, γνώσεων και πληροφοριών, καθώς και την μετάδοσή τους από γενιά σε γενιά, το οποίο βασίζεται σε νοητικές διαδικασίες και καθορίζεται από το εκάστοτε κοινωνικό σύστημα». (Bussman σε Bolinger, 1975:29-30).

Όσον αφορά τον όρο διάλεκτο, σύμφωνα με τη Μαρία Κακριδή Φερράρι «ο όρος διάλεκτος αναφέρεται συνήθως σε παραλλαγές μιας γλώσσας που χρησιμοποιούνται από ομιλητές μιας συγκεκριμένης γεωγραφική περιοχής ή, αλλιώς, σε γλωσσικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τον χώρο. (Κακριδή-Φερράρι, 2007).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, πολλοί θα μπορούσαν να πουν ότι η βλάχικη γλώσσα είναι διάλεκτος της λατινικής, ωστόσο είναι γλώσσα αφού έχει δικούς της κανόνες, λειτουργικά στοιχεία και χαρακτηριστικά, μεταδίδεται από γενιά σε γενιά εντάσσεται σε ένα ευρύτατο κοινωνικό σύστημα, αυτό των Βλάχων. Είναι μία γλώσσα αυτόνομη, που έχει δικές τις διαλέκτους, όπως είναι οι διάλεκτοι της Μοσχόπολης στην Αλβανία, η Γραμμουστιανή διάλεκτος και η Μογλενίτικη.

Ο Coteanu, διαχωρίζει τη Λατινική γλώσσα σε δυτική και ανατολική, όπου στις δυτικές ανήκουν οι γλώσσες της Ιβηρικής χερσονήσου και των εδαφών της Γαλλίας και στις ανατολικές όλες αυτές οι οποίες προέρχονται από τη λατινική και συναντούνται στα εδάφη της Βαλκανικής Χερσονήσου. Αυτές οι γλώσσες είναι η Δαλματική, η Αρωμουνική και η Ιστρорρουμανική. (Coteanu σε Λαζάρου, 1986:169, 176).

Είναι φανερό, ότι, λόγω της κοινής καταγωγής των γλωσσών αυτών, οι ομοιότητες πρέπει να θεωρούνται δεδομένες, χωρίς ωστόσο να εμπλέκεται η μία γλώσσα με την άλλη και χωρίς να υπάρχουν ανακρίβειες ως προς την προέλευση της κάθε «διαλέκτου» ξεχωριστά. Και αυτό το τονίζουμε, γιατί η σχέση Αρωμουνικής και Ρουμανικής απασχόλησε και απασχολεί ακόμα τους ιστορικούς ως προς την προέλευση των γλωσσών, καθώς άλλοι υποστηρίζουν ότι η Βλάχικη προέρχεται από τη ρουμανική και άλλοι υποστηρίζουν την διαφορετική πορεία των γλωσσών έχοντας όμως κοινή καταγωγή. Οι δύο γλώσσες έχουν συγγένειες όπως συγγένειες έχουν και οι δυτικές ρωμανικές γλώσσες, αλλά αυτό δεν αποτελεί λόγο για να ταυτίζονται οι δύο γλώσσες.

Ο Λαζάρου επισημαίνει ότι «Καθ' ημάς η γένεσις της Αρωμουνικής προηγείται των άλλων τριών της βαλκανικής Λατινικής, αλλά το περιβάλλον εντός του οποίου εγεννήθη δεν επέτρεψε την διαμόρφωσιν εις ανεξάρτητον γλώσσαν. Διότι οι Αρωμόνοι ομιλούντες και την Ελληνικήν δεν ησθάνθησαν την ανάγκην να καλλιεργήσουν την δημόδη Λατινικήν. Τουναντίον οι Δάκες ενεστερνίσθησαν την νέαν γλώσσαν ως μοναδικόν εκφραστικόν όργανον και διέσωσαν προφορικώς μέχρι του ιστ' αι. ότε εχρησιμοποίησαν αυτήν και γραπτώς. Όθεν ουδόλως δικαιολογείται και ο χαρακτηρισμός της Αρωμουνικής ως διαλέκτου της Ρουμανικής. Απλούστατα είναι ρωμανικόν ιδίωμα». (Λαζάρου, 1986)

Επιπλέον, μελετώντας κανείς την Αρωμουνική γλώσσα, θα διαπιστώσει ότι έχει περισσότερα ελληνικά στοιχεία, τα οποία απομακρύνουν τις υποψίες για μεταφορά

γλωσσικών στοιχείων από το βορρά, αφού υπάρχουν στην ελληνική γλώσσα πριν την εμφάνισή τους σε άλλες γλώσσες. Έτσι, διαφαίνεται και η κοινή πορεία που είχαν η ελληνική και η βλάχικη κατά τη διάρκεια της ρωμαϊκής κυριαρχίας, στην οποία οφείλονται κιόλας τα κοινά στοιχεία.

4.4.1 Οι διαλεκτικές ομάδες της Αρωμουνικής

Η αρμάνικη-βλάχικη γλώσσα, όπως και σχεδόν οι περισσότερες γλώσσες στον κόσμο, έχει διαφορετικές μορφές από περιοχή σε περιοχή, χωρίς ωστόσο να δημιουργούνται διαφορετικές γλώσσες. Σε γενικές γραμμές τα βλάχικα, διακρίνονται σε δύο μεγάλες ομάδες: τη Βόρεια ομάδα και τη Νότια ομάδα.

Στη Νότια ομάδα ανήκουν όλα εκείνα τα ιδιώματα τα οποία εμφανίζονται στη Βόρεια ήπειρο και γενικά στα Σκόπια, τη Βουλγαρία και τη Σερβία. Οι Αρβανιτόβλαχοι/Καραγκούνι/Φαρσιαριώτες⁸, οι Μουζακιάρηδες ή Μουζακιαράι οι Μοσχοπολίτες και γενικά οι Αρμάνοι-Βλάχοι της Κορυτσάς, του Κρουσόβου, της άνω Ροδόπης και άλλων περιοχών της άνω Μακεδονίας ανήκουν σε αυτήν τη Βόρεια ομάδα. (Έξαρχος, 1994, 2001:205)

Στη Νότια ομάδα, ανήκουν τα ιδιώματα της Πίνδου (Αβδέλλα, Σαμαρίνα, Σμίξη, Περιβόλι), της Ηπείρου (Μέτσοβο, Συρράκο, Καλαρρύτες), της Θεσσαλίας (Ασπροπόταμος,, Κόζιακας, Χάσια, Όλυμπος), της Μακεδονίας, των Ζαγοροχωρίων, των χωριών της Κόνιτσας, των χωριών της Οχρίδας και του Γράμμου. (Έξαρχος, 1994, 2001:205)

Συνεπώς, διακρίνουμε πληθώρα ιδιωμάτων της αρμάνικης γλώσσας και κάθε περιοχή έχει τα δικά της γλωσσικά χαρακτηριστικά. Αυτό όμως δεν επιτρέπει σε πολλούς να υποστηρίζουν ότι τα βλάχικα είναι διαφορετική γλώσσα στη Θεσσαλία και άλλη γλώσσα στην Ήπειρο, για παράδειγμα. Η γλώσσα είναι μία και κοινή για όλους, απλώς με την πάροδο των χρόνων και ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες εμπλουτίζεται με τοπικές λέξεις και ιδιώματα.

4.5 Ποια η σχέση βλάχικης και ελληνικής γλώσσας;

Αν λάβουμε υπόψη, ότι οι περισσότεροι Βλάχοι αυτοπροσδιορίζονται ως Έλληνες, τότε πρέπει να αναζητηθούν εκείνα τα στοιχεία, τα οποία αποδεικνύουν αυτό το γεγονός. Η γλώσσα, όντας το ζωντανό στοιχείο ενός πολιτισμού, που τον βοηθά στην εξέλιξη και την αλλαγή του και αλλάζει ταυτόχρονα και αυτή μαζί του, είναι το μέσο που αποδεικνύει σε μεγάλο βαθμό και τη σχέση που πιθανόν να έχει η βλάχικη/αρωμουνική/αρμάνικη γλώσσα με τη νέα ελληνική. Σε άλλο σημείο της εργασίας έγινε αναφορά στην πιθανή προέλευση των Βλάχων από τους φύλακες των ορεινών περιοχών της Πίνδου και της Μακεδονίας, που εγκαταστάθηκαν εκεί από τη Ρωμαϊκή κυριαρχία και ήταν αυτόχθονες Έλληνες. Στους φύλακες αυτούς των

⁸ Λαμβάνοντας υπόψη την καταγωγή των Αρβανιτόβλαχων από το χωριό Φράσαρη της Αλβανίας, καταλαβαίνουμε, ότι τα βλάχικα των κατοίκων του Σέσκλου, λόγω πατρογονικών εστίων από τη συγκεκριμένη περιοχή ανήκουν στη Βόρεια Ομάδα της Αρωμουνικής

ελληνικών περιοχών θα μπορούσαμε να πούμε ότι οφείλεται και η γέννηση της βλάχικης γλώσσας, καθώς «άρχισε να δημιουργείται ένα «κοινό γλωσσικό μέτρο» με την αμφίδρομη αφομοίωση της ελληνικής και λατινικής και ο γλωσσικός καρπός που γεννήθηκε ήταν μία νέα λατινογενής γλώσσα, η βλάχικη ή κουτσοβλαχική, όπως λέγεται[...]και εξελίχτηκε κάτω από ποικιλόμορφες άλλες γλωσσικές επιρροές, αλλά λόγω της συνεχούς συμβίωσής της με την ελληνική, δέχτηκε απ' αυτή την ισχυρότερη επίδραση, απ' ότι μπόρεσαν να τις επιβάλουν οποιεσδήποτε άλλες». (Αχ. Κολτσιδάς, 1994: 22).

Για να εξετάσουμε τη σχέση της βλάχικης με την ελληνική⁹ θα επικεντρωθούμε στις ομοιότητες, κυρίως, που αυτή έχει σε επίπεδο μορφολογικό, φωνολογικό και λεξιλογικό, τα οποία αποτελούν και τα σημαντικότερα επίπεδα της γλωσσικής ανάλυσης. Στο λεξιλογικό επίπεδο, είναι φανερό η διαφορά μεταξύ των δύο γλωσσών. Είναι σίγουρο πως όταν δύο Αρωμόνιοι-Βλάχοι μιλούν μεταξύ τους και κοντά τους βρίσκεται κάποιος, ο οποίος αγνοεί παντελώς την αρωμουνική, τότε δεν θα κατανοήσει τίποτα από τα λεγόμενα. Και επιπλέον, όταν δυο Αρωμόνιοι θέλουν να αποφύγουν τη γνώση των λεγόμενων τους από τρίτους, θα απευθυνθούν στα βλάχικα με υπονοούμενα.

Στο μορφολογικό επίπεδο, είναι εμφανέστατη η σχέση βλάχικης και ελληνικής κυρίως στο ρήμα. «Η πιο έντονη όμως επίδραση παρατηρείται στο σημασιολογικό μέρος του ρήματος. Αυτό δεν αποτελεί παρά μία εύλωτη μαρτυρία ότι ο Αρωμόνιος (Αρμάνος-Βλάχος) διαποτίστηκε βαθιά από τον ελληνικό τρόπο σκέψης, που τον μετέφερε και στη μητρική του γλώσσα. Τα σύνθετα ρήματα της αρωμουνικής έχουν μεγάλη εκφραστική ικανότητα, που δεν τη συναντάμε στις άλλες ρωμανικές γλώσσες. Αυτό η αρωμουνική (αρμάνικη-βλάχικη) το οφείλει στην ελληνική, που, με την απάραμιλλη συνθετική της ικανότητα, προσέφερε τα προρηματικά της στοιχεία στη λατινογενή γλώσσα (των Βλάχων)» (Γ. Έξαρχος, 2001:233). Αν λάβουμε υπόψη τα ρήματα φουγκ= φεύγω, βατάμ= σκοτώνω, σμπουράσκου= μιλώ, βέντ= βλέπω τότε με την προσθήκη των προρηματικών στοιχείων της ελληνικής θα γίνουν: το αποφεύγω= απου-φουγκ, το κατασκοτώνω= κατά-βατάμ, το παραμιλώ= παρά-σμπουράσκου, το ξαναβλέπω= ξανα-βέντ και το ξεφεύγω= ξι-φουγκ. Υπάρχει πλήθος τέτοιων ρημάτων που αναδεικνύουν τη σημαντική επίδραση της ελληνικής στη βλάχικη ως προς τη δημιουργία των σύνθετων ρημάτων.

Και στο φωνολογικό μέρος, ο Γ.Έξαρχος τονίζει ότι υπάρχουν στοιχεία που καταμαρτυρούν την μεγάλη σχέση βλάχικης και νέας ελληνικής (Έξαρχος,2001:233). Η αρωμουνική (αρμάνικη-βλάχικη) μοιάζει με τα ιδιώματα του βορειοελλαδικού φωνηεντισμού ως προς την κώφωση, την αποβολή, το προθετικό α (που εμφανίζεται και σε νότια ελλαδικά ιδιώματα), την προφορά τς(ε), τζ(ε), σ(ι)-παχιά προ-ουρανικά- και σε άλλα. Στην προφορά της αρωμουνικής ενσωματώθηκαν και τα ιδιάζοντα σύμφωνα της ελληνικής γλώσσας θ,γ, και δ όπως στα εξής παραδείγματα: Η λατινική λέξη femina στην αρωμουνική μετατρέπεται σε θιάμινα=θηλυκιά, η λέξη kuverta

⁹ Ελληνική γλώσσα = Νέα ελληνική στην παρούσα εργασία

μετατρέπεται σε καπέρδα, η λέξη διαβάζω μετατρέπεται σε γαβασέσκου ή διουβασέσκου.

Η σχέση, όμως, μεταξύ των δύο γλωσσών, μπορεί να αναζητηθεί και αλλού. Είναι λογικό η ελληνική να έχει δώσει πολλά από τα στοιχεία της, ακόμα και αυτούσιες λέξεις στη βλάχικη, αφού καθημερινά οι κάτοικοι έρχονταν σε επαφή με άτομα ελληνόγλωσσα. Η θρησκευτική πολιτισμική κληρονομιά των Βλάχων ήταν και είναι ελληνική. Τα Ευαγγέλια ουδέποτε μεταφράστηκαν στα βλάχικα, αλλά παρέμειναν στην ελληνική γλώσσα. Η Θεία Λειτουργία, ακόμα και στους ναούς των καθαρά βλαχόφωνων χωριών και περιοχών, γίνονταν στην ελληνική γλώσσα. Και οι ίδιοι οι Βλάχοι ουδέποτε επεδίωξαν να αλλάζουν αυτά τα στοιχεία στη γλώσσα τους, αφού το συναίσθημα τους και η ψυχή τους, τους ήθελαν Έλληνες.

Στα σχολεία τα βλάχικα, είχαν δευτερεύοντα ρόλο και η θέση τους μάλλον ήταν υποδεέστερη σε σχέση με την ελληνική, που αποτελούσε τη γλώσσα της κύριας μόρφωσης των βλαχόφωνων Ελλήνων.

Είναι, επομένως, λογικό, η βλάχικη γλώσσα της καθημερινής οικογενειακής, κυρίως, επικοινωνίας να έρθει σε επαφή με τη γλώσσα την επίσημη, προκειμένου να διατηρηθεί στο χρόνο και να προσαρμοστεί στις ανάγκες των κοινωνιών που αναπτύχθηκε. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχει περίπτωση η βλάχικη γλώσσα από ανάγκη να δέχτηκε αυτά τα στοιχεία από την ελληνική, προκειμένου να γλιτώσουν οι ίδιοι οι βλαχόφωνοι την επίδραση άλλων παραγόντων, όπως την προσάρτησή τους ή την εξάρτησή τους από τη συγγενική ρουμανική. Αλλά τότε θα οδηγούμασταν σε άλλες παραμέτρους, που θα ήθελαν τους Βλάχους μη Έλληνες. Αλλά, επισημαίνουμε για ακόμα μία φορά, ότι οι Βλάχοι είναι Έλληνες, που μιλούσαν την ελληνική και δέχτηκαν την επίδραση της λατινικής, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας νέας γλώσσας, της βλάχικης/αρωμαούνικης, χωρίς να απομακρυνθούν καθόλου από την ελληνική γλώσσα.

Η βλάχικη γλώσσα, προερχόμενη από την ελληνική κατά βάση, είναι λογικό να έχει κάποια χαρακτηριστικά, τα οποία να την ταυτίζουν και με άλλα ιδιώματα και διαλέκτους της ελληνικής υπαίθρου. Στην αρμάνικη/βλάχικη γλώσσα, συναντούμε πολλές λέξεις της ομηρικής περιόδου, τις οποίες δεν τις συναντούμε ούτε στη λατινική ούτε στη ρουμανική γλώσσα, στοιχείο που αποδεικνύει εκ νέου τη σημαντική σχέση με την ελληνική. Ακόμη, αυτό αποδεικνύει και την μακροαίωνα παρουσία των ίδιων των Αρμάνων-Βλάχων στον ελληνικό χώρο, δείγμα της διατήρησης της γλώσσας τους από την εποχή του Ομήρου (8^{ος} αιώνας π. Χ.) έως τις ημέρες μας. Επιπρόσθετα, στην αρμάνικη γλώσσα διασώζονται λέξεις που έχουν τις ρίζες τους στους αρχαίους Μακεδόνες, γεγονός που σύμφωνα με τον Γ. Έξαρχο «μπορεί να εκληφθεί ως τεκμήριο ισχυρό ότι ένα τμήμα των Ελληνόβλαχων-Αρμάνων είναι απόγονοι των Μακεδόνων του Φιλίππου και του Μεγαλέξανδρου». (Γ. Έξαρχος, 2001:233). Ύστερα, πρέπει να προστεθούν και οι λέξεις που προέρχονται από την τσακωνική, της διαλέκτου, η οποία έχει την πιο στενή σχέση με την γλώσσα των Δωριέων που κατέκτησαν την Ελλάδα. Πάλι ο Γ. Έξαρχος, τονίζει ότι αυτό «μπορεί να εκληφθεί ως τεκμήριο ισχυρό ότι οι Ελληνόβλαχοι-Αρμάνοι είναι δωρικής φυλετικής προέλευσης-και, ως γνωστόν, οι Δωριείς είναι το πρώτο ελληνικό φύλο και από αυτούς κατάγονται οι μετέπειτα Έλληνες, όνομα που

επεκτάθηκε και στα άλλα φύλα του αρχαίου κόσμου που κατοικούσαν την ελληνική χερσόνησο». (Γ. Έξαρχος, 2001:233).

Επομένως, όσοι ισχυρίζονται ότι οι Βλάχοι είναι Ρουμάνοι ή οποιασδήποτε άλλης προέλευσης, πρέπει να αναζητήσουν όλα εκείνα τα στοιχεία της γλώσσας που αναδεικνύουν την ελληνική της προέλευση, που έχει μάλιστα τις ρίζες της στα αρχαία χρόνια.

4.5.1¹⁰ Σχέσεις αρμάνικης/βλάχικης και μακεδονικής γλώσσας

Όπως αναφέρθηκε, υπάρχουν αρκετές λέξεις μακεδονικές που διασώζονται μέχρι σήμερα στα βλάχικα. Ο Σ. Ν. Λιάκος αναφέρει: «Και διότι είναι απόγονοι Μακεδόνων οι Βλάχοι, διέσωσαν στο Νεολατινικό τους ιδίωμα, κάπου ογδόντα λέξεις από τις γνωστές σαν αρχαιομακεδονικές εκατόν είκοσι περίπου τέτοιες». (Σ.Ν. Λιάκος σε Γ. Έξαρχο, 2001:146-147). Οι λέξεις αυτές είναι:

Μακεδονική: Άκαρα= σκέλη, Βλάχικη: ντισκακαράρε= άνοιγμα σκελιών

Μακεδονική: αρκόν= σχόλη, αργία, Βλάχικη: στάου αρκάτου= αργείν, μηδέ πράττειν

Μακεδονική: βάσκιου= δέσμες φρυγάνων Βλάχικη: φάσκι= δέσμες υφασμάτων, φασκιά

Μακεδονική: βράθου= χαμηλός κέδρος, ενδεχομένως μικρό έλατο, Βλάχικη: μπράντου= έλατο, ελάτη

Μακεδονική: επιτέρναι= είδος αρτοσκευάσματος, Βλάχικη: πιτουράνιε= είδος πίτας και πιτουρόνι= λαδερά ριζόψωμα μεγέθους γρόνθου τα οποία διανέμονται κατά τα μνημόσυνα της Πεντηκοστής.

4.5.2 Σχέσεις αρμάνικης/βλάχικης και τσακωνικής

Πέρα από τις μακεδονικές λέξεις, υπάρχουν και άλλες που δείχνουν τη σχέση της βλάχικης με την τσακωνική γλώσσα. Μερικές από αυτές είναι οι εξής:

Τσακωνική: γιούρε= γύρος, Βλάχικη: γιούρε ή γιούρου= γύρος

Τσακωνική: ζάρα= κομμένο γάλα, κρασία, κάθε υγρό, Βλάχικη: τζάρου= τυρόγαλο, κομμένο γάλα

Τσακωνική: κάλασε ή κάλεσε= πρόβατο με σταχτόμαυρους λεκέδες στο κεφαλι, Βλάχικη: καλέσου= κριάρι και γενικώς πρόβατο ή άλλο οικόσιτο παραγωγικό ζώο

Τσακωνική: κατούνα= καλύβα, Βλάχικη: κατούνα= καλύβα, καλυβοχώρι, χωριουδάκι

Τσακωνική: κοπή=κοπάδι, Βλάχικη: κουπίε ή κουπί= κοπάδι

Τσακωνική: κόρμπα= μουλάρι με μαύρο χρώμα, Βλάχικη: κόρμπα= μαύρη, δύστυχη, δόλια και κόρμπου= κόρακας

Τσακωνική: κοτσινέ= κόκκινος, Βλάχικη: κοάτσινου= κόκκινος, κοκκινόχρωμο ζώο προς το καφετί

Τσακωνική: τατά= πατέρας, Βλάχικη: τάτα= πατέρας

¹⁰ Παρακάτω θα παρατεθούν μερικές λέξεις που αποδεικνύουν τη σχέση της βλάχικης γλώσσας με τις ελληνικές διαλέκτους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Οι λέξεις αποτελούν μέρος του βιβλίου του Γ. Έξαρχου «Οι Ελληνόβλαχοι (Αρμάνοι), 2001».

Λαμβάνοντας κανείς υπόψη τα παραπάνω, μπορεί να διαπιστώσει ότι η βλάχικη γλώσσα έχει προέλθει σε μεγάλο βαθμό από λέξεις ελληνικές και από λέξεις ελληνικών διαλέκτων, οι οποίες με την επίδραση της λατινικής άλλαξαν μορφή είτε τελείως είτε εν μέρει, διατηρώντας ωστόσο τη σημασία τους.

4.6 Ποιες είναι οι σχέσεις της Βλάχικης/Αρμάνικης γλώσσας με τη ρουμανική;

Η εντύπωση για ομοιότητες μεταξύ των δύο γλωσσών δεν είναι κάτι που εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια στο προσκήνιο. Από την εμφάνιση της βλάχικης γλώσσας μέχρι τις ημέρες μας, οι περισσότεροι πιστεύουν ότι η αρμάνικη γλώσσα είναι πιο κοντά στον πυρήνα της ρουμανικής παρά στην ελληνική. Αυτό μπορεί να αποδειχθεί αν εξεταστεί παράλληλα και η σχέση της ελληνικής με τη ρουμανική. Πόσες λέξεις με κοινή καταγωγή μπορεί να έχουν αυτές οι τρεις γλώσσες; Πόσες αλλαγές μπορεί να έχουν υποστεί οι λέξεις που δανείστηκε η μία γλώσσα από την άλλη με αποτέλεσμα να επηρεαστεί γενικά η γλώσσα; Σε αυτά τα ερωτήματα μπορούμε να απαντήσουμε με βάση τις απόψεις του Γ. Έξαρχου στο βιβλίο του «Οι Ελληνόβλαχοι (Αρμάνοι), (2001:231)». Πρέπει να προστεθεί, πως υπάρχουν πολλές λέξεις ελληνικές που επηρέασαν τη ρουμανική γλώσσα αλλά τα ίδια τα λεξικά των Ρουμάνων τις αναφέρουν ως γαλλικής προέλευσης. Π.χ. *academic*, -a= γαλ. *académique*= ελλ. Ακαδημαϊκός, *academie*=γαλ. *Académie*= ελλ. Ακαδημία, *aeroplan*= γαλ. *Aéroplane*= ελλ. Αεροπλάνο, *aerostat*= γαλ. *Aérostat*= ελλ. Αερόστατο.

Ο Αντώνης Μπουσμπούκης (Μπουσμπούκης σε Έξαρχο, 2001:231) αναφέρει ότι η αρωμούνικη (αρμάνικη-βλάχικη) γλώσσα, παρουσιάζει αναμφίβολα τα πιο πολλά κοινά γνωρίσματα με τη ρουμάνικη σε σχέση με τις άλλες, τις δυτικές, ρωμάνικες γλώσσες. [...]. Δηλαδή, είναι δύο συγγενείς αλλά αυθύπαρκτες νεολατινικές γλώσσες.

Ομοιότητες και διαφορές παρουσιάζουν οι δύο γλώσσες και στα διάφορα επίπεδα της γλώσσας. Στο φωνητικό, η αρωμούνικη εμφανίζεται ως η πιο συντηρητική από τις άλλες ρωμάνικες διαλέκτους της Βαλκανικής.

Στο μορφολογικό επίπεδο, υπάρχει μόνο ένα κοινό στοιχείο μεταξύ των δύο αυτών γλωσσών (αρωμουνικής ή αρμάνικης και ρουμάνικης). Το συνιστά η επίταξη του άρθρου στα ονόματά τους, ενώ στις δυτικές ρωμάνικες γλώσσες το άρθρο προτάσσεται, Ιδού δύο παραδείγματα: *λουπ-λου* στην αρωμουνική και *lup-lu* στη ρουμάνικη, *σκάμνι-λι* στην αρωμουνική και *scaune-le* στη ρουμάνικη.

Στο λεξιλογικό επίπεδο υπάρχουν αρκετές επισημάνσεις. Το λεξιλόγιο διαφοροποιείται με την παρουσία πολλών σλαβικών και ουγγρικών δανείων στη ρουμάνικη, που λείπουν εντελώς από την αρωμουνική, ενώ η τελευταία πάλι,, περιλαμβάνει λατινικά στοιχεία που δεν απαντούν στο λεξιλόγιο της ρουμάνικης. Αποφασιστικό παράγοντα στη διαφοροποίηση των δύο ρωμάνικων διαλέκτων-αρμάνικης και ρουμάνικης-στον λεξιλογικό τομέα συνιστά η παρουσία 3.460 ελληνικών λέξεων στην αρωμούνικη, που ανεβάζει τη συμμετοχή τους σε ποσοστό 52%. Βέβαια αυτό (προκύπτει) κατά το Ετυμολογικό Λεξικό της κουτσοβλάχικης

γλώσσας του Νικολαΐδη, το οποίο εκδόθηκε το 1909. Ένα τέτοιο λεξικό, όπως είναι λογικό, δεν μπορεί να παραμένει αξιόπιστο μέχρι τις ημέρες μας. Και αυτό γιατί, από το 1909 μέχρι σήμερα, η επίδραση της ελληνικής στη βλάχικη είναι τέτοια, που αλλάζει τα δεδομένα που ίσχυαν τότε ως προς την παρουσία των ελληνικών λέξεων στην αρωμουνική. Αυτό οδηγεί και στο πιθανό συμπέρασμα ότι και οι λέξεις της ρουμάνικης θα έχουν μειωθεί. Οποσδήποτε δεν πρόκειται για κάποια νεοελληνική διάλεκτο. Η δομή της αρωμούνικης (αρμάνικης-βλάχικης) γλώσσας παραμένει λατινική και η ίδια ένα λατινογενές ιδίωμα.

Σε μία έρευνα που έκανε ο ίδιος συγγραφέας, επισημαίνει πως υπάρχουν 1328 «κοινές» λέξεις μεταξύ βλάχικης και ρουμανικής, οι οποίες όμως εκ πρώτης όψεως μοιάζουν τελείως διαφορετικές. Μερικές από αυτές είναι:

βλαχ. Αλγκιέσκου (alghescu)-ρουμ. Inalbi=λευκαίνω, ασπρίζω,

βλαχ. Κιάτρα(kiatra)-ρουμ. Piatra=λίθος, πέτρα

βλαχ. Χικάτου(hicatu)-ρουμ. Ficat=συκώτι, ήπαρ

βλαχ. Νιέρκουρι(Niercuri)-ρουμ. Miercuri=Τετάρτη

Άρα, φαίνεται πως υπάρχουν μερικές αλλαγές ως προς τα σύμφωνα και τα φωνήεντα, όπως το g που γίνεται b, το k που γίνεται p, το b που γίνεται f και το n που γίνεται m. Επίσης, πρέπει να επισημανθεί, πως σε λεξιλογικό επίπεδο υπάρχει μεγαλύτερη συγγένεια της ελληνικής με την αρμάνικη, σε ποσοστό 26,8%¹¹, όπως και μεγάλη συγγένεια της ελληνικής με τη ρουμάνικη σε ποσοστό 20,4 %. Αντιθέτως, υπάρχει μικρή συγγένεια της βλάχικης με τη ρουμανική σε ποσοστό 4,8% κάτι που αποδεικνύει περίτρανα το λάθος που κάνουν οι περισσότεροι, παρομοιάζοντας τη βλάχικη γλώσσα ως ρουμανοβλάχικη και τους Βλάχους ως ρουμανόβλαχους. Σε αυτό, στέκεται και ο N. Jorga, τονίζοντας, ότι η ρουμανική και η κουτσοβλαχική είναι δύο γλώσσες διαφορετικές μεταξύ τους. Άσκοπα οι Ρουμάνοι δημιούργησαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα θέμα μειονότητας Κουτσόβλαχων, στηριζόμενοι στη γλώσσα και άσκοπα δαπάνησαν αρκετά λεφτά για την προώθηση της ρουμανικής προπαγάνδας. Η γλώσσα αποτελεί ένα από τα βασικά εξωτερικά γνωρίσματα ενός λαού και μιας φυλής, αν όχι το βασικότερο, αλλά δεν κρίνεται μόνο από αυτό ο οποιοσδήποτε λαός. Εκείνο που έχει, ίσως της μεγαλύτερη σημασία είναι η συνείδηση ενός λαού αλλά και τα πολιτισμικά του αποθέματα, οι πνευματικές και ανθρωπολογικές ιδιότητες και έθιμα, ήθη, κ.ά. «Είναι τιμή», αναφέρει ο N.Jorga, «των Βλάχων, που διέσωσαν έστω και ελαφρά τραυματισμένη την ελληνική γλώσσα και το σημαντικότερο, ότι διέσωσαν αλώβητη την ελληνική τους συνείδηση. Αναμφισβήτητα, οι Αρμάνοι αισθάνονται Έλληνες και ήταν πράγματι εκείνοι που με τη δική τους συνεισφορά η γλώσσα των Ελλήνων διαδόθηκε στο δυτικό κόσμο και στις βαλκανικές χώρες. Η μετάδοση της ελληνικής γλώσσας έγινε μέσα από τη δική τους ξεχωριστή γλώσσα.

¹¹ Τα ποσοστά αυτά, προέρχονται από αναλύσεις λεξικών των Νικολαΐδου, T. Parahagi και V. Breban.

5. Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

5.1 Η προφορικότητα της Αρωμουνικής ως εμπόδιο στη διατήρηση και εξέλιξή της

Οι περισσότεροι, γνωρίζουμε το παρελθόν μας από τα γραπτά κείμενα της ιστορίας και από τα γραπτά μνημεία της λογοτεχνίας. Επομένως, οι γραπτές πηγές αποτελούν το βασικό μοχλό μελέτης του παρελθόντος αλλά και τη μεγαλύτερη ίσως βοήθεια για να κατανοούμε πως θα κινηθούν οι λαοί στο μέλλον και πόσο άλλαξε το πολιτισμικό υπόβαθρο ενός λαού κατά τη διάρκεια των αιώνων. Αν δεν είχαμε τα γραπτά κείμενα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας δεν θα μπορούσαμε να μιλάμε για εξέλιξη αυτών και την εμφάνιση αργότερα της καθαρεύουσας αλλά και της νέας ελληνικής γλώσσας, Η οποιαδήποτε αλλαγή οφείλεται στην επεξεργασία των ήδη υπαρχόντων κειμένων, χωρίς ωστόσο να παραβλέπεται και η αξία της προφορικής μετάδοσης δεδομένων. Άλλωστε, η οποιαδήποτε γλωσσική αλλαγή ξεκινάει από τον προφορικό λόγο και στη συνέχεια περνά στη γραπτή αποτύπωση, όπου και καθιερώνεται και επίσημα. Βοηθά όμως η προφορική μετάδοση των γλωσσών στη διατήρησή τους;

Σίγουρα βοηθά και ενδυναμώνει την αλλαγή αλλά μάλλον όχι τη διατήρηση. Παράδειγμα αποτελούν τα βλάχικα, όπου η απουσία επίσημης γραπτής γλώσσας οδηγεί τη συγκεκριμένη γλώσσα στην εξαφάνιση ή καλύτερα στη συρρίκνωση. Ωστόσο, «η απουσία της γραφής από τη γλώσσα και μόνο η προφορική της παράδοση, μπορεί να ηχεί σαν κάτι ξένο στα αυτιά των Βλάχων» και των υπόλοιπων Ελλήνων, «αλλά δε σημαίνει ότι θα φέρει αρνητικές επιπτώσεις στην γλώσσα και θα την αλλοιώσει». (Καλογήρου, 2010:10). Σημαντικό είναι να τονισθεί εδώ, πως δεν υπάρχουν εκ προοιμίου φτωχές και πλούσιες γλώσσες, αλλά γλώσσες με μικρή και μεγάλη γλωσσική ισχύ. Οι περισσότεροι Βλάχοι, συνεχίζουν να μιλούν τα Βλάχικα, αλλά παράλληλα με τα ελληνικά. Το μεγαλύτερο, ωστόσο, μέρος των ατόμων βλάχικης καταγωγής, σήμερα, μιλάει μόνο ελληνικά. Τα ελληνικά, επίσης, ήταν ανέκαθεν η γλώσσα της γραπτής παράδοσης για τα βλάχικα χωριά αλλά και η γλώσσα της θρησκείας. Επιπρόσθετα, «η γλώσσα των Βλάχων, εθεωρείτο ότι δεν κατείχε κύρος με αποτέλεσμα κατά την προσπάθειά τους να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία και να ανέλθουν σε επαγγελματικές, κοινωνικές και πολιτικές θέσεις μείωσαν την χρήση της βλάχικης γλώσσας στις καθημερινές τους δραστηριότητες και σιγά-σιγά η γλώσσα στο πέρας του χρόνου έχει γίνει χαμηλής βιωσιμότητας» (Καλογήρου Ελένη, 2010:8). Βέβαια, εδώ γεννιέται ένα άλλο ερώτημα. Πώς είναι δυνατόν να διατηρήθηκαν τα βλάχικα όλα αυτά τα χρόνια, χωρίς γραπτά κείμενα, παρά μόνο με την προφορική χρήση της γλώσσας;

Το γεγονός ότι οι Βλάχοι, χρησιμοποιούσαν τη βλάχικη γλώσσα παράλληλα με την ελληνική, και το γεγονός ότι οι πατρογονικές τους εστίες είναι καθαρά ελληνικές, λειτούργησε ενισχυτικά στη διατήρηση της γλώσσας. Εάν, τα βλάχικα εμφανίζονταν εκτός ελληνικών συνόρων και εάν οι επιδράσεις που δέχονταν ήταν λιγότερο ελληνικές, το μόνο σίγουρο είναι ότι η διατήρηση αλλά και η χρήση τους εντός των

ελληνικών συνόρων, θα είχε διαφορετική πορεία, χειρότερη από αυτή που αντιμετώπισαν οι ίδιοι οι Βλάχοι κατά τη διάρκεια του κουτσοβλαχικού ζητήματος, όπου πολλοί θεωρήθηκαν εκπρόσωποι της ρουμανικής κυβέρνησης στα ελληνικά εδάφη. Σε παλαιότερες εποχές, οι ίδιοι οι γονείς φρόντιζαν να μεταδίδουν τη βλάχικη γλώσσα στα παιδιά τους με αποτέλεσμα αυτή να διατηρείται από γενιά σε γενιά. Αυτό, όμως, με την πάροδο των χρόνων άρχισε να περιορίζεται σε καθαρά βλάχικα χωριά με αποτέλεσμα οι νεότερες γενιές να μην γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα ή έστω να την κατανοούν και να μην μπορούν να την ομιλούν. Ο Κ. Ντίνας αναφέρει: «Η χρήση της γλώσσας μέσα στους βλάχικους οικισμούς γνώρισε κάποιες διακυμάνσεις και καθοριστικό ρόλο έπαιξε η ρουμανική προπαγάνδα στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Πολλοί Βλάχοι ακολούθησαν αυτή την πολιτική και άλλοι, οι περισσότεροι, την απέφυγαν σθεναρά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έρθουν ρήξεις ακόμα και μέσα στις ίδιες τις βλάχικες κοινότητες με αποτέλεσμα να αρχίσουν αν απομακρύνονται από την προφορική χρήση της βλάχικης γλώσσας και αυτοί που την υποστήριζαν, με στόχο να αποφύγουν τον χαρακτηρισμό ως Ρουμάνων. Και αυτό γιατί όσοι μιλούσαν βλάχικα, τότε, είχαν και τον χαρακτηρισμό του μη Έλληνα, και προσδιορίζονταν από τους άλλους ως Ρουμανόβλαχος. Ακόμα, ο εκσυγχρονισμός των κοινωνιών είναι αυτός που οδηγεί με το δικό του τρόπο στην απομάκρυνση και στην συρρίκνωση της βλάχικης γλώσσας. Οι σημερινές κοινωνίες είναι πια πιο ανοικτές από τα παλιότερα χρόνια. Άρχισαν να γίνονται γάμοι και με οικογένειες μη βλάχικες, με αποτέλεσμα έστω και ένας να μην ήξερε βλάχικα να επηρέαζε και τους υπόλοιπους και μοιραία όλοι οι υπόλοιποι άρχισαν να εγκαταλείπουν το ιδίωμα και να μιλούν εξολοκλήρου στα ελληνικά. Και αυτό οδηγεί βαθμιαία σε υποχώρηση του ιδιώματος. Παράδειγμα του Κ. Ντίνα, η Σαμαρίνα, στην οποία γύρω στη δεκαετία του '70 μιλούσε στο δρόμο βλάχικα το 80% περίπου του πληθυσμού, ενώ τώρα(1998) δεν ξεπερνάει το 10-15% περίπου». (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, 2001:89-91)

Σε αυτό το σημείο πρέπει να προστεθεί πως οι ίδιοι οι Βλάχοι μάλλον βρέθηκαν «αναγκασμένοι» να μη γράφουν, αφού η ελληνική γλώσσα μπορούσε κάλλιστα να καλύψει τις γραπτές τους ανάγκες λόγω του απεριόριστου πλούτου της αλλά και των πολλών ομοιοτήτων με τη δική τους γλώσσα. Και σε αυτό πρέπει να προστεθεί και η παλαιότερη πεποίθηση των Βλάχων, ότι η δική τους γλώσσα δεν θα χαθεί ποτέ λόγω της προφορικής μετάδοσης από γενιά σε γενιά. Σήμερα όμως τα πράγματα έχουν αλλιώς και ίσως θα πρέπει να δει το όλο θέμα η πολιτεία, ώστε να μην εξαφανιστεί η αρμάνικη λατινογενής γλώσσα από τον ελληνικό χώρο, στον οποίο εμφανίστηκε και διατηρείται. Μπορεί να εκσυγχρονίζεται η ελληνική κοινωνία και να βαίνει προς νέες στάσεις ζωής και κοινωνικής οργάνωσης, ωστόσο, πρέπει η πολιτεία να δει με περισσότερη προσοχή τα θέματα των πολιτιστικών χαρακτηριστικών των ελληνικών πληθυσμών.

Ο Ν.Τρίφον τονίζει πως «Ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας σε συνδυασμό με τις αλλαγές στην βασική δομή της παραδοσιακής ελληνικής οικογένειας ήταν 2 από τους βασικότερους παράγοντες που επηρέασαν τη γλώσσα των Βλάχων και επέφεραν το τελικό χτύπημα για την εγκατάλειψη της γλώσσας. Μπορούσε όμως αυτός ο εκσυγχρονισμός να αποφευχθεί; Μάλλον όχι, αφού ήδη από

τον 19^ο αιώνα οι Βλάχοι ήταν από τα πλέον εκσυγχρονισμένα στοιχεία των αστικών κέντρων και εν γένει των κοινωνιών όπου ζούσαν . Επιπλέον, η παιδεία και η εκπαίδευση, είναι δυο από τους βασικούς πυλώνες της λειτουργίας ενός κράτους και είναι τα μέσα εκείνα που μέσα από τη λειτουργία του σχολείου οδηγούν στην ομογενοποίηση της κοινωνίας. Άρα φαίνεται μία κρατική παρέμβαση, έμμεση, στον εκσυγχρονισμό των κοινωνιών και μάλιστα με ταχύτατους ρυθμούς». (Γλωσσική Ετερότητα στην Ελλάδα, 2001:116-119).

Η προφορική γλώσσα στις μέρες μας, αποτελεί τη μηχανή και τον οδηγό στη μετάδοση νέων λέξεων. Είναι θα λέγαμε η μηχανή που δέχεται παλαιές λέξεις και τις αναπλάθει με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων. Είναι η μηχανή που δέχεται τις ξένες λέξεις και τις αναπροσαρμόζει στα δεδομένα της γλώσσας της κάθε χώρας. Τα βλάχικα, όντας μία γλώσσα ανεπίσημη δέχεται ανεπανόρθωτη εισβολή νέων λέξεων, κυρίως λόγω της καθημερινής ανάγκης των Βλάχων για επικοινωνία στα νέα ελληνικά, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αντισταθεί στην αλλαγή. Είναι λογικό να χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα προκειμένου να εντάξει στο λεξιλόγιό της τις νέες λέξεις. Οι περισσότεροι Βλάχοι σήμερα ομιλούν τα αρμάνικα μόνο στο σπίτι και σε λίγα χωριά γίνεται χρήση της γλώσσας και σε εξωτερικούς χώρους και γιατί όχι και σε κοινωνικές εκδηλώσεις.

Είναι φανερό, πως οποιαδήποτε γλώσσα, προφορικής παράδοσης αντιμετωπίζει τις περισσότερες δυσκολίες ως προς τη διατήρησή της αλλά μπορεί κάλλιστα να δεχθεί τις περισσότερες επιδράσεις που θα βοηθήσουν στην αλλαγή της. Ίσως, η βλάχικη γλώσσα, να πρέπει να προσαρμοστεί στα σύγχρονα δεδομένα μιας ευρωπαϊκής χώρας, όπως η Ελλάδα, όπου η πολιτισμικότητα είναι γεγονός και οι επιδράσεις μεταξύ των διαφορετικών πληθυσμών είναι δεδομένη, προκειμένου να δεχθεί τις κατάλληλες προσαρμογές που θα βοηθήσουν στην γραπτή αποτύπωση. Πρέπει να διατηρηθεί η γλωσσική επάρκεια των ατόμων που ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα. Και όταν αναφερόμαστε στη γλωσσική επάρκεια εννοούμε τη δυνατότητα να παράγει κανείς λόγο καινούργιο ή να σκέφτεται στα βλάχικα.

5.2 Τα γραπτά κείμενα ως αναγκαιότητα για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η γραπτή απόδοση κειμένων είναι αναγκαία προκειμένου να μεταδοθούν και να διατηρηθούν στους αιώνες οι απόψεις της εκάστοτε εποχής αλλά και τα δεδομένα της ζωής που οδηγούν στην αλλαγή των επόμενων γενεών. Τα γραπτά κείμενα ή αλλιώς οι γραπτές πηγές, είναι απαραίτητες και για τη διατήρηση των γλωσσών και τη μετέπειτα επεξεργασία τους. Για τις περισσότερες γλώσσες, ο γραπτός λόγος θεωρείται δεδομένος, αλλά για γλώσσες λιγότερο διαδεδομένες και μόνο προφορικής παράδοσης είναι απαραίτητος και επιτακτικός. Η βλάχικη στην Ελλάδα σήμερα είναι μία γλώσσα προφορικής παράδοσης καθώς και «υπό εξαφάνιση» γλώσσα. Αυτό όμως βρίσκει αντίθετη την Caragiu-Marioteanu, η οποία εκφράζει την άποψή της ότι η βλάχικη γλώσσα έχει και γραπτή παράδοση, από τη στιγμή που υπάρχουν εκκλησιαστικά βιβλία και επιγραφές

στα βλάχικα, από το 18αι. και περιοδικά, άρθρα και άλλα έντυπα δεδομένα στις μέρες μας. Ωστόσο, τα βλάχικα που έχουν χρησιμοποιηθεί στα άρθρα και τα περιοδικά δεν είναι κατανοητά από όλους τους Βλάχους, άρα δεν είναι μία επίσημη κοινή μορφή γλώσσας, αποδεκτή και κατανοητή από όλους τους Βλαχόφωνους. Ο καθένας «γράφει τα βλάχικα που του αρέσουν». Έτσι δεν θα μπορούσε να ταυτιστεί ο όρος γραπτή παράδοση με τη βλάχικη γλώσσα αφού τα περισσότερα γραπτά κείμενα δεν είναι προσιτά και κατανοητά από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των βλαχόφωνων. Άλλωστε, ένα από τα κριτήρια της διαφοροποίησης γλώσσας γραπτής και προφορικής παράδοσης είναι και η μαζική διδασκαλία της γραπτής, ενιαίας και επίσημης μορφής τους.

Ο Κ. Ντίνας (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων,2001:122), αναφέρει σχετικά με την ανυπαρξία επίσημης γραπτής μορφής της βλάχικης γλώσσας, ότι όταν κάποιος βλαχόφωνος ομιλεί την βλάχικη γλώσσα, είναι σίγουρο πως μιλά τη γλώσσα που γνωρίζει ο ίδιος. Και όταν η γλώσσα αυτή δεχθεί κάποια εισροή νέων λέξεων, τότε θα προσαρμόζονται και θα ταυτίζονται πολλές φορές με την πιο κοντινή γλωσσική κοινότητα. Π.χ. η λέξη «σταθμός» στα βλάχικα της Ελλάδας λέγεται «σταθμός» αλλά στα βλάχικα της Βουλγαρίας λέγεται «γκάρα» επειδή έτσι το λένε οι Βούλγαροι. Ακόμη, είναι φανερό πως το μέλλον μιας γλώσσας δεν μπορεί να προδιαγραφεί με τη χρήση γλωσσολογικών κριτηρίων μόνο. Γιατί μία γλώσσα που βαίνει προς εξαφάνιση, σχετίζεται άμεσα και με κοινωνιολογικά δεδομένα. (οικογένειες που δεν είναι καθαρά βλάχικες είναι λογικό να έχουν παιδιά που δεν ομιλούν τα βλάχικα επειδή ένας από τους 2 γονείς δεν ξέρουν ή δεν γνωρίζουν την βλάχικη γλώσσα). Επιπλέον, ο Ν. Κατσάνης, (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων,2001:122), τονίζει πως «Γλώσσες οι οποίες έχουν χάσει μερικές από τις γραμματικές τους δομές, είναι λογικό να κατευθύνονται προς τη γλωσσική τους συρρίκνωση, κάτι το οποίο όπως συμβαίνει με τα αρβανίτικα συμβαίνει και με τα βλάχικα. Ακόμη, μια γλώσσα για να χαρακτηρίζεται από αυτοτέλεια και αυτονομία πρέπει να εμφανίζει αυτονομία σε όλα τα λειτουργικά της επίπεδα. Οι γλώσσες όμως που χαρακτηρίζονται ως λιγότερο διαδεδομένες, δεν εμφανίζουν αυτή την αυτοτέλεια, καθώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην επικοινωνία με τους φίλους και την οικογένεια, αλλά δεν μπορούμε να τις χρησιμοποιήσουμε σε ένα επιστημονικό σύγγραμμα ή σε μια δημόσια συζήτηση.

Η βλάχικη γλώσσα, προκειμένου να γραφεί και να χρησιμοποιηθεί είναι αναγκαίο να κωδικοποιηθεί πρώτα και να εξεταστούν τα πεδία χρήσης της. Όταν λέμε πεδία χρήσης της γλώσσας εννοούμε τις περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείται η γλώσσα. Σήμερα, η γλώσσα χρησιμοποιείται στον οικογενειακό χώρο, στις μικρές κοινότητες. Στις μεγάλες κοινότητες, όπως Μέτσοβο και Λιβάδι Ολύμπου, η γλώσσα χρησιμοποιείται και εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Στα παραδοσιακά επαγγέλματα των Βλάχων, δηλαδή στην κτηνοτροφία, υπάρχει δυνατότητα χρήσης της γλώσσας. Σε ένα μοντέρνο επάγγελμα πολύ δύσκολα θα χρησιμοποιηθούν τα βλάχικα. Έτσι έχουμε περιορισμένα πεδία χρήσης της γλώσσας και μάλιστα από τη στιγμή που αστικοποιείται ένα μεγάλο μέρος του βλάχικου πληθυσμού. Γιατί μπορεί η γλώσσα να είναι ικανή για παραγωγή λόγου σε έναν πληθυσμό αγροτικό και ποιμενικό, αλλά δεν είναι επαρκώς επεξεργασμένη για να

χρησιμοποιηθεί από έναν αστικό πληθυσμό. Όταν αναφερόμαστε σε κωδικοποιημένη γλώσσα θεωρούμαι μια γλώσσα η οποία είναι ικανή να ανταποκριθεί σε όλα τα πεδία χρήσης. Να γραφτεί ένα επιστημονικό σύγγραμμα, ένα λογοτεχνικό έργο, να μεταδοθούν ειδήσεις, να χρησιμοποιείται σε τεχνικά έργα, σε τεχνικά βιβλία. Η κουτσοβλάχικη δεν είναι μια κωδικοποιημένη γλώσσα. Δεν έχει ούτε μορφολογικά ούτε φωνητικά παγιωθεί ώστε να αποκτήσει μια ενιαία μορφή ούτε έχει δυνατότητες χρήσης σε ένα επιστημονικό ή σε ένα τεχνικό έργο, λόγου χάρη.

Για τη βλάχικη γλώσσα, οι προσπάθειες για την γραπτή απόδοσή της ήταν πολλές και έγιναν κυρίως με τη χρήση του ελληνικού αλφαβήτου και λιγότερο με τη χρήση του λατινικού. Είναι δύσκολο να ασχοληθεί κάποιος με την γραπτή απόδοση της βλάχικης γλώσσας, αφού είναι ένα μείγμα ελληνικής και λατινικής με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σαφής άποψη για το ποιο αλφάβητο να χρησιμοποιηθεί. Το λατινικό αλφάβητο θα μπορούσε να αποδώσει καλύτερα τη βλάχικη γλώσσα, λόγω λατινογενούς προέλευσής της, αλλά δεν θα μπορούσε να αποδώσει με ακρίβεια τις ελληνικές λέξεις. Αντίθετα, ο ελληνικός πλούτος της αρωμουνικής, είναι τέτοιος, που δεν επιτρέπει τη λατινική γραφή των λέξεων της βλάχικης. Επιπλέον, το γεγονός της προφορικότητας της συγκεκριμένης γλώσσας, καθιστά σε μεγάλο βαθμό αδύνατη την γραπτή μορφή τους, αφού ανά περιοχή υπάρχουν διαφορές και θα λέγαμε τοπικές παραλλαγές των ίδιων λέξεων. Δεν θα επεκταθούμε σε ανάλυση των στοιχείων βάσει των οποίων η αρμάνικη-βλάχικη γλώσσα διακρίνεται σε διάφορες διαλεκτικές ομάδες που συγκεντρώνονται σε 2 μεγαλύτερες ομάδες (βόρεια και νότια), ούτε σε παρουσίαση στοιχείων και φαινομένων που χαρακτηρίζουν τα αρμανόγλωσσα ιδιώματα. Αυτό για να γίνει χρειάζεται συστηματική μελέτη όλων των γλωσσικών ιδιωμάτων των βλάχικων χωριών. Πάντως, απόπειρες για να γραφεί η βλάχικη γλώσσα, είτε με τη χρήση του ελληνικού αλφαβήτου είτε με τη χρήση του λατινικού έχουν γίνει εδώ και δύομισι αιώνες όπως μπορεί να αποδειχτεί και από τις σχετικές μαρτυρίες. Αρχαιότερο δείγμα μετά το «τόρνα τόρνα φράτερ» είναι του 1731 που αποκαλύφθηκε το 1950 σε μια εικόνα της εκκλησία Παναγίτσα του χωριού Αρδενίτσα της πεδιάδας των Μουζακίων της Αλβανίας και είναι γραμμένη με μικρογράμματη ελληνική γραφή και λέει: «Βίργιρε Μούμα-λ τουμνεζί ώρε τρε νόϊ πεκετόσσοι». Θα λέγαμε πως γενικώς είναι «ανορθόγραφη επιγραφή» και σημαίνει «Παρθένος η μητέρα του Θεού δεήσου και για εμάς τους αμαρτωλούς» Η εικόνα δείχνει την Παναγιά βρεφοκρατούσα». (Εξαρχος σε Καλογήρου, 2010:6)

5.2.1 Γραπτές πηγές της βλάχικης γλώσσας

Γραπτή μορφή σε επίπεδο καθημερινών ανταλλαγών της βλάχικης δεν υπήρξε. Υπάρχει μόνο σε επιστημονικό επίπεδο για την καταγραφή κάποιων πολιτιστικών στοιχείων όπως τραγούδια, παραμύθια κλπ. Ο λόγος είναι ότι οι βλαχόφωνοι του ελληνικού χώρου επικοινωνούσαν, όταν χρειαζόταν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους (και όσοι από αυτούς ήξεραν γράμματα επικοινωνούσαν), στα ελληνικά. Ωστόσο, πολλές επιγραφές δείχνουν την καθημερινή ζωή των Βλάχων.

Ένα δείγμα αρμάνικου γραπτού λόγου είναι το τετράστιχο του αγγείου Simota (αρχών 19^{ου} αι.) που λέει:

«Καϊλερύτου αμέου, μπια γίνου κα πι ατέου
Μούτου σε νου μπίαε, σε νου τε βεμάη
Τρα σε νου τζη φάκε ρέου, ρα σε νου τε μπέτου έου
Υναι ουάρε σε μπηάη, συ ακάσε τζη σε βάϊ».

Πρόκειται για «ανορθόγραφο κείμενο» του οποίου η μετάφραση έχει ως εξής:

«Καλλιρότη δικέ μου, πιεσ κρασί σαν το δικό σου.
Πολύ μην πιεις, για να μην ξεράσεις (έμμετο)
Για να μην σου κάνει κακό, για να μην σε μεθύσω εγώ
Μια φορά να πιεις, θα 'χεις και για το σπίτι».

Ένα ακόμη κείμενο-επιγραφή στα βλάχικα είναι και εκείνη του 1789 που ανήκει στο ζωγράφο Μιχαήλ Αναγνώστου Δημητρίου από τη Σαμαρίνα. Οι στίχοι της επιγραφής αυτής είναι γραμμένοι στα ελληνικά (καθαρεύουσα), στα βλάχικα και στα ελληνικά (καθομιλουμένη). Η επιγραφή λέει:

Καθαρεύουσα: ΦΟΒΩ ΠΡΟΒΑΙΝΕΤΗΝ ΠΥΛΗΝ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ
ΤΡΟΜΩ ΛΑΜΒΑΝΕ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ
ΙΝΑ ΜΗ ΚΑΤΑΦΛΕΧΘΗΣ ΠΥΡΙ ΤΩ ΛΙΩΝΩ
Καθομιλουμένη: ΣΚΙΑΖΟΥ Κ' ΕΜΠΑΙΝΕ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ.
ΤΡΕΜΕ Κ' ΕΠΕΡΝΕ ΤΗΝ ΘΕΙΑΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑΝ
ΚΟΛΑΣΣΕΣ ΚΑΙ ΦΩΤΙΕΣ ΑΝ ΘΕΛΗΣ ΓΙΑ ΝΑ ΦΥΓΗΣ
Βλάχικη: ΙΝΤΡΑ ΜΠΑΣΙΑΡΕΚΑ ΚΟΥ ΜΟΥΛΤΑ ΠΑΒΡΙΕ
ΤΡΙΑΜΠΟΥΡΑ ΛΟΥΝΤΑΛΟΥΙ ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΜΝΙΚΑΤΟΥΡΑ
ΦΩΚΟΥΛΟΥ ΑΚΣΙ ΣΗ ΚΟΛΑΣΙΑ ΤΡΑ ΣΚΑΚΗ (Εξαρχος, 1994:16-18)

Απόπειρες για να καταγραφεί και να διαδοθεί η βλάχικη γλώσσα έγιναν από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα από πολλούς λεξικογράφους και λόγιους. Το 1770 ο Θεόδωρος Αναστασίου Καββαλιώτης εξέδωσε την «Πρωτοπειρία» στη Βενετία που περιείχε προσευχές, γνωμικά και διηγήματα και 1170 λέξεις καταχωρισμένες σε τρεις στήλες, καθεμία από τις οποίες ήταν και μία διαφορετική γλώσσα: ελληνική, βλάχικη και αλβανική. (Εξαρχος σε Καλογήρου, 2010:6).

Το 1794 ο Δανιήλ Μοσχοπολίτης εκδίδει την «Εισαγωγική Διδασκαλία» την οποία εκδίδει αργότερα με τριπλάσια ύλη το 1802, και περιέχει ένα τετράγλωσσο λεξικό της «απλής ρωμαϊκής (ελληνικής), της Βλάχικης από τη Μοισία, της βουλγαρικής και της αλβαντικής. Σύμφωνα με τον Αχιλλέα Λαζάρου, αυτή είναι η πρώτη μέθοδος άνευ διδασκάλου εκμάθησης ξένης γλώσσας. (Λαζάρου σε Έξαρχο, 1994:55).

Το 1797 ο Κωνσταντίνος Ουκούτα Μοσχοπολίτης εκδίδει τη «Νέα Παιδαγωγία», η οποία αποτελεί ένα Αλφαβητάριο προκειμένου να μάθουν τα νέα παιδιά τα ρωmano-βλάχικα. Περιείχε κείμενα θρησκευτικά μεταφρασμένα από την ελληνική στην αρμάνικη κάτι που βοηθούσε στην εκμάθηση της βλάχικης γλώσσας. (Εξαρχος, 1994:56)

Το 1813 ο Μιχαήλ Μποϊατζή τυπώνει στα ελληνικά και στα γερμανικά την πρώτη βλάχικη γραμματική, στη Βιέννη, με τίτλο «Γραμματική Ρωμανική ήτοι

Μακεδονοβλαχική». Σε αυτή τη γραμματική χρησιμοποιήθηκε η λατινική γλώσσα για την απόδοση των βλάχικων λέξεων. (Εξαρχος σε Καλογήρου,2010:6)

Τέλος, σημαντικό μνημείο γραπτού βλάχικου λόγου θεωρείται και ο Godex Dimonie που ανακάλυψε το 1889 στην Αχρίδα ο Weigand και περιείχε θρησκευτικά κείμενα στην αρμάνικη γλώσσα, Θεωρήθηκε ότι γράφτηκε το 1803 και μάλιστα στο αρβανιτοβλάχικο ιδίωμα.

5.3 Η επιβίωση της βλάχικης γλώσσας μέσω του προφορικού και γραπτού λόγου

Η επιβίωση οποιουδήποτε στοιχείου που σχετίζεται με την ιστορία ενός λαού είναι τόσο σημαντική όσο σημαντική είναι και η ύπαρξη του ίδιου του λαού. Τα βλάχικα και η βλάχικη παράδοση είναι τα μέσα με τα οποία μπορούμε να κατανοήσουμε την ελληνικότητα των Βλάχων και τη συνεισφορά τους στην εξέλιξη του ελληνικού κράτους. Όσον αφορά τη γλώσσα όμως, είναι αδήριτη ανάγκη να διατηρηθεί και γιατί όχι να αλλάξει, εισερχόμενη σε μία άλλη εποχή, πορευόμενη παράλληλα με την ελληνική. Για να γίνει αυτό όμως χρειάζονται συντονισμένες δράσεις.

Όσον αφορά το ζήτημα της επιβίωσης της βλάχικης γλώσσας, μάλλον πρέπει να αναζητηθεί στις απόψεις και τις πεποιθήσεις των ίδιων των βλαχόφωνων για τη γλώσσα που χρησιμοποιούν. Στις απόψεις των ομιλούντων τη βλάχικη γλώσσα θα μπορούσαν να προστεθούν και οι απόψεις των γλωσσολόγων, σχετικά με τη βλάχικη γλώσσα, όπου οι περισσότεροι τείνουν να υποστηρίζουν, και μάλλον δίκιο έχουν, ότι η βλάχικη γλώσσα είναι μία γλώσσα που κατευθύνεται με ταχύτατους ρυθμούς προς την εξαφάνιση, από τη στιγμή που οι ίδιοι οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί δεν την επιθυμούν σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής. Παρ' όλα αυτά, η επιβίωση μιας γλώσσας είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζει ιδιαίτερα περίεργες μορφές μακριά από τις στερεοτυπικά αναμενόμενες.

Οι παράγοντες που παίζουν ρόλο για την εξέλιξη μιας λιγότερο διαδεδομένης γλώσσας, είναι και ενδογλωσσικοί (ομοιότητα με την επίσημη γλώσσα) και εξωγλωσσικοί (κοινωνική προέλευση των ομιλούντων αυτή τη γλώσσα).

«Μια προσπάθεια καταγραφής και διατήρησης της βλάχικης γλώσσας θα μπορούσε να παρατείνει για αρκετό καιρό ακόμα τη χρήση της. Ο μεγάλος αριθμός των ομιλητών αλλά και η σημερινή κατάσταση της γλωσσικής συμπεριφοράς τους, εμφανίζει υπολογίσιμα αλλά όχι καταδικαστικά συμπτώματα που χαρακτηρίζουν τις υπό εξαφάνιση γλώσσες. Η στάση των ομιλητών αποτελεί τον αποφασιστικό και τον κύριο παράγοντα της διατήρησής της.

-Δύσκολη γλώσσα για πιο σύνθετες μορφές επικοινωνίας

-Μόνο μια μαζική και πολύχρονη έρευνα θα μπορούσε να παρέχει πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο οι βλαχόφωνοι αντιμετωπίζουν τη γλώσσα και τη διατήρησή της.

-Καθιέρωση βλάχικων σπουδών ως γνωστικού αντικειμένου ή μαθήματος σε πανεπιστημιακό επίπεδο

-Σύσταση φορέα με αντικείμενο της βλαχόφωνες σπουδές». (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, 2001:122-123)

5.4 Η διατήρηση της βλάχικης γλώσσας μέσα από την πολιτική των κυβερνήσεων

Σημαντικό ρόλο στη διάσωση και τη διατήρηση ή όχι μιας γλώσσας παίζει η εκάστοτε πολιτική των κυβερνήσεων. Είναι γνωστό, ότι η Ελλάδα είναι μία χώρα που κυριαρχεί η μονογλωσσία και οι κυβερνήσεις ήταν ανέκαθεν υπέρ αυτής. Ακόμη, οι ελληνικές κυβερνήσεις, με τις κινήσεις και τις πολιτικές τους στόχευαν παλιότερα, και μάλλον το κατάφεραν, στον αποβλαχισμό των δίγλωσσων Βλάχων σε όλο τον ελληνικό χώρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, την σταδιακή εξαφάνιση της γλώσσας, αλλά κυρίως στη συρρίκνωσή της, αφού ακόμα σε μερικά χωριά εξακολουθεί να ομιλείται, στις οικίες κυρίως. Άρα, φαίνεται πως αυτή πολιτική δεν ενθάρρυνε την ύπαρξη άλλων πέρα από την ελληνική γλώσσα γλωσσών. Η διάσωση μιας γλώσσας, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με τεράστια προσοχή και με πολύ προσεκτικές κινήσεις. Η πολιτεία, μέσω των κατάλληλων προσώπων και οργανισμών, θα πρέπει να παρέχει στους οργανισμούς στήριξη και βοήθεια και μάλιστα με ταχείς ρυθμούς, αφού η καθυστέρηση είναι εις βάρος της γλώσσας. Η γλώσσα καθημερινά μαραζώνει μαζί με τα χωριά στα οποία διατηρείται και μέσα από το πέρασμα του χρόνου χάνεται. Είναι, επομένως, φανερό πως οι κυβερνήσεις θα πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη τις απόψεις των Βλάχων, τα αισθήματά τους και τις ανησυχίες τους, να καθησυχάσουν τους προβληματισμούς τους για τη γλώσσα τους και να τους δώσουν εγγυήσεις, ότι η πολιτική τους δεν θα εκμεταλλευθεί το θέμα ούτε θα το αντιμετωπίσει με ελαστικότητα και αδιαφορία.

5.5 Η διατήρηση της βλάχικης γλώσσας μέσα από τη διδασκαλία της στα ελληνικά σχολεία και πανεπιστήμια

Κάθε προσπάθεια διατήρησης μιας γλώσσας πρέπει και οφείλει να στηρίζεται σε συντονισμένες δράσεις και ενέργειες. Προκειμένου μία γλώσσα να μην μείνει «νεκρή», οι φορείς που σχετίζονται με τέτοιου είδους θέματα οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποφευχθεί η εξαφάνιση μιας γλώσσας και στη συγκεκριμένη περίπτωση, η γλώσσα των Βλάχων. Το γεγονός, ότι η αρωμουνική είναι μία γλώσσα καθαρά προφορική και έχει καταγραφεί για καθαρά επιστημονικούς λόγους, δείχνει τη δυσκολία που υπάρχει στην προσπάθεια διατήρησής της, κάτι που αναφέρθηκε και παραπάνω. Μία γλώσσα, για να έχει συνέχεια, πρέπει να διδάσκεται και να ομιλείται κυρίως από τις νέες γενιές για να λέμε ότι έχει τη δυνατότητα διατήρησης στο χρόνο. Όταν οι μεγαλύτερες γενιές μεταφέρουν τη γλώσσα στους νέους, τότε σίγουρα η εξαφάνιση της γλώσσας θα μετατοπιστεί για αρκετά χρόνια αργότερα. Κάτι τέτοιο δε συμβαίνει με τη βλάχικη γλώσσα, αφού στις μέρες μας, οι μεγαλύτεροι μπορεί να κατανοούν και να ομιλούν τη γλώσσα, όμως τα παιδιά και

κυρίως οι νέοι δεν έχουν καμία επαφή με τη γλώσσα¹². Αυτό συμβάλει στην σταδιακή συρρίκνωση της χρήσης της. Ακόμη, οι σύγχρονες κοινωνίες και η μετακίνηση των ανθρώπων στις μεγάλες και όχι μόνο πόλεις, ενισχύει τη μη διατήρηση της γλώσσας, αφού όλο και περισσότεροι απομακρύνονται από αυτή. Οι ίδιοι οι Βλάχοι επιθυμούν τη διάσωση της γλώσσας τους και συνάμα της παράδοσής τους-βλέπουμε άλλωστε και πολλούς συλλόγους Βλάχων να διοργανώνουν σεμινάρια εκμάθησης βλάχικων-υπάρχει όμως ο φόβος του χαρακτηρισμού τους ως μειονότητας. Αυτό τρομάζει τους Βλάχους, γιατί νιώθουν ότι απομακρύνονται και αποξενώνονται από τους υπόλοιπους Έλληνες, και αυτό γιατί, πάντα μία μειονότητα, οποιουδήποτε είδους (θρησκευτική, γλωσσική, κ.ά.), δεν παύει στο μυαλό όλων να θεωρείται κάτι διαφορετικό, ένα «άλλο». Κατά πόσο όμως αυτό θα μπορούσε να βελτιωθεί;

Πολλοί υποστηρίζουν ότι η βλάχικη γλώσσα θα μπορούσε να διδάσκεται στα σχολεία όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός Βλάχων και ισχυρό βλάχικο στοιχείο. Αυτό, όμως, για να υλοποιηθεί πρέπει να υποστηρίζεται από την ελληνική κοινωνία και να συμμετέχουν σε αυτό δάσκαλοι και καθηγητές της βλάχικης γλώσσας. Άρα, υπεισέρχεται και η διδασκαλία της βλάχικης στα ελληνικά πανεπιστήμια, από ειδικούς καθηγητές, είτε γλωσσολόγους, είτε βαλκανιολόγους, είτε καθηγητές που απλώς έχουν γνώση των βλάχικων. Οι Βλάχοι, όντας πάντα δίγλωσσοι, από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής τους, δεν έχουν διδαχθεί ποτέ μα ποτέ τη γλώσσα τους. Η εκπαίδευσή τους ήταν πάντα ελληνική και είναι ακόμα και σήμερα ελληνική. Ακόμα και οι ίδιοι οι Βλάχοι στην ιδέα της διδασκαλίας των βλάχικων αντιδρούν και θεωρούν, ότι οι δικές τους προσπάθειες είναι αρκετές και η πιθανότητα εισαγωγής τους στην εκπαίδευση άσκοπη. Αλλά ακόμα και να ήταν σκόπιμη, θα έπρεπε τα βλάχικα να καθιερωθούν ως επίσημη γλώσσα ή έστω ως ημιεπίσημη γλώσσα ή ακόμη ως ευρύτατα αναγνωρισμένη γλώσσα στην Ελλάδα. Η ανυπαρξία επίσημης βλάχικης γλώσσας, μιας γλώσσας που οι περισσότεροι βλαχόφωνοι μιλούν, είναι ένα σημαντικό δεδομένο. Πολλά περιοδικά έχουν κυκλοφορήσει στα βλάχικα και όχι μόνο, (άρθρα, έντυπα), τα οποία περισσότερο κακό έκαναν παρά καλό. Και αυτό γιατί ο καθένας γράφει τα βλάχικα που του αρέσουν. «Άρα δεν μπορούμε να μιλάμε για διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας αλλά και για εκπαιδευτικές δράσεις με βάση τα βλάχικα αν πρώτα δεν υπάρξει μία συστηματική έρευνα και καταγραφή. Πρέπει πρώτα να υπάρξει μία συστηματική δουλειά και έρευνα πάνω στις ιδιομορφίες και τα χαρακτηριστικά της βλάχικης γλώσσας. Για παράδειγμα, στην ΠΓΔΜ διδάσκονται τα βλάχικα στα σχολεία αλλά διαρκώς ο αριθμός των μαθητών που τα διδάσκονται συρρικνώνεται με αποτέλεσμα να μειώνεται και η σημασία της διδασκαλίας. Οι περισσότεροι μαθητές της χώρας που διδάσκονται τα βλάχικα είναι οι ίδιοι μη Βλάχοι, άρα υπεισέρχεται και το στοιχείο της διδασκαλίας των όχι σωστών βλάχικων. Και αυτό γιατί δεν έχει υπάρξει μία διαδικασία συστηματική για την ομογενοποίηση της γλώσσας. Άρα, διδάσκουν τα βλάχικα που αυτοί θέλουν». (Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, 2001:107-108). Ακόμη, το γεγονός ότι όλο και περισσότερα άτομα, που έχουν βλάχικη καταγωγή απομακρύνονται τελείως από τη γλώσσα, αλλά

¹² Παράδειγμα γι' αυτή τη διαπίστωση αποτελεί η προσωπική μου εμπειρία από το χωριό μου, το Σέσκλο Μαγνησίας.

και η εισβολή νεολογισμών σε αυτά, έχει ως αποτέλεσμα τα βλάχικα να έχουν πολυδιασπαστεί και να έχουν δημιουργηθεί νέες λέξεις, με αποτέλεσμα την αλλαγή των βλάχικων. Αυτό δεν πρέπει, φυσικά να αποτελεί ανησυχία, αφού είναι αναμενόμενη σε κάθε γλώσσα η γλωσσική αλλαγή που συντελείται με την πάροδο των χρόνων. «Η παράδοση, η συνήθεια, η επιρροή της βλάχικης από την ελληνική και τυχόν η επιθυμία να έρθει πιο κοντά η γλώσσα στην ελληνική, με όποιους νεολογισμούς και νέες λέξεις θα περιλαμβάνει, προκαλεί αντιδράσεις στους Βλάχους, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η κωδικοποίηση της γλώσσας δεν υπήρχε ποτέ και δεν χρειάζεται, και η καταγραφή της μόνο προβλήματα μπορεί να δημιουργήσει». (Καλογήρου, 2010:10). Η καταγραφή και η κωδικοποίηση και στη συνέχεια η διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας, σαφώς και έχει πολλές δυσκολίες, αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι δεν μπορούν να ξεπεραστούν και ότι δεν θα είναι προς το δικό της όφελος. Για την επιλογή του αλφαβήτου, (αναφέρθηκε παραπάνω ότι υπάρχει δίλημμα μεταξύ ελληνικού και λατινικού) δεν υπάρχει κανένας περιορισμός. Αν το ελληνικό αλφάβητο δεν μπορεί να αποδώσει σωστά, από μεριάς φωνολογίας, τη βλάχικη γλώσσα, αυτό δε σημαίνει ότι υπάρχουν περιορισμοί μόνο στο λατινικό αλφάβητο. Μπορεί να δημιουργηθεί ένα νέο για τη διδασκαλία της βλάχικης, το οποίο θα ανταποκρίνεται πλήρως στα χαρακτηριστικά και στις απαιτήσεις της. Άλλωστε, η ανομοιογένεια και η γλωσσική ποικιλία είναι κάτι θετικό, το οποίο μπορεί να ενισχύσει και την πεποίθηση για τη διδασκαλία της γλώσσας.

Μήπως όμως και οι ίδιοι οι Βλάχοι, λόγω της καχυποψίας τους περί γλωσσικής και εθνικής μειονότητας, κάνουν κακό στην ίδια τη γλώσσα τους; Μήπως θα έπρεπε να ζητήσουν τη βοήθεια και τη συμπαράσταση της ελληνικής πολιτείας για τη διάσωση της γλώσσας; Βέβαια, είτε συμπράξει η ελληνική πολιτεία είτε όχι, αυτό που έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι οι ίδιοι Βλάχοι επιδιώκουν την διατήρηση της γλώσσας τους με όποιες αλλαγές αυτό συνεπάγεται στον πυρήνα της γλώσσας. Γιατί, οι ίδιοι οι Βλάχοι, γνωρίζουν περισσότερο από τον καθένα το γλωσσικό τους πλούτο και την πολιτιστική τους φυσιογνωμία που εκφράζεται σε μεγάλο βαθμό μέσα από αυτόν (αφού σε ένα βαθμό εκφράζεται και μέσα από την ελληνική γλώσσα).

Σε αυτές τις σκέψεις θα μπορούσε κάλλιστα κάποιος να απαντήσει ότι η αναγνώριση και η διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας, περιέχει και μία δόση προπαγάνδας, κατά την οποία πολλοί θεωρούν ότι οι Βλάχοι είναι γλωσσική μειονότητα και προσπαθούν να πιέσουν την εκάστοτε Ελληνική κυβέρνηση για την ψήφιση του Ευρωπαϊκού Χάρτη των περιφερειακών ή μειονοτικών γλωσσών¹³. Αυτοί

---

¹³ Ο Ευρωπαϊκός χάρτης των περιφερειακών ή μειονοτικών γλωσσών (αγγλικά: European Charter for Regional or Minority Languages -ECRML) είναι σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Καταρτίστηκε το 1992 και στοχεύει στην προστασία και την προώθηση των ιστορικών περιφερειακών και μειονοτικών γλωσσών της Ευρώπης. Ισχύει μόνο για τις γλώσσες που χρησιμοποιούνται παραδοσιακά από τους πολίτες των κρατών - μελών (αποκλείοντας έτσι τις γλώσσες που χρησιμοποιούνται από τους πρόσφατους μετανάστες από άλλα κράτη), οι οποίες διαφέρουν σημαντικά από την γλώσσα της πλειοψηφίας ή την επίσημη γλώσσα (αποκλείοντας έτσι τις διαλέκτους της γλώσσας της πλειοψηφίας ή της επίσημης γλώσσας) και οι οποίες είτε έχουν μια εδαφική βάση (και επομένως μιλούνται παραδοσιακά από πληθυσμούς περιφερειών ή περιοχών μέσα στο κράτος) είτε

που υποστηρίζουν αυτή την άποψη, στοχεύουν, όσον αφορά τη βλάχικη γλώσσα, στη διάσωση και τη διατήρηση της γλώσσας εντός του ελληνικού χώρου.

Είναι φανερό, πως το θέμα της διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας είναι πολύπλοκο και θα πρέπει να ξεκινήσει η συζήτηση από τους ίδιους τους Βλάχους και στη συνέχεια να οδηγηθεί στα μέλη της ελληνικής πολιτείας. Σημαντικό, βέβαια, είναι να σημειωθεί πως η η διάσωση και η διατήρηση της βλάχικης γλώσσας μέσα από την εκπαίδευση δεν είναι μονόδρομος. Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να διατηρηθεί μια γλώσσα «ζωντανή».

χρησιμοποιούνται από τις γλωσσικές μειονότητες μέσα στο κράτος ως σύνολο(Wikipedia, 19/03/2012).

N. Κατσάνης: Η Ε.Ε. υποστηρίζει την ενίσχυση όλων των περιθωριακών γλωσσών, με την προϋπόθεση ότι δεν προκαλέσουν πολιτικές διαταραχές. Από την άλλη όμως, η Ε.Ε. είναι αυτή που προτείνει για λόγους οικονομίας πέντε μόνο γλώσσες εργασίες στα εδάφη της. Αυτό όμως έρχεται σε αντίφαση με την προσπάθεια διατήρησης και προστασίας των λιγότερο ομιλουμένων γλωσσών.

6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η αφορμή για τη διεξαγωγή της έρευνας σχετικά με την αλλαγή και τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας και συγκεκριμένα στο Σέσκλο Μαγνησίας, είναι η δική μου καταγωγή από το συγκεκριμένο μέρος, καθώς επίσης και ο προβληματισμός μου σχετικά με το πώς αντιμετωπίζουν οι γύρω μου τους Βλάχους. Οι περισσότεροι, έχουν στο μυαλό τους τον πληθυσμό των Βλάχων, ως άτομα διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης και ως άτομα διαφορετικής εθνολογικής προέλευσης, άποψη που την υποστηρίζουν λαμβάνοντας υπόψη τη γλώσσα των Βλάχων.

6.1 Γενικό ερευνητικό ερώτημα

Όλα τα παραπάνω μας οδήγησαν στο να ελέγξουμε κατά πόσο ο πληθυσμός Βλάχων ενός συγκεκριμένου χωριού, συνεχίζει να ομιλεί την βλάχικη γλώσσα στις ημέρες μας και να εξετάσουμε, αν η βλάχικη γλώσσα, κατά τη γνώμη τους, σχετίζεται περισσότερο με την ελληνική ή τη ρουμανική γλώσσα. Αυτό αποτελεί και το κύριο ερευνητικό ερώτημα της εργασίας. Τα αποτελέσματα σίγουρα θα είναι καθοριστικά για να αντιληφθούμε κατά πόσο η πεποίθηση των μη Βλάχων, ως προς τη ρουμανική καταγωγή των Βλάχων έχει μία βάση και κατά πόσο μπορεί να αποδειχθεί αληθής. Βέβαια, τα αποτελέσματα της έρευνας δεν θα αποτελέσουν και την απάντηση στο ερώτημα αν η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται με την ελληνική ή τη ρουμανική, αλλά θα δώσουν μία σημαντική πληροφορία για το πώς αντιμετωπίζουν οι Βλάχοι τη γλώσσα τους.

6.2 Υποθέσεις της έρευνας

Οι υποθέσεις της έρευνας είναι:

- Ζώντας σε ένα χωριό που το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού έχει βλάχικη καταγωγή είναι λογικό να υπάρχει και ένα μεγάλο μέρος αυτού, που ομιλεί τη γλώσσα αυτή. Εμείς θα ελέγξουμε αν όντως οι κάτοικοι του Σέσκλου ομιλούν/γνωρίζουν ή όχι τη βλάχικη γλώσσα.
- Ομιλώντας τη βλάχικη γλώσσα στο χωριό, πολύ δυσκολεύονται να επικοινωνούν στα βλάχικη στην πόλη. Και αυτό είναι ένα βασικό θέμα που οδηγεί σε απομάκρυνση από τη χρήση της γλώσσας και στην δυσκολία της διατήρησής της.
- Υπάρχει μία σύγχυση ως προς το κατά πόσο οι ίδιοι οι Βλάχοι θέλουν να διατηρηθεί η βλάχικη γλώσσα και σε ποια πλαίσια μπορεί να γίνει η διατήρηση της γλώσσας.
- Οι απόψεις των ομιλούντων τη βλάχικη γλώσσα δίστανται ως προς το θέμα της διατήρησής της από τους νέους του χωριού και όχι μόνο.
- Με βάση το παραπάνω, μπορούμε να επεκταθούμε και στο κατά πόσο οι ίδιοι οι Βλάχοι θέλουν τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας, εφόσον οι ίδιοι επιθυμούν τη διατήρησή της.

6.3 Χρόνος εφαρμογής έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε χρόνο απαραίτητο για τη συλλογή του κατάλληλου αριθμού των στοιχείων που θέλαμε να συγκεντρώσουμε από τους κατοίκους του χωριού. Ο χρόνος ήταν περίπου μία εβδομάδα, από τις 19/05/2012 έως τις 26/05/2012 καθώς προσπαθήσαμε να είναι το δείγμα αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού που εξετάζουμε.

6.4 Δειγματοληπτικό πλαίσιο

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Σέσκλο Μαγνησίας, το οποίο κατοικείται σε μεγάλο βαθμό από βλαχόφωνους, διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών και μορφωτικών επιπέδων. Οι βλαχόφωνοι πληθυσμοί του χωριού αποτελούν το δείγμα της έρευνας αλλά εστίασαμε, κυρίως, σε νέους κατοίκους, αφού αποτελούν και το «μέσον» διατήρησης και αλλαγής της βλάχικης γλώσσας, όντας η γενιά που την καθορίζει. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία κάτοικοι είναι εκείνοι που μπορούν να βοηθήσουν σε μεγάλο βαθμό στη μετάδοση της γλώσσας προς τους νεότερους, ένα μεγάλο μέρος της έρευνας, απευθύνεται σε αυτό το κομμάτι του πληθυσμού. Το δείγμα είναι συνολικά 95 άτομα, λαμβάνοντας υπόψη το 10% περίπου του πληθυσμού του χωριού, το οποίο συνολικά έχει 837 κατοίκους.

6.5 Μέσα συλλογής ερευνητικών δεδομένων

«Το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της επιστημονικής έρευνας, είναι ότι η λύση του προβλήματος βασίζεται αποκλειστικά στα εμπειρικά δεδομένα. Η συλλογή των δεδομένων αυτών, γίνεται με ειδικά ψυχοτεχνικά μέσα[...], το ερωτηματολόγιο και τη συνέντευξη» (Παρασκευόπουλος, 1985:16). Λαμβάνοντας υπόψη την άποψη αυτή του Ι. Παρασκευόπουλου, εμείς θα προχωρήσουμε στη συλλογή των δεδομένων μας με τη χρήση ερωτηματολογίου, εξετάζοντας πάντα αν και κατά πόσο αυτό το είδος συλλογής δεδομένων είναι κατάλληλο για την εξαγωγή των συμπερασμάτων που θέλουμε. Πριν από το μοίρασμα των ερωτηματολογίων, πρέπει να προσέξουμε, όπως αναφέρει και ο Mucchielli, «ότι ένα ερωτηματολόγιο σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να αποτελεί ένα κατάλογο ερωτήσεων, που απλώς οι ερωτώμενοι θα απαντούν». (Mucchielli σε Claude Javeau, 2000:49). Αυτό, οδηγεί στην άποψη ότι ένα ερωτηματολόγιο, πρέπει να περιέχει ερωτήσεις που όχι μόνο θα εκφράζουν την άποψη του ερωτώμενου αλλά και την τυχόν αντίδρασή του σε αυτό που εξετάζεται και ερευνάται. Ακόμη το ερωτηματολόγιο, πρέπει να απαντάται από τον ίδιο τον ερωτώμενο, αλλά υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο ερωτώμενος δίνει τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του ερευνητή και τις σημειώνει στο ερωτηματολόγιο ο δεύτερος.

«Έτσι διακρίνουμε δύο είδη ερωτηματολογίων:

- 1) Τα απευθείας από τον ίδιο τον ερωτώμενο συμπληρούμενα ερωτηματολόγια
- 2) Τα εμμέσως συμπληρούμενα ερωτηματολόγια». (Javeau, 2000: 49).

Από αυτή τη διάκριση βέβαια, καταλαβαίνουμε ότι στην πρώτη περίπτωση δεν είναι απαραίτητη η παρουσία του ερευνητή (καθώς μπορεί να το αφήσει στους ερωτώμενους και να επιστρέψει να το παραλάβει), ενώ στη δεύτερη περίπτωση είναι απαραίτητη η παρουσία του, καθώς είναι εκείνος που θα συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο. Στην δική μας περίπτωση χρησιμοποιήθηκαν και οι 2 τρόποι συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, αφού και προσωπική επαφή υπήρξε με τους περισσότερους κατοίκους της περιοχής, αλλά και πολλά ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν χωρίς τη δική μας παρουσία κατά τη συμπλήρωσή τους.

Όσον αφορά την ετοιμασία των ερωτηματολογίων, εμείς λάβαμε υπόψη ότι η απλή, η σαφής και κατανοητή διατύπωση των ερωτημάτων είναι το πρώτο και ουσιαστικό βήμα για την επιτυχία της όλης διαδικασίας. Ένα δεύτερο βήμα είναι η έκταση και η συνολική παρουσίαση του ερωτηματολογίου. Ένα μικρό σε έκταση ερωτηματολόγιο, ίσως δεν έδινε τα απαραίτητα ερευνητικά δεδομένα που θα μας οδηγούσαν στην εξαγωγή ενός σωστού συμπεράσματος, ενώ ένα πολύ μεγάλο ερωτηματολόγιο, θα κούραζε τον ερωτώμενο και ίσως τον οδηγούσε σε απαντήσεις γρήγορες και όχι ειλικρινείς, λόγω ταχύτητας συμπλήρωσής τους. Με βάση αυτά καταλήξαμε στο να συμπεριλάβουμε στο δικό μας ερωτηματολόγιο 26 ερωτήσεις, όλες κλειστού τύπου.

Το ερωτηματολόγιο, που συντάξαμε, περιλαμβάνει 3 βασικές κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία, όπως και στα περισσότερα ερωτηματολόγια, περιλαμβάνει τις βασικές πληροφορίες όπως είναι η ηλικία των ερωτώμενων, το φύλο, η μόρφωση και η οικογενειακή τους κατάσταση.

Η δεύτερη κατηγορία ερωτήσεων εστιάζει στο πόσο καλά ή όχι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα οι ερωτώμενοι και η οικογένειά τους (αν έχουν), το κατά πόσο συχνά ή όχι χρησιμοποιούν τη βλάχικη η γλώσσα και σε ποιο μέρος την ομιλούν, κυρίως (στην πόλη ή στο χωριό).

Η τρίτη κατηγορία, περιλαμβάνει τις ερωτήσεις που εστιάζουν στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας, στην επίδραση των νέων σε αυτήν, της τυχόν διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας και σε ποιο πλαίσιο και αν και κατά πόσο η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται περισσότερο με τα ελληνικά ή με τα ρουμάνικα, ερώτηση που αποδεικνύει και την πεποίθηση των Βλάχων για την ελληνικότητα της γλώσσας τους.

7. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

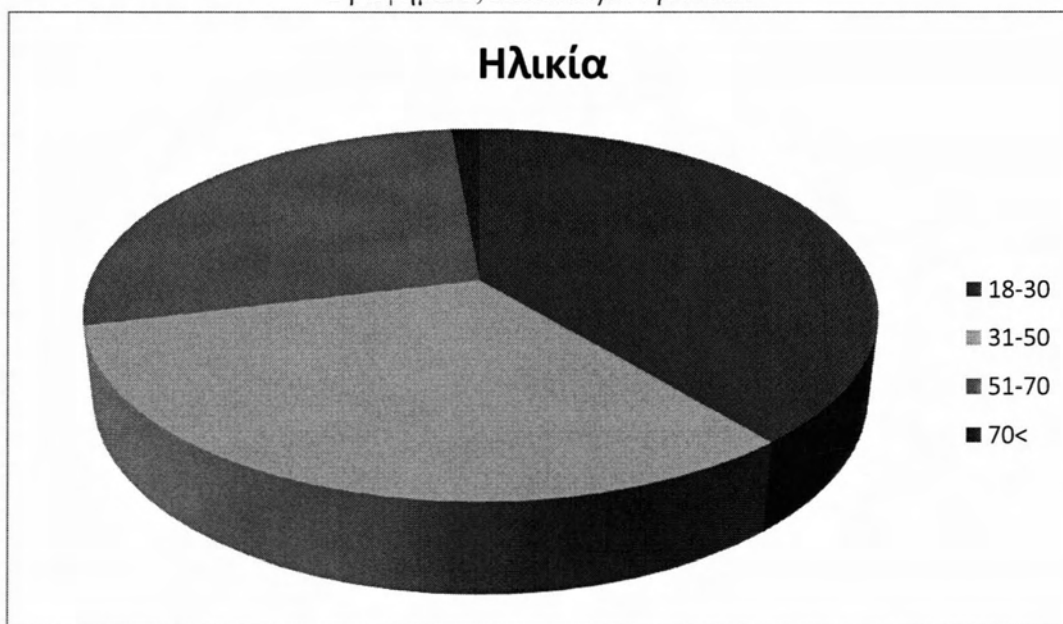
Μετά από επεξεργασία των 95 ερωτηματολογίων, και λαμβάνοντας υπόψη τις αναφορές των βιβλίων που αναφέρονται στο θέμα των Βλάχων γενικά και συγκεκριμένα στο θέμα της βλάχικης γλώσσας, προέκυψαν πολλές σημαντικές και άξιες αναφοράς παρατηρήσεις, οι οποίες οδηγούν σε κάποια ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Η επεξεργασία των ερωτηματολογίων για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων της έρευνας, έγινε με τη χρήση του προγράμματος SPSS for Windows, από το οποίο λάβαμε όλα τα στατιστικά στοιχεία, που αναφέρονται στην έρευνα και επιπλέον μπορέσαμε να συσχετίσουμε ορισμένα δεδομένα με κάποια

άλλα. Οι συσχετίσεις αυτές μας βοήθησαν στο να δημιουργήσουμε τους πίνακες συσχετίσεων στην έρευνα.

7.1 Δημογραφικά αποτελέσματα των κατοίκων του χωριού

Αρχικά, πρέπει να επισημανθεί, πως το δείγμα περιελάμβανε και άντρες και γυναίκες όλων των ηλικιών από 18 χρονών και πάνω. Φροντίσαμε έτσι ώστε, η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων να γίνει ακριβώς από τον ίδιο αριθμό ανδρών και γυναικών. Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δήλωσαν ως τόπο μόνιμης κατοικίας το χωριό(Σέσκλο) και ένα μικρό ποσοστό δήλωσε την πόλη. Όσον αφορά την ηλικία, το 35,8% των ερωτηματολογίων συμπληρώθηκε από άτομα ηλικίας 18-30 χρονών, το 29,5% από άτομα ηλικίας 31-50, το 25,3% από άτομα ηλικίας 51-70 και μόλις το 9,5% των ερωτηθέντων είχε ηλικία από 70 και άνω (γράφημα 1). Πρέπει να τονιστεί σε αυτό το σημείο, πως οι περισσότεροι κάτοικοι του χωριού, ήταν πρόθυμοι να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια που είχαμε ετοιμάσει, αλλά τα άτομα που είχαν ηλικία από 70 και άνω, είτε δεν ήξεραν τι να μας απαντήσουν όταν τους κάναμε τις ερωτήσεις, είτε δυσκολευόταν οι ίδιοι να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια, στις περιπτώσεις συμπλήρωσης χωρίς άμεση επαφή με τον ερωτώμενο. Αυτό, δικαιολογεί και το μικρό ποσοστό συμπληρωμένων ερωτηματολογίων από τους ηλικιωμένους του χωριού.

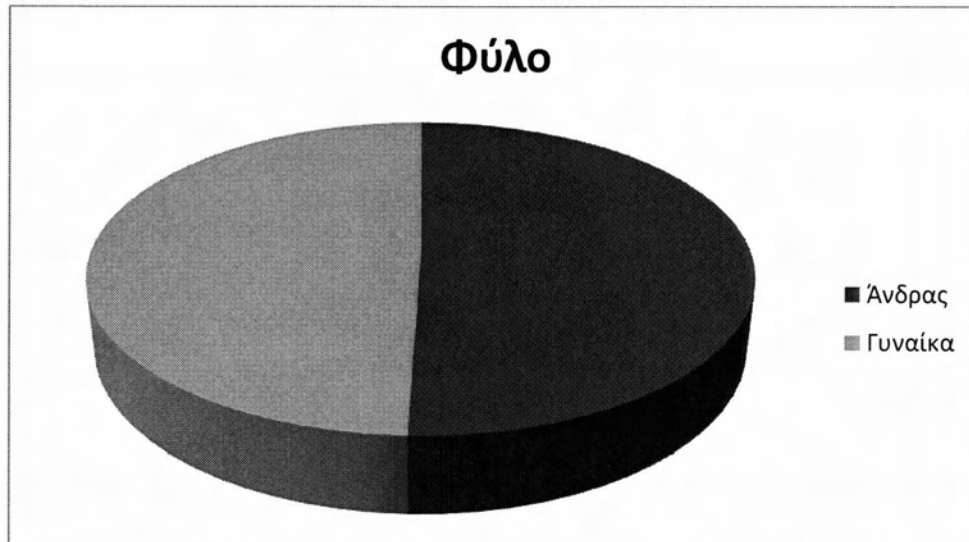
Γράφημα 1, *Ηλικία ερωτηθέντων*

Είναι χαρακτηριστικό, πως όσο πιο μικρή είναι η ηλικία τόσο μεγαλύτερος είναι και ο αριθμός των ερωτηματολογίων. Είναι σημαντικό να επισημανθεί, πως μεγάλος μέρος των ερωτηματολογίων από τα άτομα μικρής ηλικίας (18-30) συμπληρώθηκε και μέσω διαδικτύου, γεγονός που δείχνει την μεγάλη επαφή και αλληλεπίδραση των ατόμων αυτών με το internet.

Όσον αφορά το φύλο των ατόμων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, είναι περίπου 50-50 και συγκεκριμένα το 50,5% ήταν άνδρες και το 49,5% ήταν γυναίκες.

Γράφημα 2, Φύλο ερωτηθέντων

Εάν τώρα θέλουμε να συσχετίσουμε την ηλικία με το φύλο παίρνουμε τα εξής ενδιαφέροντα συμπεράσματα:

Πίνακας 1, Συσχέτιση της ηλικιακής ομάδας με το φύλο

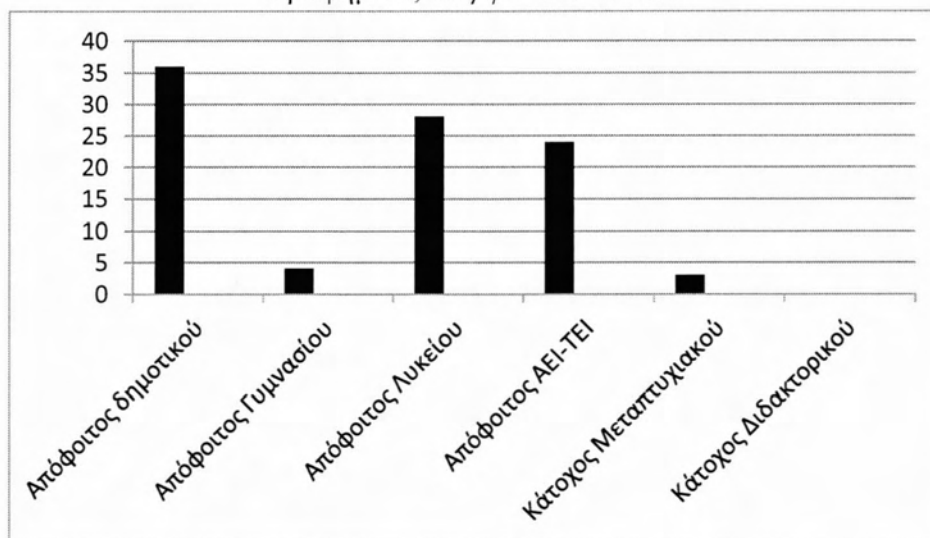
Ηλικιακή ομάδα	Φύλο		Σύνολο
	Άνδρας	Γυναίκα	
18-30	17	17	34
31-50	10	18	28
51-70	15	9	24
70<	6	3	9
Σύνολο	48	47	95

Παρατηρούμε, πως όσο αυξάνεται η ηλικία τόσο μειώνεται και ο αριθμός συμπλήρωσης ερωτηματολογίων από γυναίκες, και όσο μειώνεται η ηλικία τόσο αυξάνεται, φθάνοντας στις ηλικίες 18-30 που το ποσοστό είναι ακριβώς το ίδιο. Αυτό, πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότερες γυναίκες μεγάλης ηλικίας, δεν έχουν λάβει τη στοιχειώδη μόρφωση, όπως θα αποδειχθεί και στη συνέχεια.

Λαμβάνοντας υπόψη τώρα, τον τόπο κατοικίας παρατηρήσαμε πως το 69,5% είναι κάτοικοι του Σέσκλου, και το 30,5% είναι μόνιμοι κάτοικοι πόλης. Η πλειονότητα των ερωτώμενων είχε αποφοιτήσει από το δημοτικό σχολείο (37,9%), το 4,2% είχε τελειώσει και το γυμνάσιο, ένα ποσοστό τη τάξης του 29,5% έχει ολοκληρώσει τη φοίτησή του στο λύκειο, το 25,3% είχαν ολοκληρώσει τη φοίτησή τους σε μία ανώτερη ή ανώτατη σχολή και μόλις το 3,2% ήταν κάτοχοι και μεταπτυχιακού διπλώματος. Κάτοχος διδακτορικού δεν ήταν κανένας από τους

ερωτώμενους (γράφημα 3). Το γεγονός ότι ένα σημαντικό μέρος του δείγματος έχει ολοκληρώσει μόνο το δημοτικό σχολείο, οφείλεται και στον μεγάλο αριθμό των ερωτώμενων ηλικίας από 50 και άνω, αφού οι περισσότεροι, λόγω της απόστασης του χωριού από την πόλη, λόγω της έλλειψης συγκοινωνίας όταν ήταν σε ηλικία που έπρεπε να συνεχίσουν τη φοίτησή τους στο γυμνάσιο αλλά και λόγω των οικογενειακών υποχρεώσεων στις αγροτικές δουλειές, ανάγκαζε πολλούς να παραμείνουν στο χωριό.

Γράφημα 3, *Μορφωτικό επίπεδο*

Πίνακας 2, *Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και μορφωτικού επιπέδου*

Ηλικία	Μορφωτικό επίπεδο						Σύνολο
	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Μεταπτυχιακό	Διδακτορικό	
18-30	3	1	18	12			34
31-50	3	2	10	10	3		25
51-70	21	1		2			24
70<	9						9
Σύνολο	36	4	28	24	3	0	95

Παρατηρούμε στον πίνακα, στον οποίο συσχετίζεται η ηλικία με το μορφωτικό επίπεδο, αυτό που αναφέρθηκε παραπάνω, ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι, οι οποίοι έχουν ηλικία από 51< έχουν φοιτήσει μόνο στο δημοτικό σχολείο, και όσο μικραίνει η ηλικία τόσο αυξάνονται τα ποσοστά των ατόμων που έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, τουλάχιστον. Αυτή η συσχέτιση, μεταξύ ηλικίας και μορφωτικού επιπέδου, είναι πολύ σημαντική, γιατί θα μας δώσει σημαντικά στοιχεία για τη γνώση της βλάχικης γλώσσας και πώς αυτή επηρεάζεται από την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο.

Οι περισσότεροι από τους κατοίκους που κλήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο, δήλωσαν έγγαμοι (53,7%) και το υπόλοιπο 46,3% άγαμοι. Το αυξημένο ποσοστό άγαμων, οφείλεται στις ηλικίες 18-30 ενώ χαρακτηριστικό είναι, πως μόνος ένας από τους 33 ερωτώμενους ηλικίας από 51< δήλωσε ότι ήταν άγαμος,

ενώ οι υπόλοιποι είναι όλοι έγγαμοι και με παιδιά. Μόλις 49, από τους 95 δήλωσαν ότι έχουν παιδιά, αριθμός που αντιστοιχεί στο 51,6% των ερωτώμενων. Από αυτούς το 3,2% έχει ένα παιδί, το 24,2% δύο παιδιά, το 18,9% έχει τρία παιδιά και το 5,3% έχει από 4 παιδιά και πάνω. Πρέπει να επισημανθεί εδώ, πως οι ηλικίες από 51 < έχουν όλες σχεδόν δύο παιδιά τουλάχιστον, και όσο μειώνεται η ηλικιακή ομάδα, τόσο μειώνονται και τα παιδιά, γεγονός που αποδεικνύει και την τάση των νέων ανθρώπων να κάνουν ολοένα και μικρότερες οικογένειες ή ακόμα και καθόλου οικογένειες.

Λαμβάνοντας υπόψη την ερώτηση για την απασχόληση, οι περισσότεροι δηλώνουν εργαζόμενοι πλήρους ή μειωμένου ωραρίου, είτε ιδιωτικού είτε δημόσιου τομέα. Συγκεκριμένα, από τους 95 ερωτώμενους, οι 65, δηλαδή το 68,4%, εργάζεται και το υπόλοιπο 31,6%, που αντιστοιχεί σε 30 ερωτώμενους, δηλώνει άνεργο. Από το 68,4% το 6,3% εργάζεται με τη μορφή της ημιαπασχόλησης, ενώ το υπόλοιπο 62,1% εργάζεται με πλήρη απασχόληση. Είναι επίσης σημαντικό να τονιστεί εδώ, πως οι περισσότεροι άνεργοι, βρίσκονται στην ηλικιακή ομάδα των 18-30 (17 στον αριθμό) αλλά μόνο λίγοι από αυτούς που έχουν ολοκληρώσει κάποια σχολή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού είναι άνεργοι (7 από τους 27 ερωτώμενους).

7.2 Τα στοιχεία της έρευνας για τη γνώση και τη χρήση της βλάχικης γλώσσας

Το πιο σημαντικό κομμάτι της έρευνας είναι αυτό που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια, αφού σχετίζεται άμεσα με τη γνώση της βλάχικης γλώσσας από τους κατοίκους του χωριού και της πόλης, που ερωτήθηκαν, με το πόσο συχνά την ομιλούν και κατά πόσο η μετακίνηση των κατοίκων του χωριού στην πόλη επηρεάζει την χρήση της βλάχικης γλώσσας.

Ξεκινώντας από τη χρήση της βλάχικης γλώσσας, η έρευνα έδειξε πως το 90,5% τον ερωτηθέντων τη γνωρίζουν ενώ μόλις το 9,5% δήλωσε πως αγνοεί τη συγκεκριμένη γλώσσα και δεν τη γνωρίζει καθόλου.

Γράφημα 4, Γνωρίζετε τη βλάχικη γλώσσα

Αυτά τα ποσοστά αποδεικνύουν, πως ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων γνωρίζει τη βλάχικη γλώσσα και σημαντικό είναι το γεγονός, πως αυτό το 90,5% περιλαμβάνει και μεγάλο αριθμό ατόμων μικρής ηλικίας, δηλαδή από 18-30. Επίσης, πρέπει να τονιστεί και είναι σημαντικό να αναφερθεί, πως σε αυτό το ποσοστό, περιέχονται και άτομα που ζουν στην πόλη του Βόλου, αλλά έχουν ζήσει μέχρι κάποια ηλικία στο Σέσκλο και γνωρίζουν τα βλάχικα, ακόμα και σήμερα που ζουν και δραστηριοποιούνται στην πόλη.

Αξίζει, όμως να παρατηρήσουμε τους πίνακες παρακάτω, που μας δείχνουν, πώς η ηλικία επηρεάζει τη γνώση της βλάχικης γλώσσας και αν και κατά πόσο οι μικρότερες ηλικίες τη γνωρίζουν.

Πίνακας 3, Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και γνώσης της βλάχικης γλώσσας

Ηλικιακή Ομάδα	Γνωρίζετε τη βλάχικη γλώσσα;		Σύνολο
	Ναι	Όχι	
18-30	28	6	34
31-50	26	2	28
51-70	23	1	24
70<	9		9
Σύνολο	86	9	95

Πίνακας 4, Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και επίπεδο γνώσης της βλάχικης γλώσσας

Ηλικιακή Ομάδα	Αν ναι, πόσο καλά πιστεύετε ότι τη γνωρίζετε;				Σύνολο
	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Πολύ λίγο	
18-30	7	8	5	8	28
31-50	5	14	5	2	26
51-70	18	5			23
70<	9				9
Σύνολο	39	27	10	10	86

Πέρα από το γεγονός ότι οι περισσότεροι κάτοικοι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, παρατηρούμε και το εξής ενδιαφέρον στοιχείο. Οι νέοι (18-30), που αποτελούν και το μεγαλύτερο ποσοστό ερωτηθέντων, γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα και μάλιστα από τους 34 ερωτηθέντες οι 28 τη γνωρίζουν. Όσον αφορά το πόσο καλά ή όχι τη γνωρίζουν, οι περισσότεροι από τους μισούς (15) δηλώνουν, ότι τη γνωρίζουν αρκετά ή πολύ, και οι υπόλοιποι 13 δηλώνουν, πως γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα αλλά λίγο ή πολύ λίγο. Αυτό το στοιχείο είναι πολύ σημαντικό, γιατί μας βοηθά να καταλάβουμε, πως οι περισσότεροι νέοι του χωριού έχουν την τάση να μαθαίνουν, όπως φαίνεται, τη βλάχικη γλώσσα, πιθανόν από τους γονείς οι περισσότεροι, γεγονός που είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας, τουλάχιστον σε αυτό το χωριό, αφού οι 24 από τους 34 αυτής της ηλικιακής ομάδας, κατοικούν στο χωριό και οι 19 γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα. Από αυτό, προκύπτει πως υπάρχουν ωστόσο νέοι στο χωριό, που δεν γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα και αυτό αποτελεί μία ένδειξη πως ένα μεγάλο μέρος του νέου πληθυσμού ίσως στο μέλλον να απομακρυνθεί τελείως από τη συγκεκριμένη γλώσσα.

Μελετώντας τον πίνακα, παρατηρούμε πως όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο μειώνεται και το ποσοστό των κατοίκων που δηλώνουν ότι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα λίγο ή πολύ λίγο. Οι περισσότεροι της ηλικιακής ομάδας 31-50 γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα και οι περισσότεροι αρκετά και μόλις 7 δηλώνουν ότι τη γνωρίζουν ελάχιστα, ενώ μόνο δύο δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν τη γλώσσα, και οι αμέσως μεγαλύτεροι, δηλαδή οι 51-70 δηλώνουν, πως τη γνωρίζουν όλοι εκτός από έναν και συγκεκριμένα όλοι δήλωσαν ότι τη γνωρίζουν πολύ ή αρκετά. Οι ηλικιωμένοι (70<) δηλώνουν όλοι καλοί γνώστες και χρήστες της βλάχικης γλώσσας, όπως ήταν αναμενόμενο. Είναι λογικό οι μεγαλύτεροι κάτοικοι να γνωρίζουν πολύ τη βλάχικη γλώσσα, αφού μεγάλωσαν με αυτή και οι περισσότεροι τη χρησιμοποιούσαν σε όλες τις δραστηριότητες της καθημερινής τους ζωής, όταν ήταν νεότεροι. Είναι σημαντικό να σχολιαστεί και το ποσοστό των κατοίκων που μένουν στο Βόλο, αλλά έχουν καταγωγή από το Σέσκλο, ως προς τη γνώση της βλάχικης γλώσσας. Από τους 86 που απάντησαν ότι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, οι 27 μένουν στην πόλη, αποδεικνύοντας το εξίσου σημαντικό στοιχείο, ότι παρά την μετακίνησή τους σε ένα αστικό περιβάλλον, που η βλάχικη γλώσσα δεν έχει κανέναν ρόλο, αυτοί δεν έπαψαν να είναι γνώστες της βλάχικης. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι που δήλωσαν ότι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα και μένουν στην πόλη, είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία νέοι άνθρωποι, ηλικίας 18-50, και μόνο οι 5 από αυτούς είναι μεγαλύτερης ηλικίας. Τα στοιχεία αυτά, μας δίνουν ένα ενδιαφέρον στοιχείο για τη γνώση τα βλάχικης από άτομα που έχουν καταγωγή από ένα χωριό βλαχόφωνων αλλά μένουν στην πόλη. Γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα παρά την καθημερινή επικοινωνία στην ελληνική και την σχεδόν πλήρη απομάκρυνση από τη χρήση της βλάχικης έστω και σε συχνό επίπεδο. Πρέπει, εδώ να προστεθεί και το πόσο καλά γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα αυτοί που μένουν στην πόλη. Οι 17 από τους 27, τη γνωρίζουν πολύ ή αρκετά και οι 10 τη γνωρίζουν λίγο ή πολύ λίγο. Από τους 17 οι 4 ανήκουν στην μικρότερη ηλικιακή ομάδα και από τους 10 οι 5 ανήκουν στις ηλικίες των 18-30.

Αν τώρα, περάσουμε σε εκείνους που δεν γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, παρατηρούμε, πως μόλις 2 από τους 9 που δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, κατοικούν στην πόλη και μάλιστα ανήκουν στους νέους των ηλικιακών ομάδων (18-50). Είναι ενδιαφέρον πως μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό από αυτούς που δεν γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα είναι κάτοικοι πόλης και το μεγαλύτερο ποσοστό είναι άτομα που διαμένουν στο Σέσκλο και είναι ηλικίας οι περισσότεροι 18-30. Είναι φανερό, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, πως οι νέοι μάλλον στο μέλλον θα απομακρυνθούν πλήρως από τη βλάχικη γλώσσα, λόγω των σύγχρονων κοινωνικών καταστάσεων. Ένα είναι σίγουρο, πως από τη στιγμή που οι ίδιοι οι νέοι αρχίζουν και απομακρύνονται από τη βλάχικη γλώσσα, λίγες είναι οι ελπίδες για μετάδοση της βλάχικης γλώσσας στα δικά τους παιδιά, όταν θα έχουν δημιουργήσει τη δική τους οικογένεια. Παρ' όλα αυτά, το ποσοστό των νέων του χωριού που γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα και μάλιστα πολλοί δηλώνουν αρκετά, αφήνει σημάδια αισιοδοξίας και ίσως δεν πρέπει να είμαστε τόσο καταδικαστικοί απέναντι στη διατήρηση της συγκεκριμένης γλώσσας, αφού από τη στιγμή που υπάρχουν άτομα ηλικίας κοντά στα 20 που γνωρίζουν αρκετά ή πολύ τη βλάχικη, τότε για τα

επόμενα 25-27 χρόνια που διαρκεί η μετάβαση από τη μια γενιά στην άλλη, η βλάχικη γλώσσα θα υπάρχει.

Πέρα, όμως από το πόσο καλά ή όχι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα οι κάτοικοι του χωριού αλλά και της πόλης, ιδιαίτερη σημασία έχει και η συχνότητα με την οποία χρησιμοποιούν τα βλάχικα και αν η χρήση της γλώσσας επικεντρώνεται μόνο στο περιβάλλον της οικογένειας και ιδιαίτερα μόνο με τα άτομα που γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα ή επεκτείνεται σε καθημερινή βάση. Οι περισσότεροι, χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα παρουσία άλλων βλαχόφωνων και πιθανόν να περιορίζουν την ομιλία στα βλάχικα όταν υπάρχουν γύρω άτομα, τα οποία δεν έχουν καμία επαφή με τη συγκεκριμένη γλώσσα. Συγκεκριμένα, από το 90,5% των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, το 42,1% χρησιμοποιεί για επικοινωνία τη βλάχικη γλώσσα σε ελάχιστο βαθμό και μόνο όταν βρίσκεται σε περιβάλλον οικογενειακό, και σίγουρα με άτομα τα οποία γνωρίζουν τη γλώσσα. Το 17,9% από τους 86 που απάντησαν ναι, χρησιμοποιεί τα βλάχικα μόνο όταν έρχεται σε επαφή με βλαχόφωνους χωρίς να διευκρινίζεται αν αυτή η επικοινωνία γίνεται στο περιβάλλον το χωριού ή σε περιβάλλον αστικό, όπως π.χ. σε τυχαία συνάντηση στο δρόμο της πόλης του Βόλου. Ένα σημαντικό ποσοστό, δήλωσε πως κάνει χρήση των βλάχικων σε καθημερινή βάση, αγγίζοντας το 30,5%. Αν υποθέσουμε ότι η ηλικία επηρεάζει τη συχνότητα χρήσης της βλάχικης γλώσσας τότε καταλήγουμε στον εξής πίνακα:

Πίνακας 5, Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και συχνότητας χρήσης της βλάχικης γλώσσας

Ηλικιακή Ομάδα	Αν ναι, πόσο συχνά χρησιμοποιείτε τη βλάχικη γλώσσα			Σύνολο
	Καθημερινά	Μόνο όταν έρχομαι σε επαφή με βλαχόφωνους	Ελάχιστα και μόνο ε οικογενειακό επίπεδο	
18-30	4	6	18	28
31-50	3	4	19	26
51-70	15	5	3	23
70<	7	2		9
Σύνολο	29	17	40	86

Παρατηρούμε, πως η ηλικία παίζει καθοριστικό ρόλο ως προς τη συχνότητα χρήσης της γλώσσας, γεγονός που επιδρά σημαντικά στη γενική χρήση της. Όσο πιο μικρή είναι η ηλικία τόσο πιο ελάχιστη είναι και η χρήση¹⁴ της γλώσσας. Συγκεκριμένα, βλέπουμε, πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων, ηλικίας από 18-30, χρησιμοποιούν τη γλώσσα ελάχιστα (18 από τους 28 που απάντησα ότι γνωρίζουν τη γλώσσα) και μόλις 4 από τους 28 δήλωσαν ότι επικοινωνούν καθημερινά στη βλάχικη, έστω και λίγο άσχετα με το αν αυτή η επικοινωνία είναι από λίγα λεπτά έως ολόκληρες ώρες. Ωστόσο, αυτό που έχει ενδιαφέρον είναι ότι οι

¹⁴ Όταν αναφερόμαστε σε χρήση της γλώσσας, πρέπει να τονιστεί πως εννοούμε τη προφορική χρήση, αφού η βλάχικη γλώσσα είναι κυρίως προφορική.

περισσότεροι νέοι απομακρύνονται από τη χρήση της γλώσσας, αφού από ελάχιστα που τη χρησιμοποιούν τώρα, στο μέλλον πιθανόν να οδηγηθούν στο «καθόλου» λόγω των συναναστροφών με άτομα που δεν ομιλούν τη γλώσσα. Βέβαια, δεν ελέγχεται το κατά πόσο αυτοί που απάντησαν ελάχιστα και έχουν ηλικία από 18-30, έχουν μόνιμο τόπο κατοικίας την πόλη ή το χωριό. Γιατί εάν κατοικούν στην πόλη, τότε δικαιολογημένα να χρησιμοποιούν ελάχιστα τη βλάχικη γλώσσα, λόγω του περιορισμένου αριθμού ατόμων που χρησιμοποιούν καθημερινά στην πόλη τα βλάχικα. Εάν όμως, τα περισσότερα άτομα κατοικούν στο χωριό, τότε υπεισέρχεται μία άλλη ανησυχία, που επιβεβαιώνει τις ανησυχίες για απομάκρυνση των νέων από τη χρήση της βλάχικης.

Ακριβώς τα ίδια ποσοστά με της ηλικίες 18-30, συναντούμε και στην ηλικιακή κατηγορία 31-50, στην οποία μόνο 3 άτομα χρησιμοποιούν τη γλώσσα καθημερινά, 4 όταν υπάρχουν γύρω βλαχόφωνοι και 19 από τους 26 τη χρησιμοποιούν ελάχιστα.

Όσο ανεβαίνουμε, όμως, ηλικιακή ομάδα, τόσο και μεγαλύτερα είναι τα ποσοστά ατόμων που χρησιμοποιούν καθημερινά τη βλάχικη γλώσσα. Σημαντικός είναι ο αριθμός των ατόμων που ομιλούν τη βλάχικη καθημερινά στις ηλικίες από 51-70 και από 70<. Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε πως από τα 32 άτομα αυτών των ηλικιών, που απάντησαν ότι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, τα 22¹⁵ τη χρησιμοποιούν καθημερινά. Αυτές άλλωστε είναι και οι ηλικίες που κρατούν ακόμα ζωντανή τη βλάχικη γλώσσα στις περιοχές, όπου ακόμα ομιλείται. Άξιο αναφοράς είναι και το εξής: μεταξύ των ερωτώμενων της ηλικιακής ομάδας από 70< δεν υπήρξε κάποιος που να απαντήσει ότι χρησιμοποιεί ελάχιστα τη βλάχικη γλώσσα, στοιχείο που δείχνει την απήχηση αυτής της γλώσσας στην καθημερινή τους επικοινωνία.

Κατά πόσο όμως, η συχνότητα χρήσης της γλώσσας επηρεάζεται από τον τόπο κατοικίας; Αυτό θα το ελέγξουμε αμέσως τώρα (Πίνακας 6). Είναι λογικό, οι περισσότεροι κάτοικοι της πόλης που γνωρίζουν τα βλάχικα να τα χρησιμοποιούν ελάχιστα έως καθόλου. Αντιθέτως, οι κάτοικοι του Σέσκλου, είναι λογικό να κάνουν πιο εκτεταμένη χρήση της γλώσσας ανεξαρτήτου ηλικίας.

Πίνακας 6, *Συσχέτιση τόπου κατοικίας και συχνότητας χρήσης της βλάχικης γλώσσας*

Τόπος κατοικίας	Αν ναι, πόσο συχνά χρησιμοποιείτε τη βλάχικη γλώσσα;			Σύνολο
	Καθημερινά	Μόνο όταν έρχομαι σε επαφή με βλαχόφωνους	Ελάχιστα και μόνο σε οικογενειακό επίπεδο	
Πόλη	2	7	18	27
Χωριό	27	10	22	59
Σύνολο	29	17	40	86

Βέβαια, παραπάνω αναφέρθηκε ότι οι περισσότεροι νέοι γνωρίζουν από τη μια τη βλάχικη γλώσσα, αλλά από την άλλη τη χρησιμοποιούν σε ελάχιστη βάση και κυρίως σε οικογενειακό επίπεδο. Ο τόπος κατοικίας, επηρεάζει την καθημερινή ζωή

¹⁵ 15 άτομα από τα 23 της ηλικιακής ομάδας 51-70 και 7 από τα 9 άτομα ηλικίας 70<

όλων των ανθρώπων και είναι αναμενόμενο να επηρεάζει και την καθημερινή τους επικοινωνία με τον υπόλοιπο κοινωνικό περίγυρο. Το πώς επικοινωνεί μια κοινωνική ομάδα μεταξύ της, θέτει περιορισμούς και στο πώς θα επικοινωνεί το κάθε άτομο που εντάσσεται σε αυτήν. Έτσι, και οι Βλάχοι που μένουν σε μία πόλη είναι αναμενόμενο να περιορίζουν τη χρήση της βλάχικη γλώσσας, αφού η κοινωνία στην οποία ζουν και οι κοινωνικές περιστάσεις στις οποίες εμπλέκονται καθορίζουν την γλώσσα επικοινωνίας τους. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον παραπάνω πίνακα, στον οποίο, μόνο 2 Βλάχοι που κατοικούν στην πόλη χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα επί καθημερινής βάσης και οι περισσότεροι, 18 στον αριθμό από τους 27, τη χρησιμοποιούν ελάχιστα. Αντιθέτως, στο Σέσκλο, παρατηρούμε μία εντελώς αντίθετη κατάσταση, σύμφωνα με την οποία περισσότεροι είναι αυτοί που χρησιμοποιούν τη γλώσσα καθημερινά από ότι ελάχιστα. Συγκεκριμένα είναι 27 αυτοί που ανήκουν στην πρώτη περίπτωση και 22 αυτοί που ανήκουν στη δεύτερη. Βέβαια, είναι μικρή η διαφορά, αλλά μας δίνει σημαντικά συμπεράσματα. Οι κάτοικοι που διαμένουν στο χωριό, έχουν μεγαλώσει κιόλας σε αυτό, με αποτέλεσμα να έχουν μία ολοκληρωμένη επαφή με τη βλάχικη γλώσσα εξαιτίας των γονέων τους και ως εκ τούτου μπορούν να έχουν μία μεγαλύτερη άνεση στη χρήση της. Άλλωστε, το να έρχονται καθημερινά σε επαφή με βλαχόφωνους και μάλιστα μεγάλης ηλικίας, όπως είναι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού στα χωριά γενικά και στο συγκεκριμένο χωριό ειδικότερα, τους αναγκάζει κατά κάποιο τρόπο να χρησιμοποιούν τα βλάχικα, αφού τα ακούν καθημερινά και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία κάτοικοι τα χρησιμοποιούν πολλές φορές περισσότερο από την ελληνική. Από την άλλη, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και το μεγάλο ποσοστό αυτών που την χρησιμοποιούν ελάχιστα, στοιχείο που αποδεικνύει για ακόμη μία φορά την τάση των βλαχόφωνων να απομακρύνονται από την χρήση της πατρογονικής τους γλώσσας. Και το μεγαλύτερο μέρος αυτών που ομιλούν ελάχιστα είναι ηλικίας μικρής και μπορούμε να υποθέσουμε γύρω στα 18-30.

Μελετώντας, τα στοιχεία από τα ερωτηματολόγια, μπορούμε να αναφέρουμε πως έχει ιδιαίτερη σημασία, το κατά πόσο οι Βλάχοι χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους σε περιοχές μακριά από το Σέσκλο¹⁶. Η απομάκρυνση έστω και για λίγο από τον τόπο κατοικίας τους και μάλιστα όταν ο τόπος αυτός είναι εστία Βλάχων, είναι λογικό να επιδρά και στη χρήση της γλώσσας. Βέβαια, υπάρχουν περιπτώσεις, στις οποίες και οι Βλάχοι συναντούν βλαχόφωνους γνωστούς τους στην πόλη και ασυναίσθητα αρχίζουν αν ομιλούν τη βλάχικη αδιαφορώντας για το αν υπάρχουν γύρω άτομα μη βλαχόφωνα. Συγκεκριμένα, το 14,7% από τους 86 που γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, τη χρησιμοποιεί πολύ συχνά και εκτός Σέσκλου, το 5,3% τη χρησιμοποιεί ελάχιστα, το 36,8% τη χρησιμοποιεί μόνο όταν υπάρχουν γύρω βλαχόφωνοι, που σημαίνει ότι πρέπει να υπάρχουν μόνο βλαχόφωνοι για να τη χρησιμοποιήσει, άρα πολύ δύσκολα θα τη χρησιμοποιούσε σε μία πόλη, και το 34,7% δεν χρησιμοποιεί καθόλου τα βλάχικα όταν απομακρύνεται από το Σέσκλο. Οι λόγοι δεν είναι γνωστοί, αλλά ίσως να επιδρά ο λόγος της μη ύπαρξης σκοπιμότητας από τη χρήση των βλάχικων στην πόλη, κυρίως. Οι νέοι ηλικίας 18-30 και οι αμέσως μεγαλύτεροι (31-

¹⁶ Λαμβάνοντας υπόψη την πολύ κοντινή απόσταση του Σέσκλου με την πόλη του Βόλου, θεωρούμε πως οι περισσότεροι απάντησαν με γνώμονα την καθημερινή τους σχεδόν αλληλεπίδραση με τους ανθρώπους της συγκεκριμένης πόλης.

50) δήλωσαν πως δεν χρησιμοποιούν τα βλάχικα όταν απομακρύνονται από το Σέσκλο, ενώ οι μεγαλύτερες ηλικίες τα χρησιμοποιούν σε μεγάλο ποσοστό και αντιστέκονται σθεναρά στα χαμηλά ποσοστά χρήσης της γλώσσας από τους νέους (πίνακας 7).

Πίνακας 7, Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και χρήση της γλώσσας μακριά από το Σέσκλο

Ηλικιακή Ομάδα	Όταν βρίσκεστε σε περιοχή μακριά από το Σέσκλο, χρησιμοποιείτε τα βλάχικα και σε ποια συχνότητα;				Σύνολο
	Ναι, τα χρησιμοποιώ πολύ συχνά	Ναι, τα χρησιμοποιώ ελάχιστα	Ναι, τα χρησιμοποιώ μόνο όταν υπάρχουν γύρω Βλάχοι	Όχι, δεν τα χρησιμοποιώ	
18-30	4	3	7	14	28
31-50			8	19	27
51-70	4	2	16		22
70<	5		4		9
Σύνολο	13	5	35	33	86

Παρατηρούμε για ακόμη μία φορά, πως οι μεγαλύτερες ηλικίες δεν έχουν την τάση σε καμία περίπτωση να απομακρυνθούν από τα βλάχικα γι' αυτό και στην συγκεκριμένη περίπτωση οι απαντήσεις που δόθηκαν στην μη χρήση της γλώσσας μακριά από το Σέσκλο είναι μηδενικές.

Αν αναλογιστούμε ότι όλοι οι ερωτώμενοι είναι μέλη μιας οικογένειας, τότε είναι πολύ σημαντικό να εξετάσουμε αν τα υπόλοιπα μέλη των οικογενειών των ερωτώμενων γνωρίζουν τα βλάχικα και σε ποιο βαθμό. Πρέπει να διευκρινιστεί όμως, πως υπάρχει διαχωρισμός ως προς αυτούς που όντως γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, με την έννοια της χρήσης της κατά την επικοινωνία με άλλα βλαχόφωνα άτομα και ως προς αυτούς που απλώς την κατανοούν χωρίς να μπορούν να την ομιλούν. Το 87% των ατόμων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, δήλωσε πως όντως στην οικογένειά τους υπάρχουν και άλλα άτομα που ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα. Αν αναλογιστούμε και το 13% που δήλωσε ότι δεν υπάρχουν άτομα της οικογένειας που γνωρίζουν/ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα, τότε καταλαβαίνουμε πως ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού του χωριού ομιλεί τη βλάχικη γλώσσα. Και αυτό επιβεβαιώνεται και από τα άτομα της οικογένειας που γνωρίζουν και ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα, αφού το 37,9% δήλωσε ότι στην οικογένειά τους υπάρχουν 4 και περισσότερα άτομα που τη γνωρίζουν/ομιλούν. Εξίσου σημαντικό είναι και το ποσοστό των οικογενειών, που έχουν 3 άτομα στην οικογένειά τους, αφού αγγίζει το 21,1% και καθώς μειώνονται τα άτομα μειώνεται και το ποσοστό. Είναι, επομένως φανερό, πως οι περισσότεροι που ερωτήθηκαν έχουν άτομα στο κοντινό τους περιβάλλον, που ομιλούν τη γλώσσα και άρα, αυτό συνεπάγεται ότι θα τη χρησιμοποιούν αν όχι σε καθημερινή βάση, τότε σίγουρα σε οικογενειακό επίπεδο. Από την άλλη, υπάρχει και ένα ποσοστό της τάξης του 8,4%, που δήλωσε ότι δεν έχει στην οικογένειά του άτομα, που να ομιλούν τα βλάχικα. Το ποσοστό δεν είναι τόσο σημαντικό, αλλά επιβεβαιώνει τα προηγούμενα

στοιχεία, τα οποία τονίζουν την ύπαρξη μιας μερίδας πληθυσμού του Σέσκλου, η οποία δεν έχει κάποια επαφή με τη συγκεκριμένη γλώσσα.

Πέρα από τη γνώση και την ομιλία της γλώσσας, σίγουρα υπάρχουν και άτομα που ναι μεν θα συναναστρέφονται Βλάχους που ομιλούν τη γλώσσα, αλλά αυτά προσωπικά δεν το κάνουν και απλώς καταλαβαίνουν αυτά που ακούν. Κυρίως τα άτομα αυτά είναι μικρής ηλικίας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό παραμένει ακριβώς ίδιο με τη γνώση της γλώσσας ως προς το αν υπάρχουν ή όχι άτομα που την κατανοούν, αλλά αλλάζει λίγο ως προς τον αριθμό των ατόμων που υπάρχουν σε κάθε οικογένεια. Το ποσοστό για τα 4 ή περισσότερα άτομα παραμένει ίδιο, για τα 3 άτομα αυξάνεται ελάχιστα φθάνοντας το 22,1%, για τα 2 άτομα αυξάνεται σε σχέση με τη γνώση της γλώσσας και φθάνει το 20% αντί του 18,9% και για το 1 άτομο μειώθηκε ελάχιστα στο 11,6% από το 13,7% της γνώσης της γλώσσας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα στοιχεία για το αν οι ερωτώμενοι που οι ίδιοι έχουν οικογένεια θα ήθελαν να μάθουν τα παιδιά τους τη γλώσσα και αν ήδη τη γνωρίζουν. Αυτά τα στοιχεία είναι πολύ σημαντικά καθώς συμβάλουν στο να διαπιστώσουμε αν υπάρχει τάση από τους μεγαλύτερους του χωριού και της πόλης που γνωρίζουν τα βλάχικα για μετάδοση της γλώσσας στους νεότερους, δηλαδή στα παιδιά τους, γεγονός που με τη σειρά του οδηγεί στη διατήρηση της γλώσσας. 45 από τους 95 που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο δεν έχουν δικά τους παιδιά. Ωστόσο, το δείγμα παραμένει πάνω από το μισό και μπορούμε να βγάλουμε συμπεράσματα. Από τους 50 που απάντησαν στην ερώτηση για το αν τα παιδιά τους γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, οι 30 (31,6%) δήλωσαν ότι τα παιδιά τους την ξέρουν και 20 (21,1%) δεν την ξέρουν. Το ρήμα «ξέρουν» περιλαμβάνει όλα εκείνα τα παιδιά που μπορούν και ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα έστω και λίγο και αποκλείει όλα εκείνα τα άτομα, που απλώς κατανοούν τη γλώσσα. Αν περιλάμβανε και αυτούς που απλώς κατανοούν τη γλώσσα τότε σίγουρα το ποσοστό θα ήταν μεγαλύτερο. Ο αριθμός 30, σίγουρα δεν είναι μεγάλος, αλλά είναι σημαντικός γιατί γνωρίζουμε σίγουρα ότι υπάρχουν το λιγότερο 30 άτομα στο Σέσκλο, και συγκεκριμένα παιδιά, που γνωρίζουν τη γλώσσα, ελπίζοντας να αυξηθεί ο αριθμός στο μέλλον. Και ο αριθμός είναι 30 αν λάβουμε υπόψη ότι κάθε οικογένεια έχει από 1 παιδί, αλλά κάτι τέτοιο είναι απόλυτο και σίγουρα ο αριθμός είναι μεγαλύτερος. Ως προς το πόσο καλά τη γνωρίζουν τα παιδιά, τα αποτελέσματα είναι πολύ ενθαρρυντικά, καθώς οι μισοί δήλωσαν ότι τα παιδιά τους τη ξέρουν αρκετά καλά, οι 3 πολύ, οι 10 λίγο και οι 2 πολύ λίγο. Αν τώρα αθροίσουμε αυτούς τους αριθμούς, διαπιστώνουμε, ότι τα παιδιά των 18 που απάντησαν ναι, τη γνωρίζουν από πολύ έως αρκετά και τα παιδιά των 12 από λίγο έως πολύ λίγο. Είναι σημαντικό να μείνουμε σε αυτά τα ποσοστά, αφού φαίνεται πως οι γονείς μεταδίδουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο τη γλώσσα στα παιδιά τους και λαμβάνουν μερίδιο στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας. Βέβαια, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και τους υπόλοιπους που δήλωσαν το λίγο και το πολύ λίγο, καθώς ενισχύεται η άποψη για μη μετάδοση της γλώσσας από τους γονείς στα παιδιά, για διάφορους λόγους.

7.3 Τα στοιχεία της έρευνας για τη διατήρηση και την ενδεχόμενη αλλαγή της βλάχικης γλώσσας

Φεύγοντας τώρα από το δεύτερο κομμάτι της έρευνας, στο οποίο παρατηρήσαμε, ελέγξαμε και εξετάσαμε τη γνώση της βλάχικης γλώσσας από τους ερωτώμενους και τα παιδιά τους (όσοι είχαν), κατευθυνόμαστε στο κομμάτι της διατήρησης της γλώσσας, το οποίο είναι και το πιο σημαντικό, αφού μας δείχνει αν υπάρχει ελπίδα για διατήρηση της συγκεκριμένης γλώσσας ή όχι. Λαμβάνοντας υπόψη και το μεγάλο ποσοστό των νέων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, τότε εύκολα καταλαβαίνει κανείς αν αξίζει μία προσπάθεια για διατήρηση ή όχι των βλάχικων. Πόσο μάλλον, από νέους που όντως κατοικούν σε ένα χωριό Βλάχων και δραστηριοποιούνται καθημερινά σε αυτό, ερχόμενοι σε επικοινωνία με άτομα μεγαλύτερα που ομιλούν τη γλώσσα πάρα πολύ καλά. Ας ξεκινήσουμε το σχολιασμό των στοιχείων που προέκυψαν από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων, από το αν όντως οι Βλάχοι κάτοικοι του χωριού και της πόλης πιστεύουν ότι οι νέοι άνθρωποι μπορούν να συμβάλλουν με το δικό τους τρόπο στο να διατηρηθεί για αρκετά χρόνια ακόμη η βλάχικη γλώσσα. Όταν εννοούμε νέους ανθρώπους, πρέπει να επισημάνουμε ότι εννοούμε αυτούς που βρίσκονται στην ηλικία των 18-30, της πρώτης δηλαδή ηλικιακής ομάδας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, πιστεύει ότι οι νέοι συμβάλλουν λίγο στη διατήρηση της γλώσσας σε ποσοστό 53,7%. Το ποσοστό αυτό, καθόλου ευκαταφρόνητο, αντιπροσωπεύει μεγάλο μέρος του ποσοστού των Βλάχων του χωριού, αφού αντιστοιχεί σε πραγματικό αριθμό σε 51 κατοίκους. Περισσότεροι, δηλαδή, από τους μισούς, υποστηρίζουν την άποψη για μικρή εμπλοκή των νέων στην προσπάθεια για διατήρηση της γλώσσας των Βλάχων. Το 15,8% πιστεύει ότι οι νέοι δεν μπορούν να συμβάλλουν με κανένα τρόπο στη διατήρηση της γλώσσας και το 30,5% πιστεύει ότι συμβάλλουν αρκετά έως πολύ (10,5% πολύ και 20,0% αρκετά).

Συμπερασματικά, καταλαβαίνουμε ότι, οι νέοι, που αποτελούν και το μέλλον κάθε τόπου, δεν έχουν την εμπιστοσύνη των κατοίκων του χωριού, όσον αφορά τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας. Και για να επικεντρωθούμε μόνο στην έλλειψη εμπιστοσύνης, ίσως θα ήταν καλύτερα να τονίσουμε πως δεν τους παρέχονται τα κατάλληλα εφόδια για την προσπάθεια της διατήρησής της εκ μέρους τους.

Θα ήταν ενδιαφέρον να εξετάσουμε το κατά πόσο η ηλικία επηρεάζει αυτή τη στάση απέναντι στους νέους (πίνακας 8).

Πίνακας 8, Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και συμβολή των νέων στην διατήρηση της γλώσσας

Ηλικιακή Ομάδα	Πιστεύετε ότι οι νέοι συμβάλλουν στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας;				Σύνολο
	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
18-30	4	6	18	7	35
31-50	3	5	16	3	27
51-70	2	6	12	4	24
70<	1	2	5	1	9
Σύνολο	10	19	51	15	95

Οι περισσότεροι θα πίστευαν, πως οι νέοι, όντας το «μέλλον» μιας χώρας, αλλά περισσότερο αποτελώντας το βασικό μοχλό διατήρησης αλλά και αλλαγής των νοοτροπιών και των υπάρχόντων καταστάσεων σε μια περιοχή, θα μπορούσαν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο και στη διατήρηση και την εξέλιξη των πολιτισμικών στοιχείων αυτής της περιοχής. Επομένως, θα μπορούσαν να βοηθήσουν ή να ενισχύσουν τις προσπάθειες για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας. Η διατήρηση, όπως προαναφέρθηκε και στη βιβλιογραφικό μέρος της εργασίας, μπορεί να συνεπάγεται και αλλαγή, αλλά δεν είναι πάντα δεδομένη. Αλλά τονίζουμε, ότι αυτό αποτελεί υπόθεση για το τι θα πίστευαν οι περισσότεροι, αφού πολλές φορές στην καθημερινότητα ακούμε μεγαλύτερους αλλά και νεότερους σε ηλικία να αναφέρουν, πως οι νέοι είναι αυτοί που μπορούν να αλλάξουν ένα τόπο ή να διατηρήσουν κάποια στοιχεία που θα συνεπικουρήσουν σε αυτή την αλλαγή. Σε αυτή την εντύπωση, έρχεται να αντιπαρατεθεί ο παραπάνω πίνακας, ο οποίος αναφέρεται σε συγκεκριμένο ζήτημα, αυτό της διατήρησης της βλάχικης γλώσσας. Οι περισσότεροι, νέοι και μεγαλύτεροι, πιστεύουν ότι η συμβολή των νέων δεν είναι και τόσο σημαντική, όπως θα ήθελαν ορισμένοι. Είναι χαρακτηριστικό, πως ακόμα και οι ίδιοι οι νέοι, θεωρούν πως δεν μπορούν να συμβάλουν τα μέγιστα προκειμένου το μεγαλύτερο κομμάτι της βλάχικης παράδοσης, η γλώσσα τους να διατηρηθεί. Αυτό, έρχεται σε αντίφαση με τη γνώση της γλώσσας, αφού αποδείχθηκε ότι πολλοί νέοι του χωριού γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, έστω και λίγο. Ίσως, δεν μπορούν να αναλογιστούν την αξία της γνώσης της γλώσσας, αγνοώντας προφανώς ότι μόνο και μόνο με το να μιλούν βλάχικα βοηθούν, έμμεσα, στη διατήρησή τους. Είναι, παρ' όλα αυτά, απογοητευτικό να βλέπεις νέα άτομα να μην γνωρίζουν τη δύναμη της αλλαγής και της διατήρησης που κρύβουν μέσα τους, αλλά είναι από την άλλη ενθαρρυντικό να υπάρχουν έστω και λίγα άτομα, που αναγνωρίζουν τη σημασία της νέας γενιάς στην εξέλιξη ενός πολιτισμού μέσω της αλλαγής και της διατήρησης ορισμένων χαρακτηριστικών προσδιορισμού του. Επιπρόσθετα, και οι μεγαλύτερες ηλικίες, φαίνεται, πως δεν δίνουν στους μικρότερους την ελευθερία και την αυτονομία που χρειάζονται σε αυτό το κομμάτι. Είναι χαρακτηριστικό, πως μόνο 3 από τους 33 ερωτώμενους, ηλικίας από 51 < πιστεύουν πως οι νέοι συμβάλλουν πολύ στη διατήρηση της γλώσσας και οι 17 από τους 30 θεωρούν πως είναι μικρή, «λίγη», η συνεισφορά τους σε αυτό το κομμάτι της βλάχικης γλώσσας. Συνολικά, 51 άτομα, όλων των ηλικιών υποστηρίζουν αυτήν άποψη (για «μικρή» συνεισφορά), και αν προσθέσουμε και τα άλλα 15 φθάνουμε στους 66 ερωτώμενους από τους 95, σε αντίθεση με τους 29 που έχουν την άποψη για μεγάλη ή αρκετή συνεισφορά των νέων στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας. Σίγουρα και τα δύο ποσοστά είναι σημαντικά αλλά έρχονται σε αντίθεση με το παρακάτω ερώτημα που έχει να κάνει με το αν θέλουν οι ίδιοι οι Βλάχοι να διατηρηθεί η βλάχικη γλώσσα.

Πριν αναφερθούμε στο αν οι Βλάχοι θέλουν τη γλώσσα τους να διατηρείται, θα σχολιάσουμε και την άποψη για τη συμβολή των νέων, με γνώμονα το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο. Σίγουρα, για πολλούς θα αρκούσε μόνος του ο παραπάνω πίνακας, αλλά κρίνουμε σκόπιμο να ελέγξουμε αν και κατά πόσο το μορφωτικό επίπεδο επηρεάζει αυτή την άποψη (πίνακας 9).

Πίνακας 9, Συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου και συμβολή των νέων στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας

Μορφωτικό επίπεδο	Πιστεύετε ότι οι νέοι συμβάλλουν στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας;				Σύνολο
	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
Δημοτικό	5	8	18	5	36
Γυμνάσιο			3		3
Λύκειο	2	7	14	5	28
Απόφοιτος ΑΕΙ-ΤΕΙ	2	4	15	4	25
Κάτοχος Μεταπτυχιακού	1		1	1	3
Κάτοχος Διδακτορικού	0	0	0	0	0
Σύνολο	10	19	51	15	95

Παρατηρούμε, ότι, όλοι οι ερωτώμενοι, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου, συμφωνούν ότι οι νέοι συμβάλλουν λίγο στη διατήρηση της γλώσσας. Υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό των απόφοιτων δημοτικού που απάντησε «λίγο» σε αυτή την ερώτηση και δικαιολογείται από τον αυξημένο αριθμό των ατόμων ηλικίας από 51 < που δεν έχουν συνεχίσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, όπως φάνηκε και στον πίνακα 2, αφού όπως αναφέραμε παραπάνω, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας φαίνεται πως δεν θέλουν να δώσουν ευκαιρίες στους νέους να βοηθήσουν στο κομμάτι της διατήρησης για διάφορους λόγους που στην συγκεκριμένη εργασία δεν εξετάζονται. Βέβαια δεν επέλεξαν μόνο οι απόφοιτοι του δημοτικού αυτήν την απάντηση, αφού όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, όλοι συμφωνούν στη μικρή συμβολή των νέων. Αυτό που πρέπει να σχολιαστεί είναι πως και τα άτομα που έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, παρά τους διευρυμένους πνευματικούς ορίζοντες που έχουν και την γνωστική διαύγεια που διαθέτουν, δεν αναγνωρίζουν την αξία των νέων. Θα περίμενε κανείς να αναγνωριστεί τουλάχιστον από αυτούς ο σημαντικότερος ρόλος της νεολαίας, αλλά τα στοιχεία οδήγησαν σε άλλα συμπεράσματα.

Συνεχίζοντας την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της έρευνας, στεκόμαστε στα στοιχεία της ερώτησης που αρχίζαμε να σχολιάζουμε παραπάνω, για το αν οι Βλάχοι θέλουν να διατηρηθεί η γλώσσα τους. Πριν από τη συγκέντρωση των ερωτηματολογίων, εκτιμούσαμε πως οι περισσότεροι Βλάχοι που ρωτήθηκαν θα απαντούσαν πως ναι, θέλουν να διατηρηθεί η γλώσσα τους. Κατά τη διάρκεια μάλιστα της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων η απάντηση σε αυτήν την ερώτηση ήταν δεδομένη και αυθόρμητη από πολλούς. Το μόνο που μένει είναι να ελέγξουμε αν όντως οι εκτιμήσεις μας επαληθεύονται. Πράγματι, το 97,9% των ερωτηθέντων, πιστεύουν ότι η γλώσσα των Βλάχων, η γλώσσα των προγόνων τους, δηλαδή, αλλά και η δική τους δεύτερη γλώσσα, θέλουν να διατηρηθεί. Το αποτέλεσμα αυτό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αφού διαπιστώνουμε ότι υπάρχει ενδιαφέρον, αγωνία και φόβος ότι ίσως η γλώσσα αυτή μπορεί να εξαφανιστεί. Άλλωστε, εάν δεν κινδύνευε να εξαφανιστεί δεν θα θέταμε και το συγκεκριμένο ερώτημα. Το ποσοστό αυτό

αντιστοιχεί σε πραγματικό αριθμό σε 93 άτομα, όλων των ηλικιών. Η βλάχικη γλώσσα, όντας μία γλώσσα των Βαλκανίων κυρίως, φαίνεται πως έχει ακόμα ένθερμους ομιλητές που θέλουν μάλιστα και τη διατήρησή της. Όπως αναφέρθηκε και σε πολλά σημεία του βιβλιογραφικού τμήματος της εργασίας, τα βλάχικα ανήκουν στις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες της Ευρώπης και φυσικά δεν αποτελεί επίσημη γλώσσα κανενός κράτους της ευρωπαϊκής ηπείρου. Αν σκεφτεί κανείς τη σημασία αυτής της πρότασης και τους κινδύνους που περιέχει, τότε θα συνειδητοποιήσει γιατί το αποτέλεσμα της έρευνας όσον αφορά το κομμάτι της διατήρησης της βλάχικης γλώσσας είναι σημαντικό. Πόσο μάλλον όταν το μεγαλύτερο μέρος ενός βλάχικου χωριού θέλει τη διατήρηση της γλώσσας. Και μπορεί το Σέσκλο να μην είναι ένα χωριό με μεγάλο πληθυσμό, δεν παύει όμως να αποτελεί ένα κομμάτι από το πάζλ των χωριών εκείνων της Ελλάδας που έχουν βλάχικο πληθυσμό και χρησιμοποιούν τη βλάχικη γλώσσα. Και σε αυτό μπορεί να προστεθεί και η άποψη του Σωτήρη Μπλέτσα, ο οποίος αναφέρει για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας το εξής: «Δεν είναι η βλάχικη γλώσσα η καλύτερη, η πιο πλούσια, η γλυκύτερη στον κόσμο. Είναι απλώς μια γλώσσα ακόμη ζωντανή, πράγματι, περισσότερο προφορικής παράδοσης. Ως γλώσσα όμως αξίζει, όπως όλες οι γλώσσες, να συνεχίσει να μιλιέται, να υπάρχει. Και αυτό το δικαιούται εξίσου όσο τα ελληνικά και τα αγγλικά. Γιατί κάθε γλώσσα μεταφέρει έναν μοναδικό πολιτισμό. Είναι μοναδική και για μας που συνδεθήκαμε με αυτήν τη γλώσσα, είτε γιατί τη μιλάμε είτε γιατί την κατανοούμε, είτε ακόμη γιατί τη μιλούσαν οι πατεράδες και οι παππούδες μας» (Μπλέτσα, 2010: 2). Επανερχόμενοι στα αποτελέσματα της έρευνας, έχουμε να προσθέσουμε πως το υπόλοιπο 2,1% περίπου απάντησε ότι δεν τους αφορά το ζήτημα και ότι πιστεύουν πως δεν υπάρχει θέμα διατήρησης της βλάχικης γλώσσας (1,1% και 1,1% αντίστοιχα). Σε πραγματικούς αριθμούς είναι 1 άτομο για κάθε απάντηση.

Συγκρίνοντας τα στοιχεία αυτά με τα στοιχεία για τη συμβολή των νέων στη διατήρηση της γλώσσας, μάλλον οδηγούνται οι ίδιοι οι κάτοικοι σε μία αντίφαση, κατά τη γνώμη μας. Εάν αποκλειστούν οι νέοι από κάθε προσπάθεια διατήρησης, την οποία το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού θέλει, πως είναι δυνατόν αυτή να είναι εφικτή; Έστω και την αναλαμβάνουν μόνο οι μεγαλύτεροι σε ηλικία. Τότε, πως θα συνεχιστεί αυτή η προσπάθεια εάν κάποια στιγμή δεν μπορούν οι ίδιοι να συνεχίσουν; Αλλά και πάλι πολλοί θα πουν ότι θα βρεθούν κάποιοι άλλοι μεγάλοι σε ηλικία που θα συνεχίσουν το έργο των προηγούμενων σε αυτό το κομμάτι. Αναπόφευκτα, θα οδηγηθούν οι ίδιοι οι κάτοικοι σε πλήρη αποκλεισμό των νέων και στη συνέχεια θα φτάσει κάποια στιγμή που δεν θα υπάρχει κάποιος που να μπορεί να ασχοληθεί με το συγκεκριμένο σημαντικό κομμάτι της βλάχικης παράδοσης. Επομένως, πρέπει να βρεθεί κάποια χρυσή τομή ως προς αυτή την πλευρά του προβλήματος, προκειμένου να υπάρξει επιθυμητό αποτέλεσμα με γνώμονα πάντα τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας. Είναι σημαντικό που το 90,5% γνωρίζει τη βλάχικη γλώσσα και το 97,9% θέλει να διατηρηθεί, αφού σε αυτό το ποσοστό έχουν προστεθεί και τα άτομα που δεν ομιλούν τη γλώσσα, αλλά προφανώς κατανοούν την αξία της και τη σπουδαιότητά της για τους βλάχικους πληθυσμούς στην Ελλάδα γενικότερα, αλλά και συγκεκριμένα για το βλάχικο πληθυσμό του Σέσκλου.

Η διατήρηση μιας γλώσσας, είναι επιτακτική όχι μόνο για τις γλώσσες που κινδυνεύουν με αφανισμό και εξαφάνιση, αλλά και για γλώσσες που είναι κυρίαρχες ανά τον κόσμο και έχουν εξέχουσα θέση στην παγκόσμια επικοινωνία. Και αυτό, γιατί όλες οι γλώσσες, όντας έρμια της παγκοσμιοποίησης και της προσπάθειας για τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινωνίας μακριά από σύνορα και περιορισμούς, κινδυνεύουν από τη δημιουργία ενός παγκόσμιου πολιτισμού με πλήρη εξάλειψη των διαφορετικών γλωσσικών χαρακτηριστικών των διαφορετικών κρατών. Αν και η γλώσσα αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό μιας χώρας αλλά καλύτερα ενός πολιτισμού, φαίνεται πως στην καθημερινή ζωή η γλώσσα από τους χρήστες της γίνεται τόσο απλή όσο πρέπει για να μπορεί να προσαρμοστεί στα σύγχρονα παγκόσμια δεδομένα επικοινωνίας. Χωρίς να το καταλαβαίνουμε, εισέρχονται στον γλωσσικό μας κώδικα νέα στοιχεία που είτε απορρίπτονται είτε υιοθετούνται με αποτέλεσμα στη συνέχεια την αφομοίωση από το γλωσσικό κοινό. Και οι μεταδότες αυτών των νέων στοιχείων δεν μπορεί να είναι άλλοι, από τους νέους. Η ηλικία παίζει καθοριστικό ρόλο ως προς την μετάδοση και στη συνέχεια την αφομοίωση νέων γλωσσικών στοιχείων. Όσο πιο μικρή ηλικία, τόσο πιο ανοικτή σε αλλαγές και όσο πιο μεγάλη ηλικία τόσο μεγαλύτερη η αντίσταση στην αλλαγή. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο υπάρχει μεγάλη διαφορά ως προς τις αντιλήψεις νεότερων και μεγαλύτερων, με κυριότερο τον φόβο εκ μέρους των δεύτερων για τις αλλαγές που φέρνουν οι νέοι. Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά, κρίνουμε απαραίτητο να παρουσιάσουμε την επίδραση της ηλικίας στην ερώτηση για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας (πίνακας 10). Εφόσον, το 97,9% απάντησε ότι θέλει να διατηρηθεί, σίγουρα όλες οι ηλικιακές ομάδες συμφωνούν. Ωστόσο, το υπόλοιπο 2,1% περίπου, εκφράζει τις απόψεις και άλλων και είναι άξιο αναφοράς. Τονίζεται, ότι όλοι οι ερωτηθέντες άνω των 70 απάντησαν «ναι» χωρίς καμία αρνητική απάντηση. Το ίδιο συμβαίνει και με την ηλικιακή ομάδα 51-70.

Πίνακας 10, Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και γνώμης για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας

Ηλικιακή Ομάδα	Πιστεύετε ότι πρέπει να διατηρηθεί η βλάχικη γλώσσα;			Σύνολο
	Ναι	Όχι	Δεν με αφορά	
18-30	33	1		34
31-50	27		1	28
51-70	24			24
70<	9			9
Σύνολο	93	1	1	95

Οι 2 αρνητικές απαντήσεις ήρθαν από τις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες. Άρα φαίνεται, πως οι μεγαλύτεροι δεν διαπραγματεύονται το να μην διατηρηθεί η γλώσσα αλλά για τους μικρότερους μπορεί να ισχύει το ίδιο αλλά όχι για όλους αφού υπάρχουν κάποιοι που δεν θεωρούν απαραίτητη τη διατήρηση της γλώσσας. Βέβαια, εδώ πρέπει να τονιστούν και οι λόγοι για τους οποίους οδηγήθηκε αυτός που απάντησε «όχι» στη διατήρηση σε αυτήν την επιλογή. Μπορεί να είναι μόνο ένας στη

συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά σίγουρα δεν είναι ο μόνος μεταξύ των Βλάχων του Σέσκλου, που θα επέλεγε αυτή την απάντηση. Και σίγουρα, δεν είναι τυχαίο που είναι άτομο ηλικίας από 18-30, αφού όποια αλλαγή και αν προέλθει στη βλάχικη γλώσσα ή όποια προσπάθεια για διατήρηση θα προέλθει από αυτή την ηλικιακή ομάδα.

Όσον αφορά, το μορφωτικό επίπεδο αυτών που υποστηρίζουν τη διατήρηση της γλώσσας, δεν υπάρχει κάποιο ιδιαίτερο στοιχείο που να προκύπτει, αφού άτομα όλων των μορφωτικών επιπέδων συμφωνούν περί της διατήρησης εκτός από το άτομο που απάντησε όχι και έχει ολοκληρώσει ανώτατες σπουδές (Α.Ε.Ι.-Τ.Ε.Ι) και αυτό που απάντησε ότι δεν τον/την αφορά που έχει ολοκληρώσει το γυμνάσιο.

Για ποιους λόγους θέλουν, όμως, οι Βλάχοι να διατηρηθεί η γλώσσα τους; Εμείς έχουμε θέσει 4 λόγους, τους οποίους κρίνουμε σημαντικούς, χωρίς ωστόσο να είναι οι μοναδικοί, αφού ο καθένας μπορεί να βρει και κάποιο δικό του εξίσου σημαντικό ρόλο. Οι λόγοι που εμείς σημειώσαμε στο ερωτηματολόγιο είναι οι εξής: η βλάχικη γλώσσα αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού πολιτισμού, είναι πολιτισμικό στοιχείο μεγάλου μέρους του πληθυσμού της Ελλάδας, εννοώντας φυσικά τους κατά τύπους πληθυσμούς Βλάχων, μέσω της βλάχικης γλώσσας καταλαβαίνουμε τη συνέχεια του βλάχικου πληθυσμού στον ελληνικό χώρο και γιατί αποτελεί ένδειξη της ελληνικότητας των Βλάχων. Στη συγκεκριμένη ερώτηση, απάντησαν 93 από τα 95 άτομα, αφού 2 έδωσαν αρνητική απάντηση στην διατήρηση της βλάχικης γλώσσας. Όσον αφορά αυτούς που απάντησαν ναι, το 35,4% απάντησε ότι η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διατηρηθεί, γιατί αποτελεί κομμάτι του ενιαίου ελληνικού πολιτισμού και μάλιστα αποτελεί κομμάτι αναπόσπαστο. Μέσω αυτής της απάντησης, καταλαβαίνουμε πως μεγάλο μέρος του πληθυσμού του Σέσκλου, αλλά και ένα κομμάτι του πληθυσμού των Βλάχων που ζουν στην πόλη αλλά έχουν καταγωγή από το Σέσκλο, πιστεύει πως τα ήθη και τα έθιμα του έχουν κοινά στοιχεία με τα ήθη και τα έθιμα του υπόλοιπου πληθυσμού της Ελλάδας. Και όταν λέμε κοινά εννοούμε ότι οι ομοιότητες είναι τόσες που πολλοί θα νόμιζαν ότι μιλάμε ακριβώς για τον ίδιο πολιτισμό. Άλλωστε, το γεγονός ότι οι Βλάχοι δραστηριοποιήθηκαν σε μεγάλο μέρος την ελληνικής επικράτειας, δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει σε αφομοίωση πολιτιστικών στοιχείων, όχι μόνο ως προς τα ήθη και τα έθιμα αλλά και ως προς την ίδια τη γλώσσα, πράγμα καθόλα λογικό, αφού η καθημερινή επικοινωνία είχε ως αποτέλεσμα το δανεισμό γλωσσικών κανόνων αλλά και γλωσσικών στοιχείων γενικότερα. Άρα, όντως η βλάχικη γλώσσα έχει τόσα κοινά στοιχεία με τον ελληνικό πολιτισμό που δίκαια αποτελεί μέρος του.

Το 23,7% επέλεξε ότι πρέπει να γίνουν ενέργειες για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας, αφού αποτελεί πολιτισμικό στοιχείο μεγάλου μέρους του πληθυσμού, Οι Βλάχοι, δραστηριοποιούνται σήμερα σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας, κυρίως στην Ήπειρο, τη Μακεδονία αλλά και τη Θεσσαλία. Αυτή η απάντηση, δεν περιέχει τη μεταβλητή του ελληνικού πολιτισμού, αλλά απλώς αναφέρεται σε πολιτισμούς Βλάχους, σαν να είναι διαφορετικοί από τους Ελληνικούς, με την έννοια ότι τα κοινά σημεία είναι ελάχιστα. Ουσιαστικά, δεν μπορούμε να μιλάμε για πλήρη διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία μεταξύ των ελληνικών πληθυσμών, απλώς πολλοί υποστηρίζουν ότι δεν μπορούν να υπάρχουν περισσότερα κοινά στοιχεία από τα διαφορετικά μεταξύ π.χ. των Βλάχων, των

Σαρακατσάνων, των Ποντίων κλπ. Αυτό ακριβώς εκφράζεται με την επιλογή αυτής της απάντησης.

Την συνέχεια του βλάχικου πληθυσμού στον ελληνικό χώρο μέσω της βλάχικης γλώσσας υποστηρίζει το 17,2% των ερωτηθέντων. Με την έννοια της συνέχεια του βλάχικου πληθυσμού, εννοούμε την αμετάβλητη και χωρίς διακοπή παρουσία των Βλάχων στα εδάφη της Ελλάδας. Μπορεί οι Βλάχοι να ξεκίνησαν για πολλούς από το βορρά, αλλά αποδεδειγμένα αναπτύχθηκαν στην ελληνική γη και έμαθαν να ζουν με βάση αυτά που τους προσέφερε αυτή. Παρά την επιδρομή διαφορετικών εχθρών, παρά της προπαγανδιστικές κινήσεις κατά των Βλάχων και παρά την μετέπειτα προσπάθεια διαφορετικών ιστορικών να μετατοπίσουν το κέντρο βάρους της βλάχικης ζωής προς το βορρά, τα ίδια τα βλάχικα τα χωριά πιστοποιούν την ύπαρξη αυτού του ξεχωριστού ελληνικού πληθυσμού στα ελληνικά εδάφη από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής τους.

Το υπόλοιπο 23,7% θεωρεί ότι η βλάχικη γλώσσα είναι εκείνο το μέσο που υποστηρίζει την ελληνικότητα των Βλάχων και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο πρέπει να διατηρηθεί. Αυτό ενέχει και τον κίνδυνο να χαρακτηρίζονται οι Βλάχους μη Έλληνες σε περίπτωση που το βασικό στοιχείο της ελληνικότητάς τους, η γλώσσα, εξαφανιστεί. Αποδείχθηκε παραπάνω, ότι η βλάχικη γλώσσα αν και είναι μία ρωμανική γλώσσα και μία νεολατινική γλώσσα, έχει περισσότερα κοινά στοιχεία με την ελληνική παρά με τις υπόλοιπες ανατολικές ρωμανικές και λατινικές γλώσσες. Οι ίδιοι οι Βλάχοι δεν δέχονται να τους αποκαλούν μη Έλληνες αφού αυτοχαρακτηρίζονται ως Έλληνες. Είχαν την ευκαιρία να αποποιηθούν τον χαρακτηρισμό τους ως Ελλήνων, όταν δέχονταν την επίδραση άλλων πολιτισμών αλλά δεν το έκαναν. Όλα αυτά αποτελούν ένδειξη του ελληνικού εθνικού αισθήματος των Βλάχων και γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους-και για άλλους φυσικά-θέλουν να διατηρηθεί η γλώσσα, τους. Γιατί μέσω αυτής εκφράζονται τα ελληνικά τους αισθήματα, γιατί μέσω αυτής δέχθηκαν τη θρησκεία τους, γιατί μέσω αυτής έλαβαν την ελληνική παιδεία. Δεν θα επεκταθούμε περαιτέρω στο κομμάτι της ελληνικότητας, αφού θα γίνει εκτενέστερη αναφορά παρακάτω, όπου οι ίδιοι οι Βλάχοι απαντούν στο ερώτημα αν η γλώσσα τους μοιάζει περισσότερο με την ελληνική ή με τη ρουμανική, με πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Προς το παρόν θα ελέγξουμε πως το μορφωτικό επίπεδο επηρεάζει την άποψη των Βλάχων ως προς τους λόγους, για τους οποίους η βλάχικη γλώσσα πρέπει να διατηρηθεί (πίνακας 11).

Πίνακας 11, Συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου και λόγοι διατήρησης της βλάχικης γλώσσας

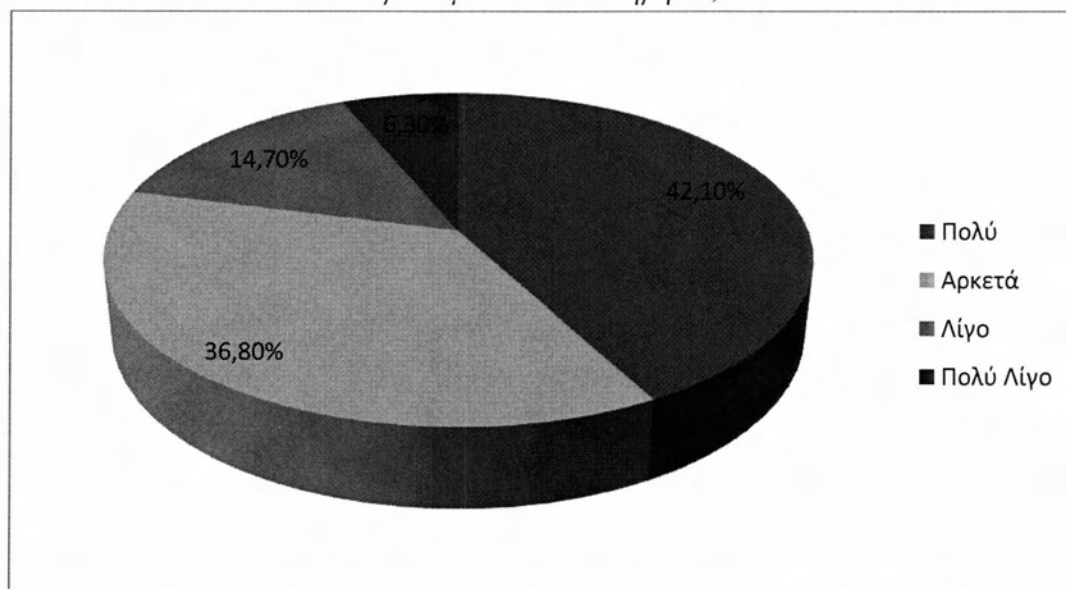
Μορφωτικό επίπεδο	Αν ναι, για ποιους λόγους πιστεύετε ότι πρέπει να διατηρηθεί;				Σύνολο
	Γιατί αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού	Γιατί είναι πολιτισμικό στοιχείο μεγάλου μέρους του πληθυσμού	Γιατί καταλαβαίνουμε τη συνέχεια του βλάχικου πληθυσμού στον ελληνικό χώρο	Γιατί αποτελεί ένδειξη της ελληνικότητας των Βλάχων	
Απόφοιτος Δημοτικού	10	10	4	12	36
Απόφοιτος Γυμνασίου	3			1	4
Απόφοιτος Λυκείου	7	9	7	5	28
Απόφοιτος ΑΕΙ-ΤΕΙ	13	2	4	3	22
Κάτοχος μεταπτυχιακού		1	1	1	3
Κάτοχος διδακτορικού	0	0	0	0	0
Σύνολο	33	22	16	22	93

Παρατηρείται μία διάσπαση των απόψεων των ερωτηθέντων με βάση το μορφωτικό τους επίπεδο. Οι απόφοιτοι του δημοτικού υποστηρίζουν περισσότερο το λόγο περί διατήρησης της γλώσσας επειδή αποτελεί ένδειξη της ελληνικότητας και λιγότερο τη συνέχεια του βλάχικου πληθυσμού στον ελληνικό χώρο. Γενικά είναι μοιρασμένοι σε 3 από τους 4 λόγους. Οι απόφοιτοι του γυμνασίου υποστηρίζουν τον πρώτο λόγο, περί σχέσης του βλάχικου πολιτισμού με τον ελληνικό, οι απόφοιτοι του λυκείου είναι μοιρασμένοι ως προς τους 4 λόγους, οι απόφοιτοι ΑΕΙ-ΤΕΙ, υποστηρίζουν φανερά την μεγάλη συγγένεια του πολιτισμού των Βλάχων με τον υπόλοιπο ελληνικό πολιτισμό και οι κάτοχοι μεταπτυχιακού επίσης είναι μοιρασμένοι. Γενικά, παρατηρώντας τον πίνακα, βλέπουμε ότι τα ποσοστά είναι πολύ κοντά, στοιχείο που δείχνει ότι όλοι οι Βλάχοι και για τους 4 αυτούς λόγους, και μάλιστα στον ίδιο βαθμό περίπου, πιστεύουν ότι πρέπει να διατηρηθεί η βλάχικη γλώσσα.

Από την άλλη, υπάρχουν και οι λόγοι για τους οποίους κάποιος μπορεί να μην είναι υπέρ της διατήρησης της γλώσσας. Και ο κύριος λόγος είναι η έλλειψη γραφής, που ενέχει τις δικές της δυσκολίες ως προς τη διάδοση και συνάμα τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας. Ως γνωστόν, εάν εμείς ως Έλληνες δεν είχαμε τη δυνατότητα επεξεργασίας και αναδιατύπωσης των γραπτών μνημείων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, ίσως ποτέ να μην μπορούσαμε να γνωρίσουμε τον πλούτο της αρχαίας

ελληνικής γλώσσας, η οποία άλλαξε και εξελίχθηκε οδηγώντας στη δημιουργία της νέας ελληνικής. Εννοείται φυσικά, πως η γλώσσα, που εμείς χρησιμοποιούμε σήμερα, βρίθεται στοιχείων της αρχαίας ελληνικής. Ωστόσο, πολλές φορές παρατηρούμε, ότι στον προφορικό λόγο χρησιμοποιούμε εκφράσεις που έχουν μεταδοθεί αποκλειστικά και μόνο κατά τη διάρκεια της προφορικής επικοινωνίας, χωρίς καμία γραπτή αναφορά. Αυτό και μόνο αναδεικνύει την δυνατότητα προφορικής μετάδοσης γλωσσικών στοιχείων. Με ένα τέτοιο, παρόμοιο τρόπο, η βλάχικη γλώσσα κατάφερε να διατηρηθεί και να διασωθεί παρά τις γλωσσικές επιδράσεις άλλων κυρίαρχων γλωσσών. Δεν παύει όμως η έλλειψη γραφής να αποτελεί ανάχωμα στην διατήρηση, αφού κάτι για να σιγουρέψει την ύπαρξη του προϋποθέτει την γραπτή αποτύπωση. Αυτό είναι που επιδιώκει η βλάχικη με την δημιουργία λεξικών, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο τμήμα της εργασίας. Αλλά λόγω της προφορικότητας της βλάχικης, υπάρχουν διαφορές από τόπο σε τόπο, όπου αυτή ομιλείται, με αποτέλεσμα ένα τυχόν λεξικό που θα καθιερωθεί να οδηγήσει και στην αλλαγή της γλώσσας, Γι' αυτό και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και λεπτομερής έρευνα πάνω στα βλάχικα. Επιπρόσθετα, η έλλειψη γραφής δεν μπορεί να οδηγήσει και στη διδασκαλία της βλάχικης, επομένως δεν μπορούν να αποτυπωθούν οι γλωσσικοί κώδικες και κανόνες της συγκεκριμένης γλώσσας, σε περίπτωση που κάποιος θέλει να τη διδαχθεί. Ποια είναι όμως οι άποψη των ίδιων των Βλάχων του Σέσκλου, στην περίπτωση διδασκαλίας της βλάχικης γλώσσας με στόχο τη διατήρησή της;

Γράφημα 5, Θα υποστηρίζατε την άποψη για διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας προκειμένου να διατηρηθεί;

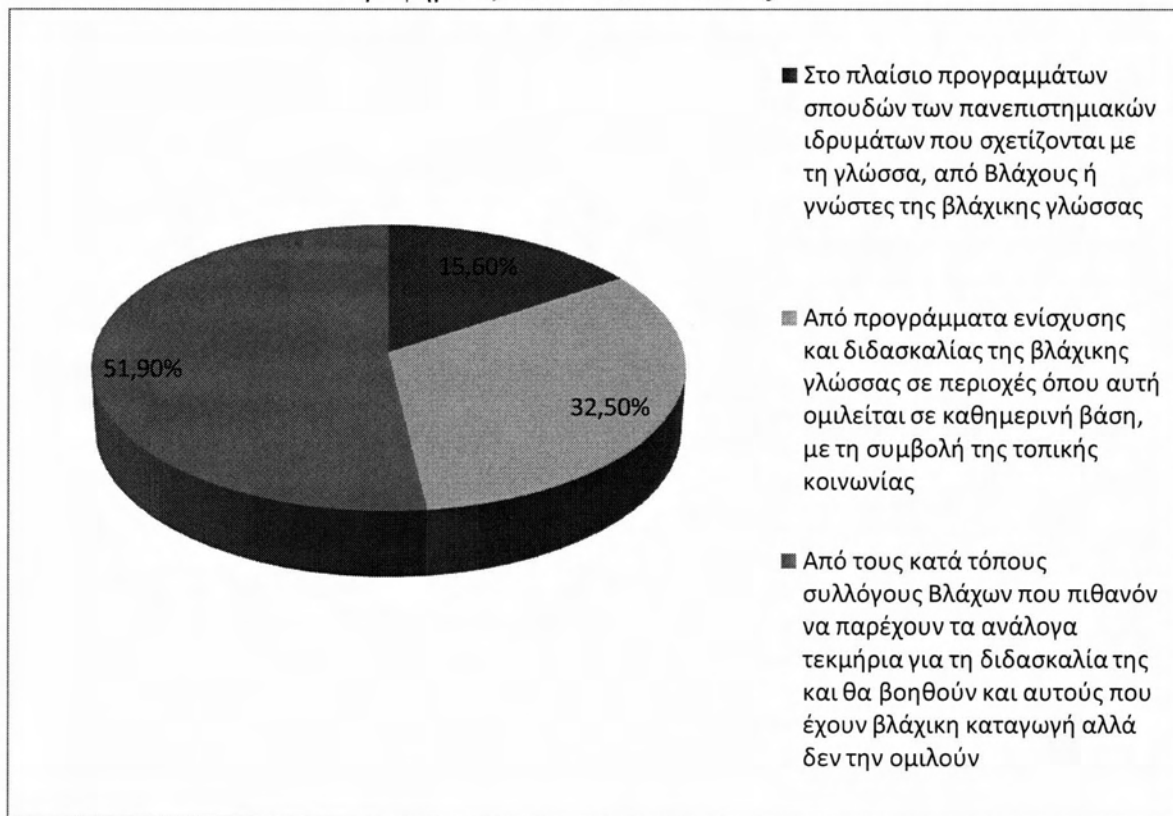

Παρατηρούμε, πως το μεγαλύτερο ποσοστό, κλίνει υπέρ της διδασκαλίας, η οποία θα έχει στόχο τη διατήρηση της γλώσσας αρχικά, και την εκμάθηση της γλώσσας από όποιους το επιθυμούν δευτερευόντως. Συγκεκριμένα, το 42,1% που τάσσεται υπέρ και μάλιστα στο επίπεδο του «πολύ», αντιστοιχεί σε 40 ερωτηθέντες όλων των ηλικιών και όλων των μορφωτικών επιπέδων. Το 36,8% που απάντησε «αρκετά» αντιστοιχεί σε 35 ερωτηθέντες. Άρα, αθροίζοντας τα δυο ποσοστά

αγγίζουμε το 78,9%, ήτοι 75 ερωτηθέντες. Είναι φανερό, πως οι περισσότεροι Σεσκλιώτες Βλάχοι, θέλουν τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας σε συγκεκριμένα πάντα πλαίσια. Σημαντικό όμως είναι και το υπόλοιπο ποσοστό, το 21,1%, που αντιστοιχεί περίπου στο 1/3 του συνολικού αριθμού των ατόμων που ερωτήθηκαν, και τάσσεται να μην υπέρ της διδασκαλίας αλλά μάλλον θα προτιμούσαν κάποιον άλλον τρόπο για τη διατήρηση της γλώσσας και όχι τη διδασκαλία.

Όσον αφορά τώρα, το πλαίσιο πάνω στο οποίο θα μπορούσε να στηριχθεί η διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας, έχουμε προτείνει τέσσερα πλαίσια, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι και τα μοναδικά. Αρχικά, προτείνουμε τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας μέσω των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και των προγραμμάτων σπουδών που αυτά προσφέρουν, στη συνέχεια προτείνουμε προγράμματα ενίσχυσης και διδασκαλίας της γλώσσας μόνο σε περιοχές όπου αυτή ομιλείται με τη συμβολή και την βοήθεια που μπορεί να προσφέρει η τοπική κοινωνία και τέλος, προτείναμε το σημαντικό ρόλο που μπορούν να παίξουν και τη συνεισφορά που μπορούν να δώσουν οι κατά τόπους σύλλογοι των Βλάχων, ανά την Ελλάδα. Υπάρχουν αρκετοί σύλλογοι Βλάχων στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα όσα είναι τα χωριά, που κατοικούνται από Βλάχους, τόσοι είναι και οι βλάχικοι σύλλογοι. Οι σύλλογοι αυτοί πιθανόν να έχουν τα κατάλληλα τεκμήρια για τη διδασκαλία της γλώσσας και μπορούν να βοηθούν αυτούς που να μην ξέρουν τη γλώσσα αλλά θέλουν να βελτιωθούν πάνω στη χρήση της ή αυτούς που δεν την ξέρουν αλλά θα ήθελαν να τη μάθουν. Βέβαια, η διδασκαλία από τους κατά τόπους συλλόγους Βλάχων, προϋποθέτει τη συνεργασία νέων και μεγαλύτερων ατόμων, αφού οι νέοι είναι αυτοί που θα ήταν προτιμότερο να αναλάβουν τη διδασκαλία λόγω της αμεσότητας που διαθέτουν αλλά και της ζωντάνιας που απαιτεί μία διδακτική πράξη. Αν κρίνουμε βέβαια, με βάση τα παραπάνω στοιχεία της έρευνας, την άποψη των μεγαλύτερων για το αν οι νέοι συμβάλλουν στη διατήρηση τη γλώσσας, τότε μάλλον θα πρέπει να υπάρξει σημαντική αλλαγή της νοοτροπίας των μεγαλύτερων Βλάχων απέναντι στους νέους. Ας παρατηρήσουμε, όμως, τι έδειξε η έρευνα ως προς το πλαίσιο στο οποίο θα μπορούσε να υπάρξει η διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας (γράφημα 6). Η διδασκαλία από τους κατά τόπους συλλόγους Βλάχων φαίνεται πως υποστηρίζεται από το μεγαλύτερο ποσοστό των Βλάχων του χωριού, αφού οι μισοί επέλεξαν αυτή την απάντηση. Πρέπει να προστεθεί, πως τα ποσοστά αυτά αντιστοιχούν στο προηγούμενο 78,9%, αφού μόνο αυτό το ποσοστό απάντησε «πολύ» ή «αρκετά» στην περίπτωση διδασκαλίας της γλώσσας. Άρα, το 100% είναι τα 75 άτομα και όχι τα 95. Από τα 75 άτομα, το 51,9% αντιστοιχεί σε 39 άτομα, το 32,5% σε 24 και το υπόλοιπο 15,6 σε 12 άτομα. Αναμφισβήτητα, οι σύλλογοι των Βλάχων πρέπει να έχουν βασικό ρόλο στη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας, αφού αυτοί γνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής και μπορεί να προσαρμοστεί η διδασκαλία στα δεδομένα του εκάστοτε τόπου. Από την άλλη, καθοριστική είναι και η συμβολή των ειδικών πάνω σε θέματα γλώσσας και διδασκαλίας, αφού μπορούν να παρέχουν την απαραίτητη επιστημονική βοήθεια. Άλλωστε, η διδασκαλία, αποτελώντας μία εμπειρική και πρακτική διαδικασία, δεν μπορεί παρά να στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην επιστημονική εμπειρία και επάρκεια των ατόμων που την εφαρμόζουν.

Γράφημα 6, Πλαίσιο διδασκαλίας

Άρα, όλα τα πλαίσια που αναφέρθηκαν παραπάνω, εφόσον συνδυαστούν μπορούν να αποτελέσουν μία σωστή βάση πάνω στην οποία θα δομηθεί η διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας.

Η έρευνα ολοκληρώνεται με την πιο βασική ερώτηση, η οποία συμπυκνώνει την εντύπωση των Βλάχων για το αν η γλώσσα τους είναι όντως κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού, ή αποτελεί προϊόν ανταλλαγής γλωσσικών στοιχείων με άλλη γλώσσα των Βαλκανίων (αφού εδώ αναπτύχθηκε) και συγκεκριμένα με τη ρουμανική. Στην ερώτηση, αν η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται περισσότερο με την ελληνική ή τη ρουμανική, το 35,8% απάντησε με την πρώτη και το υπόλοιπο 64,2% με τη δεύτερη. Εμείς, δείξαμε στο βιβλιογραφικό κομμάτι της εργασίας, ότι η βλάχικη γλώσσα έχει περισσότερα κοινά στοιχεία και σε μορφολογικό και σε φωνολογικό αλλά και σε σημασιολογικό επίπεδο με την ελληνική γλώσσα, παρά με τη ρουμανική. Είναι, όμως, φανερό, πως η άποψη αυτή περί καταγωγής της γλώσσας δεν έχει καμία σχέση με το πώς αισθάνονται οι Βλάχοι, από εθνολογικής άποψης. Είναι Έλληνες και με την πρώτη ευκαιρία το διατυμπανίζουν και το αποδεικνύουν. Χαρακτηριστικά να αναφέρω, πως όταν συζητούσαμε με Βλάχους του Σέσκλου αλλά και της πόλης του Βόλου, θέλησαν μας τονίσουν το πόση μεγάλη ήταν η συνεισφορά των Βλάχων στην απελευθέρωση της Ελλάδας αλλά και στην ανοικοδόμησή της με τις δωρεές που έκαναν. Μάλλον, θεωρούν πως η γλώσσα και η εθνολογική τους προέλευση είναι κάτι διαφορετικό.

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί για να μην προκύψουν λανθασμένες εντυπώσεις, ότι η βλάχικη γλώσσα μπορεί να είναι πιο κοντά στην ελληνική, αλλά

αυτό δεν σημαίνει πως είναι τμήμα της ελληνικής γλώσσας. Είναι καθαρά μία λατινογενής γλώσσα, η οποία δέχτηκε επιδράσεις από την ελληνική και με την πάροδο των χρόνων δέχεται και εισέρχονται σε αυτήν ολοένα και περισσότερα στοιχεία της ελληνικής γλώσσας, λόγω της καθημερινής επικοινωνίας των βλαχόφωνων στα ελληνικά, κυρίως. Αντιθέτως, τα ρουμάνικα στοιχεία παραμένουν σταθερά χωρίς να μπορούμε να μιλάμε για εισροή νέων ρουμανικών γλωσσικών στοιχείων στη βλάχικη γλώσσα, τουλάχιστον σε ελληνικό επίπεδο. Αλλά και πάλι το ίδιο θα ισχυρίζονται και οι Βλάχοι της Ρουμανίας, όπου η ελληνική έχει λιγότερη επίδραση στην τοπική διάλεκτο των βλάχικων. Παρ' όλα αυτά και στα «εκεί» βλάχικα φαίνεται η επίδραση της ελληνικής αφού, όπως αναφέρθηκε τα βλάχικα, είναι κράμα λατινικής και ελληνικής.

Και αυτή η άποψη είναι κυρίαρχη, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 12), από τους μεγαλύτερους σε ηλικία Βλάχους. Η ηλικία αλλά και η μόρφωση (πίνακας 13) έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην άποψη περί ομοιότητας ρουμανικής και βλάχικης.

Πίνακας 12, *Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας και σχέση βλάχικης με ελληνική ή ρουμανική*

Ηλικιακή Ομάδα	Νιώθετε ότι η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται περισσότερο με την ελληνική ή με τη ρουμανική γλώσσα;		Σύνολο
	Ελληνική	Ρουμανική	
18-30	13	21	34
31-50	11	17	28
51-70	7	17	24
70<	3	6	9
Σύνολο	34	61	95

Βλέπουμε, ότι οι μεγαλύτερες ηλικίες έχουν διαμορφώσει κατά πολύ το αποτέλεσμα της ερώτησης, αφού οι περισσότεροι από αυτούς που ανήκουν στις δύο μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, απάντησαν υπέρ της ομοιότητας με τη ρουμανική και όσο πιο μικρή η ηλικιακή ομάδα, τόσο αυξάνονται, έστω και λίγο, οι απαντήσεις υπέρ της συσχέτισης με την ελληνική. Είναι λογικό, εν μέρει να υποστηρίζουν οι περισσότεροι πως η βλάχικη γλώσσα έχει μεγαλύτερη σχέση με τη ρουμανική, αφού η καθημερινή ομιλία δεν παραπέμπει στην ελληνική διάλεκτο. Αλλά μια προσεκτική παρατήρηση και σκέψη μπορεί να αποδείξει ότι η ρίζα των περισσότερων λέξεων είναι ελληνική, και η κατάληξη μόνο μπορεί να παραπέμπει στη ρουμανική. Ακόμη, πολλοί Βλάχοι, δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν ότι πολλές λέξεις της ελληνικής εισέρχονται καθημερινά στο λεξιλόγιο των Βλάχων, εξαιτίας των επιταγών της σύγχρονης κοινωνίας.

Πίνακας 13, Συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου και σχέση βλάχικης με ελληνική ή ρουμανική

Μορφωτικό επίπεδο	Νιώθετε ότι η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται περισσότερο με την ελληνική ή με τη ρουμανική γλώσσα;		Σύνολο
	Ελληνική	Ρουμανική	
Απόφοιτος Δημοτικού	9	27	36
Απόφοιτος Γυμνασίου	1	3	4
Απόφοιτος Λυκείου	10	18	28
Απόφοιτος ΑΕΙ-ΤΕΙ	12	12	24
Κάτοχος Μεταπτυχιακού	2	1	3
Κάτοχος Διδακτορικού	0	0	0
Σύνολο	34	61	95

Είναι χαρακτηριστικό, πως όσο ανώτερο είναι το μορφωτικό επίπεδο τόσο πιο κοντά στην επιστημονική γνώση περί προέλευσης και ομοιότητας της βλάχικης με την ελληνική είναι οι ερωτώμενοι. Οι Βλάχοι απόφοιτοι δημοτικού, κατά τα $\frac{3}{4}$ πιστεύουν ότι η γλώσσα τους είναι πιο κοντά στη ρουμανική ενώ ένα μικρό ποσοστό νιώθει ότι η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται περισσότερο με την ελληνική. Το ίδιο ακριβώς ποσοστό ισχύει και για τους απόφοιτους του γυμνασίου, ενώ φαίνεται να μειώνεται όταν ανεβαίνει το μορφωτικό επίπεδο στα επίπεδα του λυκείου. Από εκεί και πέρα, βλέπουμε πως η σχέση της βλάχικης με την ελληνική κερδίζει έδαφος, αφού είναι μοιρασμένες οι απόψεις όταν οι ερωτώμενοι είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και όταν μιλάμε για άτομα που κατέχουν κάποιο μεταπτυχιακό τίτλο το ποσοστό υπέρ της ελληνικής φτάνει τα $\frac{2}{3}$. άρα, αποδεικνύεται πως το μορφωτικό επίπεδο παίζει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της βλάχικης γλώσσας ως συγγενής μεν με τη ρουμανική σε επίπεδο προέλευσης και ακούσματος, αλλά συγγενής με την ελληνική σε επίπεδο μορφολογίας, σημασιολογίας και φωνολογίας.

Είναι σημαντικό επίσης να αναφέρουμε ότι και μεταξύ αυτών που ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα (πίνακας 14), η ρουμανική έχει μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με την ελληνική, με εξαίρεση τα άτομα που ομιλούν τη γλώσσα αλλά έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο.

Πίνακας 14, Γνώση βλάχικης γλώσσας και σχέση βλάχικης με ελληνική ή ρουμανικής

Γνωρίζετε τη βλάχικη γλώσσα;	Νιώθετε ότι η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται περισσότερο με την ελληνική ή με την ρουμανική γλώσσα;		Σύνολο
	Ελληνική	Ρουμανική	
Ναι	31	55	86
Όχι	3	6	9
Σύνολο	34	61	95

Ακόμα και μεταξύ αυτών που δεν γνωρίζουν τη γλώσσα, επικρατεί η άποψη για συσχέτιση της βλάχικης με τη ρουμανική και μάλλον οι περισσότεροι από αυτούς στηρίζουν αυτήν την άποψη αποκλειστικά και μόνο στο άκουσμα της βλάχικης και των ομοιοτήτων που αυτή μπορεί να έχει με τη ρουμανική, κυρίως εξαιτίας των καταλήξεων (π.χ. διουβαζέσκου).

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην εργασία αυτή είχαμε ως στόχο να καταγράψουμε αρχικά τις συνθήκες και το περιβάλλον μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε ο βλάχικος πληθυσμός και μαζί του ο βλάχικος πολιτισμός. Στη συνέχεια, προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε το κατά πόσο οι Βλάχοι ενός βλαχόφωνου χωριού, του Σέσκλου, ομιλούν τη βλάχικη γλώσσα μέχρι σήμερα, είναι διατεθειμένοι να την διατηρήσουν μέσα από συγκεκριμένες δράσεις και αν πιστεύουν ότι η βλάχικη γλώσσα μοιάζει περισσότερο με την ελληνική ή τη ρουμανική. Από αυτή την έρευνα προέκυψαν κάποια σημαντικά συμπεράσματα, τα οποία θα αναφέρουμε παρακάτω.

Τη βλάχικη γλώσσα την γνωρίζει το μεγαλύτερο ποσοστό των Βλάχων του Σέσκλου, είτε καλά είτε όχι, είτε την ομιλούν είτε όχι, αλλά αυτή η γνώση επηρεάζεται από ορισμένους παράγοντες. Η βλάχικη γλώσσα επηρεάζεται άμεσα από την ηλικία των κατοίκων και ομιλητών σε σημαντικό βαθμό. Όσο μεγαλύτερη η ηλικία τόσο μεγαλύτερη και η γνώση της γλώσσας, άρα και μεγαλύτερη η χρήση της κατά την καθημερινή επικοινωνία στο χωριό, αλλά και στις επαφές στην πόλη. Τονίζουμε βέβαια, ότι αυτό ισχύει για τους μεγαλύτερους. Από την άλλη, όσο μικρότερη η ηλικία τόσο μικρότερη και η χρήση της γλώσσας. Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και η ανάγκη για εκμάθηση νέων ξένων γλωσσών, των κυρίαρχων γλωσσών του κόσμου, τους απομακρύνουν από τη γλώσσα των Βλάχων. Δεν παραβλέπεται βέβαια και ο μικρός, αλλά σημαντικός, για να μπορούμε να μιλάμε για διατήρηση της γλώσσας, αριθμός νέων ομιλητών της βλάχικης.

Επιπρόσθετα, η γνώση αλλά και η χρήση της βλάχικης, επηρεάζεται άμεσα και από το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων. Όσο υψηλότερο το μορφωτικό επίπεδο τόσο λιγότερη κι η χρήση της γλώσσας και τόσο μικρότερη η γνώση της. Το χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, επιτρέπει την αποδοχή γλωσσικών μηνυμάτων από τον περίγυρο χωρίς επιλογές επεξεργασίας, με αποτέλεσμα να γίνεται μετάδοση της βλάχικης γλώσσας πιο εύκολα. Το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, ναι μεν επιτρέπει μεγαλύτερη ενασχόληση με τη βλάχικη γλώσσα αλλά όχι σε τέτοιο βαθμό που να επιτρέπει την ομιλία στα βλάχικα, αφού είναι τελειώς διαφορετικά τα γλωσσικά μηνύματα που δέχονται τα άτομα σε σχέση με αυτούς που έχουν τελειώσει το δημοτικό. Άλλωστε, τα άτομα που έχουν τελειώσει το δημοτικό περισσότερο και το γυμνάσιο λιγότερο έχουν περάσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους στο χωριό, ενώ τα άτομα που έχουν συνεχίσει τις σπουδές τους συναναστρέφονται άτομα της πόλης και αναγκαστικά δεν χρησιμοποιούν τα βλάχικα.

Η απομάκρυνση από το χωριό επηρεάζει με τη σειρά της τη χρήση της βλάχικης γλώσσας. Στο ερώτημα αν χρησιμοποιούν οι Βλάχοι τη γλώσσα τους σε περιοχές εκτός Σέσκλου, διαπιστώνουμε ότι παίζει σημαντικό ρόλο το κατά πόσο υπάρχουν γύρω τους άτομα που γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, προκειμένου να μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν. Γι' αυτό και το 36,8% των ερωτηθέντων δήλωσε, πως χρησιμοποιεί τη βλάχικη γλώσσα μόνο όταν υπάρχουν γύρω βλαχόφωνοι. Ωστόσο, επειδή μιλάμε για περιοχές εκτός Σέσκλου και αναφερόμαστε κυρίως στην πόλη του Βόλου, που είναι κοντά και οι περισσότεροι άνθρωποι καθημερινά μετακινούνται σε αυτήν, οι περισσότεροι και κυρίως οι νέοι (34,7%), δεν

χρησιμοποιούν τη βλάχικη, ακόμα και αν τη γνωρίζουν, αφού είναι σχεδόν απίθανο να βρουν νέο εντός της πόλης, ο οποίος να γνωρίζει τα βλάχικα.

Επιπλέον, η πλειοψηφία των ατόμων που κλήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο, δήλωσε πως υπάρχουν και άλλα άτομα στην οικογένειά τους που γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα (87%), αποτέλεσμα που δείχνει την ύπαρξη σχετικά μεγάλου αριθμού βλαχόφωνων στο χωριό. Βέβαια, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, με τον όρο βλαχόφωνος εννοούμε και αυτούς που γνωρίζουν ελάχιστα τη βλάχικη γλώσσα αλλά και αυτούς που δεν μπορούν να την χρησιμοποιήσουν αλλά την κατανοούν. Άρα, είναι φανερό πως η βλάχικη γλώσσα θα συνεχίζει να διατηρείται για αρκετά χρόνια ακόμη, παρά τη δυσπιστία ορισμένων. Ακόμη και σε ένα χωριό να χρησιμοποιείται η βλάχικη γλώσσα, θα μπορούμε να μιλάμε για ομιλητές της βλάχικης, άσχετα από τον περιορισμένο αριθμό των ομιλητών. Τουλάχιστον, όπως αποδείχτηκε στο Σέσκλο, υπάρχουν άτομα, κάθε ηλικίας, από 18 και πάνω, που μπορούν να ομιλούν τη βλάχικη και να την κατανοούν.

Ακόμη, στο ερώτημα αν οι νέοι μπορούν να συμβάλουν στη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας δεν είναι ενθαρρυντικά, αφού πολλοί λίγοι Σεσκλιώτες ή καταγόμενοι από το Σέσκλο, είναι αυτοί που έχουν εμπιστοσύνη στους νέους για να μπορούν να θεωρούνται ομιλητές συνεχιστές της βλάχικης γλώσσας. Και μάλιστα, αυτοί που δείχνουν μεγάλη άρνηση απέναντι στους νέους είναι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία και όχι οι μικρότεροι. Αυτό είναι και το σημαντικό στοιχείο της έρευνας, αφού αποδεικνύει την ανάγκη για να ξεπεραστεί το χάσμα μεταξύ των δύο διαφορετικών γενεών, προκειμένου να μπορούμε να μιλάμε για ομαλή και εποικοδομητική αντιμετώπιση των πιθανών κινδύνων που μπορεί να αντιμετωπίζει η βλάχικη γλώσσα.

Παρατηρούμε, ότι σχεδόν το 100% του πληθυσμού (97,9%) δηλώνει πως θέλει να διατηρηθεί η βλάχικη γλώσσα για πολλούς και διάφορους λόγους με κυρίαρχο μεταξύ των ομιλητών αυτόν που δείχνει τη θέση της βλάχικης γλώσσας στον ελληνικό χώρο, του οποίου αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι. Αυτό δείχνει και την άποψη των Βλάχων για τη σημαντική θέση που έχει ο πολιτισμός τους στην Ελλάδα. Άλλωστε, ελληνικός πολιτισμός και βλάχικος δεν διαχωρίζονται, αφού αναπτύχθηκαν μαζί και σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν δύο αυτόνομους πολιτισμούς, αλλά διαφορετικά παρακλάδια ενός ενιαίου πολιτισμού, πράγμα που αποδεικνύεται και μέσα από τους ίδιους τους Βλάχους, οι οποίοι αυτοχαρακτηρίζονται ως Έλληνες-Αρμάνοι/Βλάχοι αλλά και από την παιδεία που λάμβαναν στα πρώτα χρόνια της εμφάνισης τους που ήταν καθαρά ελληνική, με εξαίρεση τις προπαγανδιστικές κινήσεις των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Η πλειοψηφία των κατοίκων, απάντησε πως θα υποστήριζε προσπάθειες για διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας ως μία βασική κίνηση για τη διατήρηση της βλάχικης γλώσσας αρκεί αυτή να γίνει μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο. Το πλαίσιο στο οποίο συμφωνεί το 51,9% είναι αυτό που προωθεί τη διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας από τους κατά τόπους συλλόγους Βλάχων, οι οποίοι πιθανόν, αν όχι σίγουρα, μπορούν να παρέχουν τα κατάλληλα και απαραίτητα τεκμήρια για τη διδασκαλία της γλώσσας και θα βοηθούν και αυτούς που έχουν καταγωγή βλάχικη και θα επιθυμούσαν να μάθουν τη γλώσσα των γονιών τους ή και των προγόνων τους. Το υπόλοιπο 32,5% υποστήριξε την άποψη για ενίσχυση και διδασκαλία της

βλάχικης γλώσσας μόνο σε περιοχές όπου αυτή ομιλείται με τη βοήθεια πάντα της τοπικής κοινωνίας. Είναι σημαντικό πάντως το γεγονός ότι οι περισσότεροι κάτοικοι αναγνωρίζουν τη συμβολή της τοπικής κοινωνίας σε αυτόν τον τομέα.

Το σημαντικότερο ίσως συμπέρασμα από την έρευνα, είναι η άποψη της πλειοψηφίας των Βλάχων κατοίκων του χωριού και της πόλης, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η βλάχικη γλώσσα σχετίζεται περισσότερο με την ρουμανική και όχι με την ελληνική. Ενώ, αν όχι όλες, οι περισσότερες έρευνες από γλωσσολόγους, όπως αναφέρθηκαν στο βιβλιογραφικό κομμάτι της παρούσας εργασίας, συγκλίνουν στη μεγαλύτερη σχέση της βλάχικης με την ελληνική γλώσσα σε όλα τα επίπεδα της γλωσσικής ανάλυσης, οι ίδιοι οι κάτοικοι έχουν διαφορετική άποψη. Αυτό οφείλεται καθαρά στην ομιλία με τη χρήση της βλάχικης, αφού όντως υπάρχουν πολλά κοινά σημεία με τη ρουμανική, αλλά μελετώντας σε μία πιο βαθιά δομή τη βλάχικη γλώσσα, αυτή η άποψη καταρρίπτεται. Οι μεγαλύτεροι κάτοικοι, χρησιμοποιώντας τη βλάχικη καθημερινά δεν μπορούν να κατανοήσουν τις ομοιότητες με την ελληνική, αφού ακούγοντάς την τους έρχεται στο μυαλό η ρουμανική και πως αυτή «ακούγεται».

Γενικά, είναι φανερό, πως οι κάτοικοι γνωρίζουν τη βλάχικη γλώσσα, και αυτή φαίνεται πως δεν κινδυνεύει, τουλάχιστον για μερικά χρόνια ακόμα, αφού ομιλείται από νέους έως 25 χρονών, υπάρχει διάθεση για διατήρηση από τους κατοίκους αν και αμφισβητείται έντονα η συμβολή των νέων σε αυτό το κομμάτι, εκφράζονται απόψεις για τις πιθανές κατευθύνσεις που μπορεί να έχει η διδασκαλία της βλάχικης γλώσσας, αλλά δεν υπάρχει συμφωνία με τους επιστήμονες ως προς την ομοιότητα της βλάχικης με την ελληνική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

1. Bolinger P., "Aspects of language" (2nd Edition) StarCourt Brace Jovanovich, Inc USA, 1975, σελ. 29-30
<http://paroutsas.jmc.gr/glossol/kef1.htm>(προσπελάστηκε στις 02/07/2012)

Ελληνική Βιβλιογραφία

2. Javeau Claude,(2000), *Η Έρευνα με ερωτηματολόγιο: Το εγχειρίδιο του καλού ομιλητή*, Επιμέλεια και απόδοση στα ελληνικά: Κατερίνα Τζαννόνε-Τζώρτζη, Αθήνα: Τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός
3. Weigand Gustav,(2001), *Die Aromunen ethnographisch-philologisch-historische untersushungen, Οι Αρωμόνοι(Βλάχοι)*, Μετάφραση: Kahl Thede, Επιμέλεια: Νημάς Θεόδωρος, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη
4. Αβέρωφ-Τοσίτσας Ευάγγελος, (1992), *Η πολιτική πλευρά του κουτσοβλαχικού ζητήματος*, Τρίκαλα: Φιλολογικός Ιστορικός Λογοτεχνικός Σύνδεσμος Τρικάλων
5. Αραβαντινός Παναγιώτης, (1903), *Μονογραφία περί Κουτσόβλαχων*, Αθήνα: Αναστατικές εκδόσεις
6. Αυδίκος Ευάγγελος,(2010), *Σέσκλο Μαγνησίας, Οικονομικές, Κοινωνικές και Πολιτισμικές αντιθέσεις και αλλαγές*, Διμήνη: Δήμος Αισωνίας
7. Έξαρχος Γιώργης,(1986), *Βλάχοι: μνημεία ζωής και λόγου ενός πολιτισμού που χάνεται*, Αθήνα: Επικαιρότητα
8. Έξαρχος Γιώργης,(1994), *Αυτοί είναι οι Βλάχοι*, Αθήνα: Γαβρηλίδης
9. Έξαρχος Γιώργης, (2001), *Οι Ελληνόβλαχοι(Αρμάνοι)*, Αθήνα: Καστανιώτη
10. Καλογήρου Ελένη,(2010), *Βλάχικο Ζήτημα-Δίκη των Βλάχων*, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
11. Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων,(2001), *Γλωσσική Ετερότητα στην Ελλάδα: Τα βλάχικα*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ: 110-140
12. Κεραμόπουλλος Αντώνιος,(2000), *Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press
13. Κολτσιδάς Αντώνης, (1976), *Οι Κουτσόβλαχοι: εθνολογική και λαογραφική μελέτη*, Θεσσαλονίκη
14. Κολτσιδάς Αντώνης,(1994), *Ιδεολογική συγκρότηση και εκπαιδευτική οργάνωση των Ελληνόβλαχων στο Βαλκανικό χώρο(1850-1913)*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη
15. Κουσκουρίδα Ζωή,(2010), *Εργασία για τη βλάχικη γλώσσα*, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
16. Λαζάρου Αχιλλεύς,(1986), *Η Αρωμονική και αι μετά της ελληνικής σχέσεις αυτής Βλάχοι*, Ιστορική Φιλολογική Μελέτη, Αθήνα

17. Λαζάρου Αχιλλεύς,(1999), *Πλάνες και πάθη πολεμίων της ελληνικότητας των Βλάχων-Αρμάνων*, Τρίκαλα: Επιτροπή Ενημερώσεως για τα εθνικά θέματα και Πανελλήνια Ένωση πολιτιστικών συλλόγων Βλάχων
18. Μαγειριάς Μιχάλης,(2011), *Τα βλάχικα είναι μόνο προφορική γλώσσα, συνέντευξη στον Κώστα Αγόρη*
<http://vlahoi.net/latest-articles/39-article/394-ta-vlaxika-einai-mono-proforikh-glwssa.html>, (προσπελάστηκε 21/3/2012).
19. Μπέης Σταμάτης,(2008), *Συνέντευξη για τη βλάχικη γλώσσα*
<http://www.vlach.gr/images/stories/interviewBeis.pdf?phpMyAdmin=U8kPN%2Cgl86iKwpmLyLJewtyKkP3>, (προσπελάστηκε 21/03/2012).
20. Μπλέτσας Σωτήρης,(2010), *Η βλάχικη γλώσσα: γιατί αξίζει η προσπάθεια για τη διάσωση και καλλιέργειά της*
<http://novazora.gr/arhivi/1599> (προσπελάστηκε 20/3/2012)
21. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας,(2009), *Οι Βλάχοι της Μαγνησίας: (Περιβολιώτες και Αρβανιτόβλαχοι)*, Βόλος: Εταιρεία κοινωνικής παρέμβασης και πολιτισμού Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μαγνησίας
22. Ντίνας Κώστας,(2006), *Η Κουτσοβλαχική στο πλαίσιο των νεολατινικών γλωσσών. Ελληνοβλαχικές γλωσσικές σχέσεις*,
<http://www.vlach.gr/images/stories/4neolatin&grD.pdf?phpMyAdmin=U8kPN%2Cgl86iKwpmLyLJewtyKkP3>, (προσπελάστηκε 20/03/2012)
23. Παπαγιάννης Σταύρος,(2003), *Βλάχοι και Βλαχόφωνοι Έλληνες: δύο ξεχωριστές και εχθρικές μεταξύ τους, εθνοτικές ομάδες*, Αθήνα: Σόκολη
24. Παπαζήσης Δημήτριος,(1976), *Βλάχοι(Κουτσόβλαχοι)*, Αθήνα: Ηπειρωτική Εστία
25. Παρασκευόπουλος Ιωάννης,(1985), *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθήνα
26. Πλίτσης Μιχάλης,(2009), *Επιτέλους, Φως στη Βλάχικη Γλώσσα*
<http://vlahoi.net/latest-articles/39-article/279-----.html>, (προσπελάστηκε 22/3/2012)
27. Φώτου Στέργιος,(2002), *Σέσκλο Μαγνησίας: Προσωπικές αναμνήσεις και πληροφορίες*, Επιμέλεια Έκδοσης: Καπραβέλου Αλεξία, Σουλιώτης Κωνσταντίνος Απ., Βόλος
28. Χριστόπουλος Βασίλειος,(2005), *Και εσύ Έλληνας, ρε;: γραιοί ,ρωμοί, βλάχοι, αρβανίτες, γίνετε όλοι Έλληνες*, Αθήνα: Κέδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ¹⁷

ΑΤΟΜΙΚΑ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΦΥΛΟ

A) ΆΝΔΡΑΣ   Β) ΓΥΝΑΙΚΑ

2. ΗΛΙΚΙΑ

A) 18-30   Β) 31-50   Γ) 51-70   Δ) 70<

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

A) ΕΓΓΑΜΟΣ   Β) ΑΓΑΜΟΣ

4. ΕΧΕΤΕ ΠΑΙΔΙΑ; ΑΝ ΝΑΙ ΠΟΣΑ;

A) 1   Β) 2   Γ) 3   Δ) 4 ή περισσότερα

5. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

A) ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ/Η ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ   Β) ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ/Η ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Γ) ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ/Η ΛΥΚΕΙΟΥ   Δ) ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ/Η ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ(ΑΕΙ-ΤΕΙ)
Ε) ΚΑΤΟΧΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ   ΣΤ) ΚΑΤΟΧΟΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ

6. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

A) ΑΝΕΡΓΟΣ/Η   Β) ΗΜΙΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ   Γ) ΠΛΗΡΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

7. ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

A) ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ   Β) ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

---

¹⁷ Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος έρευνας, στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας με τίτλο «Η διατήρηση και η αλλαγή της βλάχικης γλώσσας: Η περίπτωση του Σέσκλου Μαγνησίας». Γίνεται υπό την επίβλεψη του Γ. Ανδρουλάκη, Αναπληρωτή Καθηγητή του Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Τα ατομικά στοιχεία δεν θα δημοσιοποιηθούν και αποτελούν αποκλειστικό κομμάτι της έρευνας.
Μπάρδας Αθανάσιος

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ:.....

8. ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

- A) ΠΟΛΗ   Β) ΧΩΡΙΟ

ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

9. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΤΗ ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;

- A) ΝΑΙ   Β) ΟΧΙ

10. ΑΝ ΝΑΙ, ΠΟΣΟ ΚΑΛΑ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΤΗ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ;

- A) ΠΟΛΥ   Β) ΑΡΚΕΤΑ   Γ) ΛΙΓΟ   Δ) ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ

11. ΑΝ ΝΑΙ, ΠΟΣΟ ΣΥΧΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΗ ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;

- A) ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ   Β) ΜΟΝΟ ΟΤΑΝ ΕΡΧΟΜΑΙ ΣΕ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΒΛΑΧΟΦΩΝΟΥΣ
Γ) ΕΛΑΧΙΣΤΑ ΚΑΙ ΜΟΝΟ ΣΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

12. ΟΤΑΝ ΒΡΙΣΚΕΣΤΕ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΕΣΚΛΟ, ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΑ ΒΛΑΧΙΚΑ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ;

- A) ΝΑΙ, ΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩ ΠΟΛΥ ΣΥΧΝΑ
Β) ΝΑΙ, ΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩ ΕΛΑΧΙΣΤΑ
Γ) ΝΑΙ, ΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩ ΜΟΝΟ ΟΤΑΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΓΥΡΩ ΒΛΑΧΟΙ
Δ) ΟΧΙ, ΔΕΝ ΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩ

13. ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΣ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΛΛΑ ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΟΜΙΛΟΥΝ/ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΤΗ ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;

- A) ΝΑΙ   Β) ΟΧΙ

14. ΑΝ ΝΑΙ, ΠΟΣΑ;

- A) 1   Β) 2   Γ) 3   Δ) 4 ή περισσότερα

15. ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΑΣ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΛΛΑ ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΝΟΟΥΝ ΤΗ ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;

- A) ΝΑΙ   Β) ΟΧΙ

16. ΑΝ ΝΑΙ ΠΟΣΑ;

Α)1   Β)2   Γ)3   Δ)4 ή περισσότερα

17. ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ(ΑΝ ΕΧΕΤΕ) ΞΕΡΟΥΝ ΤΗ ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;

Α) ΝΑΙ   Β) ΟΧΙ

18. ΑΝ ΝΑΙ, ΠΟΣΟ ΚΑΛΑ;

Α) ΠΟΛΥ   Β) ΑΡΚΕΤΑ   Γ) ΛΙΓΟ   Δ) ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ

19. ΑΝ ΟΧΙ, ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΤΗ ΜΑΘΟΥΝ;

Α) ΝΑΙ   Β) ΟΧΙ   Γ) ΤΗΝ ΞΕΡΟΥΝ ΗΔΗ

20. ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ;

Α) ΠΟΛΥ   Β) ΑΡΚΕΤΑ   Γ) ΛΙΓΟ   Δ) ΚΑΘΟΛΟΥ

21. ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΘΕΙ Η ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;

Α) ΝΑΙ   Β) ΟΧΙ   Γ) ΔΕΝ ΜΕ ΑΦΟΡΑ

22. ΑΝ ΝΑΙ, ΓΙΑ ΠΟΙΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΘΕΙ;

(Μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία απαντήσεις)

Α) ΓΙΑΤΙ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΑΝΑΠΟΣΠΑΣΤΟ ΚΟΜΜΑΤΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Β) ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Γ) ΓΙΑΤΙ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΟΥΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΒΛΑΧΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

Δ) ΓΙΑΤΙ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΕΝΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ

23. ΑΝ ΟΧΙ, ΓΙΑΤΙ;

(Μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία απαντήσεις)

Α) ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΓΛΩΣΣΑ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΚΑΜΙΑ ΑΞΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ.

Β) ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΔΥΣΚΟΛΗ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ, ΛΟΓΩ ΕΛΛΕΙΨΗΣ ΓΡΑΦΗΣ.

Γ) ΕΠΕΙΔΗ, Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΠΙΒΑΛΕΙ ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΛΑΧΙΚΑ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΕΞΩ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ.

Δ) ΔΙΟΤΙ, ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΠΟΥ ΝΑ ΕΝΙΣΧΥΟΥΝ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ

24. ΘΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΑΤΕ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΘΕΙ;

Α) ΠΟΛΥ   Β) ΑΡΚΕΤΑ   Γ) ΛΙΓΟ   Δ) ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ

25. ΑΝ «ΠΟΛΥ» Ή «ΑΡΚΕΤΑ» ΣΕ ΠΟΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ;

**Α)ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ
ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ, ΑΠΟ ΒΛΑΧΟΥΣ Ή ΓΝΩΣΤΕΣ ΤΗΣ
ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

**Β)ΑΠΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΕ
ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΟΠΟΥ ΑΥΤΗ ΟΜΙΛΕΙΤΑΙ ΣΕ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΒΑΣΗ, ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ
ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

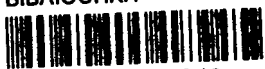
**Γ)ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥΣ ΒΛΑΧΩΝ ΠΟΥ ΠΙΘΑΝΟΝ ΝΑ ΠΑΡΕΧΟΥΝ ΤΑ
ΑΝΑΛΟΓΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙ ΘΑ ΒΟΗΘΟΥΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ
ΕΧΟΥΝ ΒΛΑΧΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΤΗΝ ΟΜΙΛΟΥΝ**

**26. ΝΙΩΘΕΤΕ ΟΤΙ Η ΒΛΑΧΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΧΕΤΙΖΕΤΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ Ή
ΜΕ ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;**

Α)ΕΛΛΗΝΙΚΗ   Β)ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000111640